

PROGRAM ROZWOJU MIASTA ŁOMŻA DO ROKU 2020 PLUS

październik 2015 r.

Wstęp	3
Uwarunkowania zewnętrzne	4
Analiza SWOT.....	7
SPOŁECZEŃSTWO	8
GOSPODARKA	22
EDUKACJA, KULTURA, SPORT	32
INFRASTRUKTURA I ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE.....	40
MISJA.....	56
WIZJA	56
CELE STRATEGICZNE I OPERACYJNE	57
Cel strategiczny 1: Innowacyjna przedsiębiorczość.....	57
Cel strategiczny 2: Kształcenie dla pracy	61
Cel strategiczny 3: Aktywność zawodowa jako droga do przezwyciężenia problemów społecznych	64
Cele horyzontalne	68
Cel horyzontalny I: Kultura, edukacja i sport jako baza rozwoju społeczno-gospodarczego	68
Cel horyzontalny II: Infrastruktura jako baza rozwoju społeczno-gospodarczego	69
Realizacja Programu. Monitoring i ewaluacja.	71
Proces budowy Programu.....	73

Mieszkańcy Łomży,

Łomża zasługuje na przyspieszenie procesów rozwoju. Analiza potencjału wewnętrznego, ale i uwarunkowań zewnętrznych wskazuje, że mamy poważne szanse aby nasze Miasto stało się dobrym miejscem do życia nie tylko dla nas, ale także dla naszych dzieci. Naszym kluczowym potencjałem są wysoko wykształceni, związani z Miastem mieszkańcy. Jednak ich potencjał nie jest dostatecznie dobrze wykorzystany o czym świadczy ciągle niska aktywność zawodowa i wysokie bezrobocie i w konsekwencji niskie dochody. Warunkiem wykorzystania naszego potencjału jest skupienie się na tworzeniu nowych, atrakcyjnych miejsc pracy. Kluczowe znaczenie ma więc wdrażanie Programu rozwoju gospodarczego, tak aby w Mieście powstawało więcej nowych przedsiębiorstw, a istniejące prężnie się rozwijały.

Rozwój gospodarczy nie może odbywać się bez równoległego dostosowywania kompetencji mieszkańców do zmieniających się potrzeb pracodawców. Koncentrując się na działaniach prorozwojowych nie możemy jednak zapominać o potrzebach osób w trudnej sytuacji społecznej i ekonomicznej. Najlepszą formą pomocy jest zapewnienie aktywizacji zawodowej i stałych dochodów jak największej grupie mieszkańców. W tym obszarze należy dostrzec specyficzne potrzeby osób młodych, ale i osób starszych, kobiet czy osób niepełnosprawnych. Każdej z grup możemy stworzyć szanse na aktywność zawodową dostosowaną do możliwości i godne warunki życia. Działania z zakresu rozwoju infrastruktury, kultury czy sportu powinny wspierać te główne strategiczne zamierzenia.

Niniejszy Program został stworzony wspólnym wysiłkiem dziesiątek osób i instytucji, także jego wdrożenie będzie możliwe tylko dzięki zaangażowaniu tych podmiotów i całego środowiska mieszkańców Łomży. Zapraszam więc wszystkich do współpracy, w dziele praktycznego wdrożenia wspólnie wyznaczonych celów.

Tylko razem osiągniemy sukces,

Mariusz Chrzanowski

Prezydent Miasta Łomża

UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE

Możliwości rozwoju miasta Łomża w dużym stopniu determinowane są czynnikami zewnętrznymi. Obecnie w polityce regionalnej i lokalnej spośród kluczowych zewnętrznych uwarunkowań największe znaczenie mają zapisy dotyczące priorytetów rozwoju zawarte w dokumentach wyższych szczebli, tj. unijnym i krajowym. Największe szanse powodzenia mają te działania, które są zgodne z celami zawartymi w strategiach wyższego rzędu. Wyznaczone w nich priorytety definiują także kierunki finansowania. Analiza uwarunkowań zewnętrznych została oparta na przeglądzie kluczowych dokumentów strategicznych na poziomie Unii Europejskiej i Polski. Przeanalizowano kierunki rozwoju określone w Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020. Uwzględnione zostały także możliwości finansowania działań rozwojowych zawarte w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020 (RPO WP) oraz w wybranych programach operacyjnych na szczeblu krajowym.

Dokumentem określającym kształt polityki spójności na najbliższe lata jest Strategia Europa 2020. Zawarte w niej zapisy są punktem odniesienia dla wszystkich pozostałych dokumentów strategicznych na szczeblu unijnym, krajowym i regionalnym. Strategia Europa 2020 wyznacza trzy priorytety polityki spójności:

- rozwój inteligentny - rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacjach,
- rozwój zrównoważony - promocja gospodarki oszczędzającej zasoby, zielonej i konkurencyjnej,
- rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu - sprzyjanie gospodarce o wysokim zatrudnieniu, zapewniającej wysoką spójność społeczną i terytorialną.

Natomiast cele, które mają być osiągnięte do roku 2020 są następujące:

- podniesienie wskaźnika zatrudnienia w grupie wiekowej 20-64 do poziomu 75%,
- przeznaczenie 3% produktu krajowego brutto na badania i rozwój,
- osiągnięcie pakietu 20/20/20 w zakresie klimatu i energetyki - zmniejszenie emisji CO₂ o 20%, zwiększenie udziału odnawialnych źródeł energii do 20% oraz poprawa efektywności energetycznej o 20%,
- obniżenie udziału młodzieży kończącej wcześniej edukację poniżej 10% oraz osiągnięcie minimum 40% udziału młodzieży w odpowiednich rocznikach kohorty wiekowej 30-34 kończącej edukację na poziomie wyższym,
- zmniejszenie liczby osób pozostających w Unii Europejskiej w strefie ubóstwa o 20 milionów.

Dla poszczególnych krajów członkowskich wyznaczone zostały cele adekwatne do ich poziomu rozwoju. W przypadku Polski cele te zawiera Krajowy Program Reform:

- 71% wskaźnik zatrudnienia dla osób w wieku 20-64 lata;
- 1,7% produktu krajowego brutto przeznaczanego na inwestycje w B+R;
- zintegrowany wskaźnik oszczędności energii pierwotnej (narastająco) z 0,56 Mtoe w roku 2010 do 13,6 Mtoe w roku 2020 (miliony ton ekwiwalentu olejowego);
- zmniejszenie do 4,5% udziału osób wcześniej kończących naukę oraz zwiększenie do 45% udziału osób w wieku 30-34 lata posiadających wykształcenie wyższe,
- obniżenie o 1,5 mln liczby osób zagrożonych ubóstwem.

Z perspektywy możliwości wspierania rozwoju Łomży w sposób istotny uwarunkowania kształtuje ewolucja polityki regionalnej Unii Europejskiej. Już od poprzedniej perspektywy finansowej zaznaczyło się w niej przesunięcie akcentów z wyrównywania poziomu rozwoju poszczególnych regionów w kierunku wzmacniania potencjału endogenicznego w celu podnoszenia konkurencyjności regionu lub innego układu terytorialnego.

Na szczególne wsparcie mogą liczyć zintegrowane układy terytorialne. Premiowana jest współpraca na różnych płaszczyznach. Wymagane jest przejście z myślenia w kategoriach konkurowania między jednostkami terytorialnymi w kierunku współpracy, co jest jednak dużym wyzwaniem. Łomża podjęła już kroki w celu wykorzystania omawianych szans opracowując strategię Łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego. Tylko współpraca z sąsiadującymi, powiązаныmi funkcjonalnie obszarami pozwoli na wykorzystanie potencjału miasta jako subregionalnego ośrodka wzrostu. Wsparcie ośrodków subregionalnych jest ważnym aspektem zapisanym w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020. Regiony, miasta, obszary wiejskie (KSRRW). Jako ośrodki subregionalne zostały tam zdefiniowane miasta średniej wielkości liczące ponad 20 tysięcy mieszkańców. Zgodnie z założeniami strategii polityka regionalna ma prowadzić do zwiększenia znaczenia gospodarczego i społecznego tych miast. Łomża została uwzględniona jako ośrodek subregionalny w Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030.

Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020 wyznacza wizję regionu jako zielonego, otwartego, dostępnego i przedsiębiorczego. Z punktu widzenia Łomży unikalność regionu jest podkreślana szczególnie poprzez potrzebę rozwijania zielonych (ekologicznych) specjalizacji. Wśród takich specjalizacji wymienia się przede wszystkim produkcję żywności wysokiej jakości. Układ przyjętych trzech celów strategicznych:

- 1) Konkurencyjna gospodarka
- 2) Powiązania krajowe i międzynarodowe
- 3) Jakość życia

wyraźnie podkreśla znaczenie rozwoju gospodarczego jako warunku osiągnięcia celów społecznych, ale także znaczenie czynnika społecznego dla wsparcia procesów rozwojowych. W ramach tak zwanych obszarów strategicznej interwencji Miasto Łomża wraz ze swoim otoczeniem jest identyfikowane jako subregionalny ośrodek wzrostu. Stwierdza się, iż jest ona ważnym centrum rozwoju. Strategia wojewódzka stawia przed ośrodkami subregionalnymi szczególne zadania postulując:

1. Koncentrację działań na rzecz pobudzania przedsiębiorczości,
2. Wzmacnianie atrakcyjności inwestycyjnej,
3. Rozwój usług publicznych, także na rzecz otoczenia.

Zakłada się przy tym, iż ośrodki subregionalne powinny dążyć do wykształcenia indywidualnych specjalizacji opartych o endogeniczne potencjały, a cele polityki rozwojowej powinny koncentrować się wokół tych specjalizacji.

Z punktu widzenia wskazanych wyżej priorytetów UE w zakresie rozwoju innowacji, a szczególnie działalności badawczo – rozwojowej ważnym dokumentem wykonawczym do Strategii Wojewódzkiej jest Plan rozwoju przedsiębiorczości w oparciu o inteligentne specjalizacje województwa podlaskiego na lata 2015-2020+ (RIS3). Plan ma służyć stymulowaniu rozwoju innowacyjności w podlaskiej gospodarce poprzez promowanie i wspieranie wydatków na badania i rozwój oraz współpracę sfery biznesu z instytucjami badawczymi. Czego rezultatem ma być szybszy wzrost gospodarczy regionu. Inteligentne specjalizacje, to

w skrócie, kompetencje regionu, które dzięki ścisłej współpracy biznesu i nauki mogą przyczynić się do jego transformacji, restrukturyzacji, czy wkroczenia na nowe ścieżki rozwoju opartego o innowacje. Dokument ten definiuje rdzeń regionalnej specjalizacji, do których zalicza: przemysł rolno-spożywczy, przemysł metalowo-maszynowy, usługi medyczne oraz ekoinnowacje. Takie wskazanie regionalnych inteligentnych specjalizacji, które mają być wspierane szczególnie w zakresie prac badawczo – rozwojowych jest niezwykle korzystne dla Miasta Łomża, w którym dynamicznie rozwija się przemysł spożywczy i jego zaplecze naukowo-badawcze.

Horyzont czasowy obowiązywania Programu jest warunkowany możliwościami rzetelnego prognozowania czynników rozwoju Miasta. W związku z tym, iż kluczowe znaczenie mają wśród nich kierunki polityki regionalnej Unii Europejskiej, kraju i regionu oraz możliwość współfinansowania celów rozwojowych z poszczególnych programów operacyjnych, perspektywa Programu została wyznaczona na okres obecnego programowania, czyli do roku 2020.

Niniejsza część opracowania stanowi zestawienie czynników wskazanych jako mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia, które będą determinowały rozwój Łomży w perspektywie najbliższych lat, w szczególności do końca obecnej unijnej perspektywy finansowej, czyli do roku 2020. Analiza SWOT została wypracowana w zespołach problemowych:

- Gospodarka
- Polityka Społeczna
- Edukacja, Kultura i Sport
- Infrastruktura i Zagospodarowanie Przestrzenne.

W celu zwiększenia obiektywności analizy poszczególne uwarunkowania rozwoju Łomży oceniano porównując różne aspekty gospodarcze i społeczne z sytuacją w ośrodkach o podobnym potencjale lub konkurujących z Łomżą o te same zasoby kapitałowe, demograficzne i inne. Jako punkt odniesienia wybrano stolicę województwa i głównego konkurenta w zakresie przyciągania inwestycji i zasobów ludzkich, czyli Białystok. Naturalnym obiektem porównań stał się też bliski sąsiad, miasto o podobnym potencjale demograficznym i zbliżonych walorach lokalizacyjnych – Ostrołęka. Sytuację Łomży odniesiono także do innego subregionalnego ośrodka wzrostu w województwie podlaskim, którym są Suwałki. Wybrano także dwa odległe, ale także położone w Polsce Wschodniej i mające cechy wspólne z Łomżą ośrodki: Przemysł i Białą Podlaską.

Przyjęta procedura określania szans i zagrożeń opierała się na ocenie, jak zidentyfikowane trendy w otoczeniu Miasta mogą oddziaływać z czynnikami określonymi jako jego mocne i słabe strony. Za szczególnie ważne szanse uznano te, które pozwolą wykorzystać i wzmocnić silne strony miasta oraz te, które pomogą w wyeliminowaniu słabości. Jako kluczowe zagrożenia potraktowano trendy w otoczeniu zmniejszające potencjał miasta oraz pogłębiające jego słabości.

W pracach zespołów uczestniczyli przedstawiciele Urzędu Miejskiego, miejskich jednostek organizacyjnych, miejskich spółek, lokalnych przedsiębiorców, organizacji społecznych, oraz instytucji otoczenia biznesu. Ważnym elementem procesu identyfikacji czynników rozwojowych były otwarte spotkania konsultacyjne, na których mieli możliwość wypowiedzenia się mieszkańcy Łomży.

Prace w zespołach zostały zamknięte opracowaniem raportów, które przygotowali eksperci odpowiedzialni za pracę każdego z zespołów. Raporty te stanowią odrębne dokumenty. Na ich podstawie Panel Ekspertów sformułował ogólną analizę SWOT zawierającą oprócz wyszczególnienia silnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń, także zaczerpnięte z raportów dane i wnioski uzasadniające każdy ze zidentyfikowanych czynników.

MOCNE STRONY

DUŻY POTENCJAŁ LUDNOŚCIOWY, Z RELATYWNIE KORZYSTNĄ STRUKTURĄ EKONOMICZNĄ

Miasto Łomża dysponuje wysokim potencjałem ludnościowym, z relatywnie korzystną strukturą wiekową. Największy udział stanowi grupa osób w wieku produkcyjnym - 66,4% (41,7 tys. osób). W porównaniu do innych miast, średniej krajowej, średniej dla woj. podlaskiego, jest to odsetek najwyższy, co świadczy o wyjątkowo bogatych zasobach pracy w Łomży. W perspektywie 2020 roku potencjał pracy utrzyma się na dość wysokim poziomie, dopiero w kolejnych dziesięcioleciach nastąpi jego istotny spadek, do poziomu 24,7 tys. w 2050 roku (spadek o ponad 40 pkt. proc.).

O korzystnej strukturze demograficznej Łomży świadczy także niski odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym (15,8%), zwłaszcza w relacji do średniej krajowej (18,4%) i średniej dla woj. podlaskiego (18,5%), Białegostoku (18,1%), Przemysła (20,4%). Tylko Suwałki notują niższy udział osób w wieku poprodukcyjnym w ludności ogółem (14,7%) w stosunku do Łomży (Tabela 1).

Tabela 1. Struktura ludności według grup ekonomicznych w 2013 roku

Jednostka terytorialna	Ogółem	W wieku				
		przedprodukcyjnym	produkcyjnym			poprodukcyjnym
			ogółem	mobilnym	niemobilnym	
POLSKA	100,0	18,2	63,4	39,8	23,6	18,4
PODLASKIE	100,0	17,9	63,6	39,8	23,7	18,5
Ostrołęka	100,0	18,5	65,4	39,6	25,8	16,1
Biała Podlaska	100,0	18,2	66,0	41,1	24,9	15,8
Przemyśl	100,0	16,7	62,8	38,3	24,6	20,4
Białystok	100,0	16,9	65,0	41,6	23,4	18,1
Łomża	100,0	17,8	66,4	40,4	26,0	15,8
Suwałki	100,0	19,3	66,0	40,9	25,1	14,7

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Relatywnie niski udział ludności w wieku nieprodukcyjnym skutkuje niską skalą obciążenia ekonomicznego. Łomża ze wskaźnikiem 50,6 jest w znacznie lepszej sytuacji w stosunku do innych porównywanych jednostek terytorialnych.

Pozytywnym procesem demograficznym w Łomży jest utrzymywanie się dodatniego salda przyrostu naturalnego, do czego przyczynia się głównie relatywnie niski poziom zgonów. Z porównania do innych jednostek terytorialnych wynika, że Łomża wyróżnia się pozytywnie, biorąc pod uwagę wskaźnik liczby zgonów na 1000 ludności (7,35). Tylko średnio w woj. podlaskim wskaźnik zgonów na 1000 ludności osiągnął poziom niższy (6,91) w stosunku do Łomży.

WYSOKA JAKOŚĆ POTENCJAŁU PRACY MIERZONA POZIOMEM WYKSZTAŁCENIA MIESZKAŃCÓW

Z punktu widzenia analizy potencjału pracy istotną kwestią jest struktura wykształcenia (aspekt jakościowy siły roboczej). Według danych z Narodowego Spisu Powszechnego z 2011 roku, największy odsetek mieszkańców Łomży posiada wykształcenie policealne, średnie zawodowe i średnie ogólnokształcące (32,4%). W drugiej kolejności dominuje wykształcenie gimnazjalne, podstawowe i niższe (22,3%). Wykształcenie wyższe posiada aż 19,5% populacji. Tak ukształtowana struktura wykształcenia świadczy o wysokiej jakości potencjału pracy, przy czym nie jest ona dopasowana do potrzeb lokalnego rynku pracy, na którym gros ofert pracy kierowanych jest do osób z wykształceniem zawodowym. Z drugiej strony jest to dowód na istnienie znaczących zasobów wykwalifikowanej pracy, które mogą przyciągnąć inwestorów krajowych, jak i zagranicznych.

ZASPOKOJENIE POTRZEB W ZAKRESIE OPIEKI PRZEDSZKOLNEJ

Udział dzieci w wieku 3-4 lata objętych wychowaniem przedszkolnym w Łomży w 2013 r. wynosił 78,1% i był wyższy od średniej krajowej (64,2%) i średniej dla woj. podlaskiego (60,1%). Dla porównania należy wspomnieć, iż w 2003 roku jedynie 32,5% dzieci z tej grupy wiekowej było objęte opieką przedszkolną (tabela 5).

Tabela 2. Udział dzieci w wieku 3-4 lata objętych wychowaniem przedszkolnym

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
POLSKA	30,9	33,1	34,8	38,0	41,9	47,1	52,4	54,7	58,0	59,2	64,2
PODLASKIE	23,7	25,7	28,3	31,4	35,5	41,3	47,0	48,6	53,9	56,7	60,1
Ostrołęka	29,0	31,4	32,2	37,3	38,2	45,7	52,9	59,3	76,1	71,7	77,9
Biała Podlaska	35,3	39,0	41,7	48,1	57,4	63,5	69,4	69,9	74,6	77,3	79,8
Przemysł	55,6	54,0	56,9	59,0	56,3	64,4	66,1	72,3	71,0	71,0	74,2
Białystok	57,2	58,1	64,8	71,3	75,9	79,4	84,1	83,4	85,4	84,9	84,4
Łomża	32,5	36,2	39,7	48,4	53,5	61,1	67,2	70,0	77,1	77,8	78,1
Suwałki	22,3	22,8	24,5	30,3	34,8	44,8	48,0	47,9	52,0	56,6	61,7

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

Na terenie miasta funkcjonuje 20 placówek przedszkolnych, w których utworzono 2195 miejsc. Z informacji przekazanych przez UM wynika, że ta liczba miejsc jest wystarczającą i potrzeby w tym względzie są zaspokojone. Jednak ze względu na znaczenie edukacji przedszkolnej z punktu widzenia wyrównywania szans edukacyjnych dzieci, jak też kształtowania ich pozycji na rynku pracy w przyszłości, a także z perspektywy aktywizacji zawodowej kobiet, zwłaszcza biernych zawodowo wskutek sprawowania opieki nad małym dzieckiem, kluczową kwestią jest objęcie opieką przedszkolną jak największej liczby dzieci.

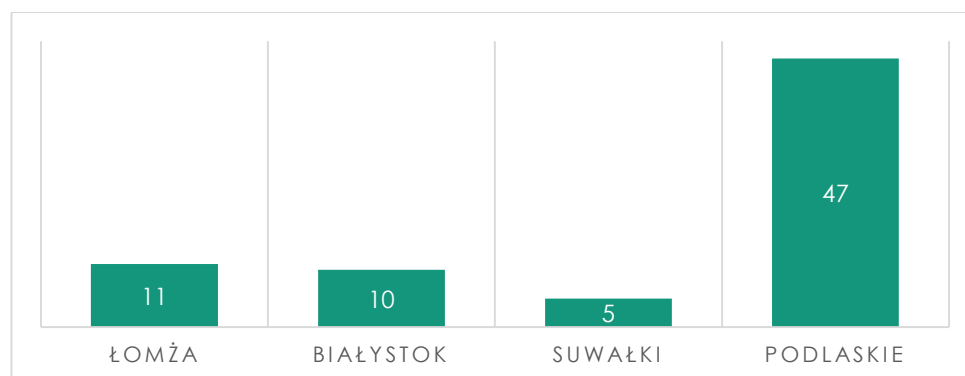
DOŚĆ DOBRZE ROZWINIĘTY SEKTOR SPÓŁDZIELNI SOCJALNYCH

W ostatnich latach ekonomia społeczna stała się jednym z istotnych instrumentów polityki rozwiązywania problemów społecznych w Europie, jak też w Polsce. Poprzez wykorzystywanie narzędzi rynkowych realizuje cele społeczne, takie jak generowanie nowych miejsc pracy, wzmocnienie spójności społecznej czy budowanie społeczeństwa obywatelskiego. Ekonomia społeczna może stać się siłą napędową rozwoju lokalnego.

Łomża posiada duży potencjał do rozwoju i umacniania pozycji rynkowej podmiotów ekonomii społecznej. Ich rola jest i będzie nieoceniona z punktu widzenia aktywizacji zawodowej osób, zwłaszcza długotrwale bezrobotnych, jak też biernych zawodowo.

Na uwagę zasługuje już dość dobrze rozwinięty sektor spółdzielni socjalnych. Na 47 tego typu podmiotów funkcjonujących w woj. podlaskim, aż 11 zlokalizowanych jest w Łomży (wobec 10 w Białymstoku i 5 w Suwałkach) – wykres 1.

Wykres 1. Rozwój spółdzielni socjalnych w Łomży

Źródło: Ogólnopolska baza spółdzielni socjalnych.

Podmioty ekonomii społecznej funkcjonujące na terenie Łomży i okolicy, takie jak: Fundacja Czas Lokalny, Spółdzielnia Socjalna Alexis, Spółdzielnia Socjalna Aurora, Spółdzielnia Socjalna Delta oraz Spółdzielnia Socjalna Netlajt otrzymały certyfikaty „Zakup Prospołeczny”. Zakup Prospołeczny to wyróżnienia dla przedsiębiorstw społecznych, które świadczą wysokiej jakości usługi.

Dostrzegając korzyści wynikające z zacieśniania współpracy, a w szczególności uznając za wartościową koncepcję zorganizowania klastra, w dniu 22 listopada 2013 r. w Łomży podmioty ekonomii społecznej, w tym: spółdzielnie socjalne, organizacje pozarządowe oraz organizacje wsparcia biznesu i nauki podjęły inicjatywę powołania Stowarzyszenia „Łomżyńskiego Klastra Ekonomii Społecznej”. Od 1.10.2012r. w Łomży funkcjonuje Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej.

ZNACZNA AKTYWNOŚĆ ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH, KTÓRE SĄ WAŻNYM ELEMENTEM KAPITAŁU SPOŁECZNEGO.

Organizacje pozarządowe, które są ważnym elementem kapitału społecznego, stanowią duży potencjał Łomży, który warto wykorzystać w rozwoju miasta, zwłaszcza w kontekście rozwiązywania problemów społecznych.¹ Na koniec 2014 r. na terenie Łomży funkcjonowało około 150 organizacji pozarządowych, w tym: stowarzyszenia, fundacje, terenowe jednostki stowarzyszeń, kluby i stowarzyszenia sportowe (Białystok - 991, Suwałki -194, Ostrołęka - ok. 100). Aktualnie daje się zauważyć trend zwiększonej aktywności i rozwoju trzeciego sektora w Łomży. Powstają nowe organizacje pozarządowe, zwiększa się zainteresowanie organizacji planowaniem przedsięwzięć i sięganiem po dofinansowanie z budżetu miejskiego, coraz więcej organizacji ma świadomość, że może mieć realny wpływ na to, co dzieje się

---

¹ A. Sobocińska, Potencjał organizacji pozarządowych miasta Łomża, Wydział Kultury, Promocji i Sportu Urzędu Miejskiego w Łomży, Łomża 2015, maszynopis.

w mieście, poprzez uczestnictwo w coraz częściej przygotowywanych konsultacjach społecznych. Potencjał organizacji pozarządowych umacnia się, o czym świadczy m.in. powołanie w 2014 roku Federacji dla Łomży (16 organizacji), jak też powołanie Łomżyńskiej Rady Działalności Pożytku Publicznego, celem zacieśnienia współpracy sektora NGO z samorządem.

SŁABE STRONY

PROGNOZOWANY DALSZY SPADEK LICZBY LUDNOŚCI WSKUTEK NISKIEGO POZIOMU URODZEŃ ORAZ UJEMNEGO SALDA MIGRACJI

Łomża należy do jednostek terytorialnych, w których od co najmniej kilkunastu lat mamy do czynienia z niewielkim trendem spadkowym liczby ludności. W 1996 roku miasto liczyło 63,5 tys. mieszkańców. W latach 1996-2013 liczba ludności Łomży zmniejszyła się do 62,8 tys., czyli o 1 046 osób (1,6%). W tym okresie, w Polsce, liczba mieszkańców zmniejszyła się średnio o 0,4 pkt. proc., w woj. podlaskim o 2,3 pkt proc. Natomiast, należy podkreślić, iż w latach 1996-2013 średnio w miastach podlaskich wzrosła liczba mieszkańców, w tym w Białymstoku o 5,2 pkt proc i w Suwałkach o 3,1 pkt proc.

Z prognozy demograficznej GUS do 2050 roku, wynika, że utrzyma się tendencja spadkowa liczby ludności Łomży. W 2020 roku liczba ludności ukształtuje się na poziomie 60,8 tys. osób, by w kolejnych dziesięcioleciach obniżyć się do 46,1 tys. Oznacza to spadek liczby ludności o 26,5% w stosunku do 2013 roku. Skala spadku liczby ludności w latach 2013-2050 w woj. podlaskim, jak też średnio w kraju będzie na niższym poziomie (odpowiednio 17,8 i 11,8 pkt proc.).

Analiza danych wskazuje, iż od 2001 roku zmniejszenie się liczby ludności w Łomży było wynikiem ujemnego salda migracji definitywnych (na pobyt stały). W latach 2001-2013 liczba osób opuszczających Łomżę kształtowała się na poziomie 700-1000 osób. Z kolei liczba przybywających do miasta jest relatywnie niższa (500-700 osób), stąd saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych od 2001 roku przyjmuje wartości ujemne. Prognoza demograficzna do 2050 roku w tym względzie również nie jest korzystna. Przewiduje się, że ujemne saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych utrzyma się w kolejnych latach.

Analizując problem migracji, zwłaszcza zagranicznych, należy wziąć pod uwagę fakt dużej skali migracji zagranicznych okresowych, które nie mają odzwierciedlenia w statystykach. Łomża należy do miast o najwyższej skali migracji zagranicznych w woj. podlaskim (obok np. Moniek, Siemiatycz). Skutki tych migracji mają daleko idący wymiar, m.in. mają wpływ na dużą skalę bierności zawodowej kobiet, w tym młodych matek. Bowiem ukształtował się na trwałe model rodziny z matką niepracującą, opiekującą się małymi dziećmi, przy czym po odchowaniu dzieci poważna część z nich rejestruje się w urzędzie pracy jako osoby bezrobotne, poszukujące pracy. Taki model rodziny, z niepewnymi dochodami, związany z rozłąką jednego ze współmałżonków (najczęściej jest to mężczyzna), niewątpliwie ma wpływ także na niską dzietność.

Z porównania skali migracji definitywnych do innych jednostek terytorialnych, biorąc pod uwagę saldo migracji na 1000 osób, wynika, że Łomża ma zdecydowanie wyższe ujemne saldo (minus 3,7) w porównaniu do średniej krajowej (minus 0,5), średniej woj. podlaskiego (minus 2,1), jak też w stosunku do Białegostoku

(minus 0,9) i Suwałk (minus 2,2). Jednak Łomża osiąga zdecydowanie niższe ujemne saldo migracji w stosunku do pozostałych analizowanych miast wschodniej Polski (Przemysła czy Białej Podlaskiej).

Spadek liczby ludności w Łomży jest ściśle skorelowany ze spadkową tendencją liczby urodzeń. Z porównania do innych jednostek terytorialnych wynika, że Łomża charakteryzuje się wyjątkowo niskim i obniżającym się poziomem urodzeń na 1000 ludności (8,5 wobec 9,4 w skali kraju, 10,6 w woj. podlaskim). Z miast branych pod uwagę w analizach porównawczych tylko w Białej Podlaskiej wskaźnik urodzeń na 1000 ludności osiągnął poziom niższy (8,1) w stosunku do Łomży.

Niski poziom urodzeń wynika z ukształtowanego wskaźnika dzietności², który w podregionie łomżyńskim, podobnie jak w pozostałych porównywanych jednostkach terytorialnych, nie osiąga poziomu zapewniającego prostą zastępowalność pokoleń. W 2002 roku kształtował się on na poziomie 1,43, jednak w 2013 roku obniżył się do poziomu 1,2.

NIEDOPASOWANIE KOMPETENCJI, W TYM KWALIFIKACJI, DO POTRZEB LOKALNEGO RYNKU PRACY.

Łomża ma najniższy odsetek mieszkańców posiadających wykształcenie zawodowe (o 6,3 pkt proc mniej niż średnia dla całego kraju). Sytuacja ta wywołuje problem bezrobocia strukturalnego wynikający z niedostosowania kwalifikacyjno-kompetencyjnego podaży pracy do potrzeb lokalnego rynku pracy. Bowiem najwięcej ofert pracy jest dla pracowników z wykształceniem zasadniczym zawodowym i średnim zawodowym. Pracodawcy poszukują pracowników o ściśle określonych umiejętnościach bądź uprawnieniach. Najwięcej ofert na miejskim rynku pracy pojawia się ciągle w tych samych branżach i zawodach. Co ważne w tych samych branżach i zawodach występuje duże bezrobocie oraz „napływ” bezrobotnych. Branże działalności generujące największe populacje bezrobotnych według rodzaju działalności i ostatniego miejsca pracy na koniec 2014 roku w Łomży, jak też w których pojawia się najwięcej ofert pracy to m.in.: przetwórstwo przemysłowe, handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle, budownictwo.³ Dlatego też istnieje pilna potrzeba stosowania takich działań na rzecz aktywizacji zawodowej osób bezrobotnych, by w jak najkrótszym czasie przystosować kwalifikacje zarejestrowanych bezrobotnych do oczekiwań pracodawców. Bardzo ważnym zadaniem jest zaspokojenie potrzeb zatrudnieniowych pracodawców w zawodach deficytowych, z drugiej zaś – ograniczenie kształcenia w zawodach nadwyżkowych. Charakter rynku pracy w Łomży wskazuje na to, iż działania te powinny być bardziej intensywne, ponieważ problem nadwyżek zasobów pracy jest bardzo niekorzystny dla rozwoju gospodarczego miasta.

BARDZO NISKI STOPIEŃ WYKORZYSTANIA POTENCJAŁU PRACY

Zdiagnozowany duży potencjał pracy Łomży jest wykorzystany w bardzo niewielkim stopniu, zwłaszcza kobiet. Według danych Narodowego Spisu Powszechnego 2011 wskaźnik aktywności zawodowej

---

² Współczynnik dzietności – współczynnik określający liczbę urodzonych dzieci, przypadających na jedną kobietę w wieku rozrodczym (15-49 lat). Przyjmuje się, iż współczynnik dzietności między 2,10÷2,15 jest poziomem zapewniającym zastępowalność pokoleń.

³ Ranking zawodów deficytowych i nadwyżkowych w powiecie łomżyńskim i Mieście Łomża w 2014 roku, PUP w Łomży, marzec 2015.

uksztaltował się na poziomie 56,4% (w tym mężczyzn 62,6% i kobiet 50,9%), wskaźnik zatrudnienia 46,8% (w tym 51,6% dla mężczyzn i 42,5% dla kobiet).

O niskim stopniu wykorzystania potencjału pracy świadczy też niski wskaźnik liczby pracujących na 1000 ludności ogółem. W 2013 roku w Łomży pracowało 220 osób na 1000 mieszkańców i był to znacznie niższy wskaźnik w porównaniu do Białegostoku, Suwałk, Przemysła, Ostrołęki, Białej Podlaskiej. Na niskim poziomie kształtuje się także wskaźnik liczby pracujących w relacji do ludności w wieku produkcyjnym: Łomża 331 osób, wobec 468 osób w Ostrołęce, 427 w Białymstoku, 424 w Przemysle, 403 w Suwałkach (tabela 3).

Tabela 3. Liczba pracujących na 1000 ludności

	Liczba pracujących przypadająca na 1000 ludności ogółem	Liczba pracujących przypadająca na 1000 ludności w wieku produkcyjnym
POLSKA	226	355
PODLASKIE	176	277
Ostrołęka	306	468
Biała Podlaska	239	362
Przemysł	266	424
Białystok	277	427
Łomża	220	331
Suwałki	266	403

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

O niskim poziomie wykorzystania potencjału pracy świadczy też duża skala populacji osób biernych zawodowo (20,6 tys.). W strukturze biernych zawodowo wyraźnie przeważają kobiety – stanowią one blisko 60,0% ogółu biernych zawodowo. Należy podkreślić, iż obok wysokiej skali bierności zawodowej młodych kobiet z przyczyn rodzinnych, systematycznie rośnie liczba bezrobotnych kobiet, które po urodzeniu dziecka nie podjęły zatrudnienia i trafiły do rejestrów osób bezrobotnych. W końcu 2014 roku największa liczba bezrobotnych kobiet z Łomży była w wieku do 30 roku życia. Była to grupa licząca 582 osoby, co stanowi 32,2 % ogółu bezrobotnych kobiet z Łomży.

Przyczyny trudności kobiet w uzyskaniu zatrudnienia – to m.in. brak ofert pracy (dominują oferty pracy w zawodach typowo męskich – prace budowlane, zawody techniczne: mechanicy, spawacze, operatorzy maszyn do produkcji, maszyn budowlanych, kierowcy,); niski poziom kwalifikacji i kompetencji kobiet - brak specjalistycznej wiedzy (nawet jeśli kobieta posiada wykształcenie średnie czy wyższe, to brakuje jej specjalistycznych, konkretnych umiejętności lub uprawnień zawodowych wymaganych przez pracodawcę), przyczyny społeczne (rola kobiety w rodzinie) - koncentrowanie się na opiece nad dzieckiem/dziećmi, pracach domowych, organizacji życia domowników; postrzeganie przez pracodawców w kategorii mniej dyspozycyjnych.⁴

⁴ Informacja o aktualnej sytuacji na rynku pracy w mieście oraz działaniach podejmowanych przez Urząd w zakresie przeciwdziałania bezrobociu. Bezrobocie wśród osób młodych, osób niepełnosprawnych, powyżej 50 roku życia i osób długotrwale bezrobotnych na terenie miasta, PUP w Łomży, kwiecień 2015.

SZCZEGÓLNE SILNE BARIERY WEJŚCIA NA RYNEK PRACY LUDZI MŁODYCH DO 30. ROKU ŻYCIA

Poważnym problemem natury ekonomicznej, jak i społecznej, jest bezrobocie wśród młodych osób do 30 roku życia. Spośród 3,8 tys. bezrobotnych ogółem w Łomży, 1,2 tys. (31%) to osoby bezrobotne w wieku poniżej 30 lat (tabela 4).

Tabela 4. Liczba bezrobotnych i bezrobotnych do 30 roku życia oraz stopa bezrobocia w latach 2009 – 2014

Rok	Liczba bezrobotnych w Łomży		Liczba bezrobotnych do 30 roku życia w Łomży		% udział bezrobotnych do 30 roku życia do ogółem bezrobotnych
	Ogółem	Kobiety	Ogółem	Kobiety	
2009	3 487	1 751	1 323	680	37,9
2010	3 653	1 873	1 389	750	38,0
2011	3 859	1 979	1 393	776	36,1
2012	3 976	1 959	1 339	711	33,7
2013	4 095	1 978	1 334	687	32,6
2014	3 751	1 806	1 163	582	31,0

Źródło: dane PUP w Łomży.

Pomimo, że jest to populacja dość zróżnicowana, to wskaźnik natężenia bezrobocia jest najwyższy dla zbiorowości osób w wieku 18-24 lat, co wynika z aktywizacji (wkroczenia po raz pierwszy na rynek pracy) grupy osób kończących naukę. W miarę przechodzenia do starszej grupy wiekowej, stopa bezrobocia obniża się, co wynika po części z podejmowania pracy przez te osoby, a częściowo, z powrotu do bierności zawodowej – ze względu m.in. na kontynuowanie dalszej edukacji lub podejmowanie obowiązków rodzinnych.

Podstawowymi barierami w podjęciu zatrudnienia przez osoby do 30 roku życia z Łomży jest m.in. niechęć łomżyńskich pracodawców do zatrudniania osób bez doświadczenia zawodowego; wzrastające niedopasowanie kwalifikacji młodych do potrzeb pracodawców (system edukacji jest niedostosowany do potrzeb rynku pracy); niewystarczająca motywacja młodych ludzi do podejmowania działań i szukania pracy; niski poziom płac powodujący zainteresowanie pracą w szarej strefie lub skutkujący nieaktywnością zawodową; brak środków finansowych na rozpoczęcie pracy na własny rachunek lub niedostateczna ilość kapitału własnego oraz wysokie koszty kredytów inwestycyjnych.⁵

PROBLEMY ADAPTACYJNE OSÓB 50+

Na łomżyńskim rynku pracy poważnym problemem jest też aktywizacja zawodowa osób w wieku 50+. Na koniec 2014 r. w ewidencji bezrobotnych zarejestrowanych w PUP w Łomży było 1139 bezrobotnych w wieku powyżej 50 roku życia, w tym 469 kobiet. Oznacza to, że co trzeci bezrobotny zarejestrowany w urzędzie jest w wieku powyżej 50 roku życia.

⁵ Ibidem.

Tabela 5. Liczba bezrobotnych i bezrobotnych powyżej 50 roku życia

Rok	Liczba bezrobotnych		Liczba bezrobotnych powyżej 50 roku życia		% udział bezrobotnych powyżej 50 roku życia do ogółem bezrobotnych
	Ogółem	Kobiety	Ogółem	Kobiety	
2009	3487	1751	852	370	24,4
2010	3653	1873	887	373	24,3
2011	3859	1979	1000	395	25,9
2012	3976	1959	1112	430	28,0
2013	4095	1978	1220	478	29,8
2014	3751	1806	1139	469	30,4

Źródło: dane PUP w Łomży.

Czas pozostawania bez pracy w przypadku osób powyżej 50 roku życia jest zdecydowanie dłuższy niż dla bezrobotnych w pozostałych grupach wiekowych. W końcu 2014r. średni czas pozostawania bez pracy bezrobotnych ogółem wyniósł ok. 13 miesięcy, a bezrobotni w omawianej grupie wiekowej pozostawali bez pracy prawie 17 miesięcy. Długotrwałość bezrobocia osób w wieku powyżej 50 roku życia przyczynia się do pojawienia się u nich wielu niekorzystnych symptomów natury psychologicznej (stan bierności, zniechęcenia, apatii lub frustracji) i niepokojących zjawisk społecznych (spadek aktywności tych osób w wypełnianiu ról rodzinnych i społecznych).

Osoby starsze są zdecydowanie gorzej wykształcone niż osoby do 30 roku życia. W końcu 2014 r. wśród bezrobotnych powyżej 50 roku życia 33,5% posiadało zaledwie wykształcenie gimnazjalne lub poniżej, a kolejne 32,7 % legitymowało się wykształceniem zasadniczym zawodowym. Na przeciwnym biegunie tej struktury znaleźli się bezrobotni z wykształceniem wyższym, których udział w ogólnej liczbie bezrobotnych w wieku powyżej 50 roku życia był niewielki, wynoszący 4,4%. Niskie, a przy tym niedostosowane do potrzeb rynku pracy i nie potwierdzone odpowiednimi świadectwami/certyfikatami kwalifikacje stanowią w przypadku osób w wieku niemobilnym jedną z najpoważniejszych barier dla poprawy ich sytuacji na rynku pracy. Problemem jest przy tym niechęć do podejmowania edukacji w „starszym wieku”. Z drugiej strony osoby w omawianej grupie wiekowej posiadają doświadczenie zawodowe.⁶

ROSNAĆE RYZYKO MARGINALIZACJI I WYKLUCZENIA SPOŁECZNEGO OSÓB, ZWŁASZCZA DŁUGOTRWALE BEZROBOTNYCH I BIERNYCH ZAWODOWO

Z danych MOPS w Łomży wynika, iż z pomocy społecznej korzysta około 2 tys. rodzin (ponad 4 tys. osób w rodzinie). Należy uznać, iż ta liczba relatywnie nie jest wysoka, biorąc pod uwagę tak wysoką skalę bezrobocia i poziom osiąganych wynagrodzeń.

Z porównania wartości wskaźników deprywacji lokalnej, wynika, iż Łomża osiąga znacznie niższy jego poziom (64,5) w stosunku do średniej krajowej (83,3), średniej woj. podlaskiego (102,8), czy też w stosunku do takich miast jak Suwałki (110,8), Przemyśl (109,7), Ostrołęka (93,9) (tabela 6).

⁶ Ibidem.

Tabela 6. Wartość wskaźnika deprywacji lokalnej* w latach 2009-2013

	2009	2010	2011	2012	2013
Liczba osób w gospodarstwach domowych, którym przyznano świadczenia z pomocy społecznej					
POLSKA	3463031	3338703	3103832	3111054	3204830
PODLASKIE	128184	122773	119227	117584	122855
Ostrołęka	4368	4763	4470	4561	4968
Biała Podlaska	3080	2922	3104	3075	3522
Przemyśl	7644	7864	6682	6762	6984
Białystok	16745	16890	17229	15715	18503
Łomża	3465	3525	3188	3790	4047
Suwałki	6374	7470	7424	7192	7677
Wartość wskaźnika deprywacji lokalnej					
POLSKA	90,7	86,7	80,5	80,7	83,3
PODLASKIE	107,7	102,0	99,3	98,1	102,8
Ostrołęka	81,1	88,8	83,6	85,6	93,9
Biała Podlaska	53,2	50,3	53,5	53,0	61,1
Przemyśl	115,1	120,8	103,2	105,2	109,7
Białystok	56,8	57,4	58,5	53,3	62,7
Łomża	54,7	55,7	50,5	60,3	64,5
Suwałki	91,7	107,9	107,3	103,6	110,8

* liczba osób w gospodarstwach domowych, którym przyznano świadczenia z pomocy społecznej na 1000 mieszkańców)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Zjawisko wykluczenia społecznego dotyka najczęściej osób długotrwale bezrobotnych, oddalonych od rynku pracy o niskich kompetencjach społecznych i kwalifikacjach zawodowych, osób żyjących w niekorzystnych warunkach ekonomicznych, dotkniętych niepełnosprawnością, uzależnieniami, bezdomnością. Głównymi barierami, które uniemożliwiają pełne uczestnictwo w życiu społecznym jest bezrobocie i ubóstwo.

Na koniec 2014 r. w ewidencji bezrobotnych zarejestrowanych w PUP w Łomży było 2157 długotrwale bezrobotnych, w tym 1118 kobiet. Oznacza to, że 57,5% (częściej niż co drugi bezrobotny zarejestrowany w urzędzie z Łomży jest długotrwale bezrobotny) - tabela 7.

Tabela 7. Liczba bezrobotnych i bezrobotnych długotrwale oraz stopa bezrobocia w latach 2009 – 2014

Rok	Liczba bezrobotnych		Liczba długotrwale bezrobotnych		% udział długotrwale bezrobotnych do ogółem bezrobotnych	Stopa bezrobocia %
	Ogółem	Kobiety	Ogółem	Kobiety		
2009	3487	1751	1352	804	38,7	15,2
2010	3653	1873	1697	956	48,7	15,8
2011	3859	1979	1984	1113	51,4	16,4
2012	3976	1959	2089	1139	52,5	16,8
2013	4095	1978	2235	1168	54,6	17,0
2014	3751	1806	2157	1118	57,5	15,7

Źródło: dane PUP w Łomży.

Długotrwałość bezrobocia przyczynia się do pojawienia się u nich wielu niekorzystnych symptomów natury psychologicznej (stan bierności, zniechęcenia, apatii lub frustracji) i niepokojących zjawisk społecznych (spadek aktywności tych osób w wypełnianiu ról rodzinnych i społecznych). Osoby długotrwale bezrobotne są najczęściej słabo wykształcone. W końcu 2014 r. wśród długotrwale bezrobotnych 28,5% posiadało zaledwie wykształcenie gimnazjalne lub poniżej, a kolejne 25,5% legitymowało się wykształceniem zasadniczym zawodowym.

W Łomży występuje także duża skala bierności zawodowej (20,6 tys. osób w wieku 15 lat i więcej). W strukturze biernych zawodowo wyraźnie przeważają kobiety – stanowią one blisko 60,0% ogółu biernych zawodowo. Tak wysoka skala bierności zawodowej wywołana jest różnymi czynnikami, m.in. ma wpływ dominujący tradycyjny model rodziny, z jednym żywicielem rodziny, pracującym często okresowo za granicą, i kobietą w domu, przynajmniej w okresie, kiedy dzieci są małe. Tak ukształtowany model rodziny także niesie ze sobą duże ryzyko marginalizacji i wykluczenia społecznych członków takich rodzin, ze względu na niestabilność źródła dochodu, jak też w sytuacji rozpadu rodziny.

BRAK DOSTATECZNIE UKSZTAŁTOWANEJ TRADYCJI WSPÓŁPRACY POMIĘDZY WŁADZAMI I INNYMI PODMIOTAMI LOKALNYMI, W SZCZEGÓLNOŚCI PODMIOTAMI EKONOMII SPOŁECZNEJ

W perspektywie finansowej 2014-2020 dużą wagę przywiązuje się do rozwoju ekonomii społecznej. Jednak warunkiem jej wsparcia i rozwoju w skali lokalnej jest już rozwinięta współpraca jednostek samorządu terytorialnego z innymi podmiotami lokalnymi, w szczególności podmiotami ekonomii społecznej, m.in. w zakresie tworzenia lokalnych planów rozwoju ekonomii społecznej, stosowania klauzul społecznych/społecznie odpowiedzialnych zamówień publicznych, zlecania zadań podmiotom ekonomii społecznej.

W Łomży istotnym problemem jest dotychczasowy brak instytucjonalnej współpracy pomiędzy Ośrodkiem Wsparcia Ekonomii Społecznej a PUP, MOPS Łomża i PCPR Łomża, Miasto/ Urząd Miejski w Łomży, co może ograniczać dostępność do środków finansowych na ten cel. Taka współpraca mogłaby skutkować tworzeniem stałych miejsc pracy w Łomży, a zatem długofalowo wpływać na politykę społeczną w regionie. Współpraca jest jednym z celów horyzontalnych określonych w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Podlaskiego - potwierdzona została w Regionalnym Planie Rozwoju Ekonomii Społecznej ROPS, ponadto w Krajowym Programie Rozwoju Ekonomii Społecznej.

SZANSE

DZIAŁANIA NA RZECZ DOSTOSOWANIA KOMPETENCJI I KWALIFIKACJI DO POTRZEB LOKALNEGO RYNKU PRACY.

W ramach RPO WP przewidziano środki finansowe na działania zorientowane na podniesienie kompetencji i kwalifikacji osób dorosłych poprzez wzrost uczestnictwa w kształceniu ustawicznym. W ramach działania

3.2 RPO WP⁷ będzie miało miejsce wsparcie wybranych pozaszkolnych form kształcenia dorosłych, takich jak kwalifikacyjne kursy zawodowe i kursy umiejętności zawodowych. Takie formy kształcenia dają możliwość uzyskania lub uzupełnienia kwalifikacji zawodowych w elastycznym systemie, który jest w stanie reagować na potrzeby lokalnego rynku.

DOSTĘPNOŚĆ ŚRODKÓW Z FUNDUSZY UNIJNYCH NA WSPARCIE AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ OSÓB BEZROBOTNYCH, POSZUKUJĄCYCH PRACY I NIEAKTYWNYCH ZAWODOWO.

W perspektywie finansowej 2014-2020 przewidziano m.in. w ramach działania 2.1 RPO WP, w ramach którego fundusze są przeznaczone na zwiększenie zdolności zatrudnieniowej, zwłaszcza osób w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy, nastąpi m.in. poprzez zdiagnozowanie i określanie indywidualnych potrzeb, dostosowanie kompetencji i kwalifikacji, nabycie doświadczenia zawodowego, wzrost mobilności zawodowej oraz stworzenie optymalnych warunków do rozwoju zawodowego. Szczególnie z perspektywy sytuacji w Łomży należy wykorzystywać planowane działania aktywizacji zawodowej, które mają bezpośrednio przyczyniać się do wzrostu liczby osób pracujących. Warto wykorzystywać możliwe do sfinansowania działania takie jak: wsparcie psychologiczne – doradcze, pośrednictwo pracy, poradnictwo zawodowe, warsztaty oraz szkolenia, w tym z zakresu technik aktywnego poszukiwania pracy i ich praktycznego zastosowania, subsydiowanie zatrudnienia czy staże i praktyki zawodowe.

FUNDUSZE STRUKTURALNE NA ZWIĘKSZENIE AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ I ZATRUDNIENIA WŚRÓD OSÓB SPRAWUJĄCYCH OPIEKĘ NAD DZIEĆMI DO LAT 3

Zdiagnozowanym problemem jest wysoka bierność zawodowa młodych matek z powodu sprawowania opieki nad małym dzieckiem, a w konsekwencji ich trudny powrót na rynek pracy po okresie kilkuletniej przerwy (najczęściej trafiają do rejestrów osób bezrobotnych). Szansą na rozwiązanie tego problemu jest rozwój opieki instytucjonalnej nad dzieckiem w wieku żłobkowym. W nowej perspektywie finansowej UE, w tym w ramach działania 2.2. RPO WP, przewidziano środki na inwestycje mające na celu poprawę jakości i dostępu do przystępnych cenowo usług związanych z opieką nad najmłodszymi dziećmi. Wskutek czego osoby pełniące opiekę nad dziećmi będą miały większe szanse na zatrudnienie lub utrzymanie zatrudnienia.

WSPARCIE PRACODAWCÓW W ZAKRESIE STOSOWANIA ROZWIĄZAŃ NA RZECZ GODZENIA ŻYCIA ZAWODOWEGO Z PRYWATNYM

W ramach działania 2.2. RPO WP przewidziano wsparcie przedsiębiorców i pracodawców w stosowaniu rozwiązań na rzecz godzenia życia zawodowego z prywatnym, w połączeniu ze wsparciem kierowanym do osób opiekujących się dziećmi w wieku do lat 3, w szczególności poprzez realizację: grantów na stanowisko w formie telepracy, świadczeń aktywizacyjnych na zatrudnienie, szkoleń, doradztwa, działań informacyjnych (jako działań uzupełniających), dotyczących elastycznych form pracy.

---

⁷ Opis poszczególnych działań oparty na: *Szczegółowym Opisie Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020*, Załącznik Nr 1 do Uchwały Nr 54/555/2015 Zarządu Województwa Podlaskiego z dnia 18 czerwca 2015 r.

WSPARCIE ROZWOJU INSTYTUCJONALNEJ OPIEKI NAD DZIECKIEM W WIEKU PRZEDSZKOLNYM

W ramach RPO WP pokażna część środków finansowych przeznaczona jest na rozwój opieki przedszkolnej. Zakłada się, że zwiększenie stopnia upowszechnienia edukacji przedszkolnej będzie miało dwuaspektowe korzyści: po pierwsze wyrównywanie szans edukacyjnych, a po drugie wpływ na aktywność zawodową rodzica/opiekuna sprawującego opiekę nad dziećmi w wieku 3-4 lata. Cel ten będzie realizowany poprzez tworzenie nowych miejsc edukacji przedszkolnej, a także działania mające na celu podniesienie jakości i atrakcyjności oferty w ramach prowadzonych placówek. Działanie 3.1.1 umożliwia między innymi finansowanie dodatkowych zajęć zwiększających szanse edukacyjne i wyrównujących zdiagnozowane deficyty u dzieci, ale także doskonalenie umiejętności i kompetencji zawodowych nauczycieli ośrodków wychowania przedszkolnego niezbędnych do pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym, w tym z dziećmi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Warto przedsięwzięcia te wzmacniać możliwością finansowania w ramach działania 8.2.1. inwestycji w infrastrukturę wychowania przedszkolnego.

DOSTĘPNOŚĆ ŚRODKÓW NA DZIAŁANIA SŁUŻĄCE POPRAWIE INTEGRACJI SPOŁECZNEJ OSÓB WYKLUCZONYCH I ZAGROŻONYCH WYKLUCZENIEM SPOŁECZNYM

Środki finansowe przewidziane na działania zaproponowane w ramach osi priorytetowej VII RPO WP służą poprawie integracji społecznej osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym. Szczególna uwaga zostanie skupiona na zwiększeniu dostępu do wysokiej jakości usług społecznych, w tym usług środowiskowych, opiekuńczych oraz usług wsparcia rodziny i pieczy zastępczej dla osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym. Realizowane będą programy na rzecz integracji osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym ukierunkowane na aktywizację społeczno-zawodową z wykorzystaniem instrumentów aktywnej integracji (edukacyjnej, zdrowotnej, społecznej, zawodowej), zapewniające zindywidualizowane i kompleksowe wsparcie.

WSPARCIE ROZWOJU PODMIOTÓW EKONOMII SPOŁECZNEJ

W ramach działania 7.3. RPO WP zostały przewidziane środki finansowe na działania zorientowane na tworzenie miejsc pracy w przedsiębiorstwach społecznych. Realizowane przez Ośrodki Wsparcia Ekonomii Społecznej działania wspierające rozwój ekonomii społecznej, będą obejmowały m.in. usługi animacji lokalnej, umożliwiające tworzenie podmiotów obywatelskich i wsparcie dla ich rozwoju, usługi rozwoju ekonomii społecznej (usługi inkubacyjne), usługi wsparcia istniejących przedsiębiorstw społecznych (usługi biznesowe), wsparcie na założenie, przystąpienie do lub zatrudnienie w przedsiębiorstwie społecznym.

ZAGROŻENIA

MIGRACJE WYKSZTAŁCONYCH MŁODYCH LUDZI (ODPŁYW „POTENCJAŁU MŁODOŚCI”)

Z uwagi na fakt, iż w strukturze osób bezrobotnych pokaźny udział stanowią osoby młode do 30 roku życia, obserwuje się zjawisko ich migracji z Łomży, zarówno do większych ośrodków, jak i poza województwo i za granicę. Dodatkowo, względnie niski poziom oferowanych wynagrodzeń na lokalnym

ryнку pracy, jak też trudności z założeniem własnej działalności gospodarczej, sprzyjają tendencji do odpływu wykwalifikowanej i wykształconej kadry.

ISTNIEJĄCY W SKALI KRAJU SYSTEM POMOCY SPOŁECZNEJ

Istniejący system pomocy społecznej nie sprzyja wdrożeniu aktywnej polityki społecznej w skali lokalnej, ze względu m.in. na niewystarczającą obsadę kadrową instytucji pomocy społecznej w kontekście realizacji zadań aktywizujących, niedostateczną ilość środków finansowych, zbyt duże obciążenie pracowników utrudniające pracę z klientem, brak warunków do prowadzenia skutecznej pracy socjalnej.

ISTNIEJĄCY W SKALI KRAJU SYSTEM INSTRUMENTÓW RYNKU PRACY GWARANTUJE JEDYNIE ICH KRÓTKOOKRESOWĄ EFEKTYWNOŚĆ

Znowelizowana ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z dnia 12 maja 2014, poz. 598) przewiduje szereg instrumentów, zorientowanych na zwiększenie skuteczności działań na rzecz osób bezrobotnych, w tym m.in. roboty publiczne, prace interwencyjne, dotacje na rozpoczęcie działalności gospodarczej na własny rachunek, refundacje części kosztów doposażenia stanowisk pracy, staże, szkolenia, bony zatrudnieniowe, bony na zasiedlenie, dofinansowanie wynagrodzenia bezrobotnych powyżej 50 roku życia, dodatki aktywizacyjne z tytułu podjęcia z własnej inicjatywy zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej. Jednak w praktyce okazuje się, że wykorzystanie gwarantuje jedynie krótkookresową efektywność. Aktywizowane osoby wracają ponownie do rejestrów osób bezrobotnych.

NISKA SKALA ŚRODKÓW FINANSOWYCH NA AKTYWIZACJĘ ZAWODOWĄ OPIEKUNÓW OSÓB ZALEŻNYCH (KOBIET), Z WYKORZYSTANIEM RÓŻNYCH INSTRUMENTÓW

W perspektywie finansowej 2014-2020 założono, iż głównym instrumentem zorientowanym na ograniczenie wysokiej bierności zawodowej młodych matek z powodu sprawowania opieki nad małym dzieckiem, będzie rozwój opieki instytucjonalnej nad dzieckiem w wieku żłobkowym. W Łomży tego typu działanie może okazać się mało skuteczne, gdyż aktualnie na terenie miasta funkcjonują 4 żłobki, w których utworzono 124 miejsca i okazuje się, że ta liczba miejsc jest wystarczająca. Jednak z porównania tej liczby z liczbą dzieci wymagającej opieki żłobkowej wynika, iż w mieście jest wyjątkowo niskie zainteresowanie opieką żłobkową. Przyczyną tego stanu rzeczy jest dominacja w społeczności lokalnej tradycyjnego modelu rodziny, z pracującym ojcem i matką pozostającą w domu, gdy dziecko jest małe, z ewentualną pomocą dziadków. Bez uruchomienia dodatkowych instrumentów, chociażby zorientowanych na promocję znaczenia opieki żłobkowej, tego typu aktywizacja może okazać się mało skuteczna.

POGŁĘBIANIE SIĘ PROCESÓW STARZENIA SPOŁECZEŃSTWA

W Łomży, podobnie jak w woj. podlaskim, będziemy mieli do czynienia z procesem podwójnego starzenia się. Z jednej strony rośnie udział w wieku poprodukcyjnym, z drugiej strony następuje dynamiczny wzrost liczby i odsetek osób w wieku 80+. W prognozowanym okresie populacja 80+ zwiększy się z 1 925 osób w 2013 roku (3,1%) do 2 279 osób w 2020 roku (3,8%) i 6 779 w 2050 roku (14,7%). Największe przyrosty będą miały miejsce po 2030 roku, kiedy to roczniki powojennego baby boomu zaczną wchodzić w fazę zaawansowanej starości. Dynamika wzrostu będzie wyższa niż średnio w kraju i w woj. podlaskim.

Ze względu na niedorozwój instytucjonalnej opieki, jak też koszty tych usług w tej sytuacji często stosowanym rozwiązaniem staje się angażowanie członków gospodarstwa domowego i innych krewnych

w realizację obowiązków opiekuńczych lub ograniczenie aktywności zawodowej jednego z partnerów na rzecz sprawowania funkcji opiekuńczych w stosunku do osób zależnych. Wyniki badań potwierdzają, iż w Łomży, w woj. podlaskim, podobnie jak w całej Polsce, mamy do czynienia z dominacją wewnętrznego modelu opieki, w którym podstawowym źródłem pomocy są osoby związane więzami rodzinnymi i krewniaczymi, co niekorzystnie wpływa na aktywność zawodową opiekunów osób zależnych, a zwłaszcza kobiet.

MOCNE STRONY**WYSOKI POZIOM ROZWOJU BRANŻY ROLNO-SPOŻYWCZEJ**

Założeniem Regionalnych Inteligentnych Specjalizacji jest rozwój tych branż endogenicznych, które w największym stopniu wpływają na wartość PKB i koncentrację zatrudnienia. W województwie podlaskim, w tym również i w Łomży, główną inteligentną specjalizacją jest branża rolno-spożywcza. Z danych dostępnych w Banku Danych Lokalnych wynika, że w Łomży udział firm przemysłowych z branży rolno-spożywczej wynosi 15,22%. W Łomży swą siedzibę mają zakłady produkcyjne będące liderami w branży przetwórstwa spożywczego. Są to między innymi: PEPEES, Browar Łomża, Edpol, TMT, BONA, UNICO, Szarłat. Wymienione firmy dysponują opatentowanymi technologiami, które wykorzystują w swojej działalności produkcyjnej. Innowacyjność tych firm jest stosunkowo wysoka. Branża spożywcza i sektory z nią powiązane powinny w dalszym ciągu być podstawą rozwoju gospodarki Łomży, biorąc pod uwagę nie tylko jej dotychczasowe doświadczenia w tym zakresie, ale również potencjał jaki tkwi w łomżyńskich uczelniach wyższych, w tym w Państwowej Wyższej Szkole Informatyki i Przedsiębiorczości, w ramach której funkcjonuje Instytut Żywności i Gastronomii posiadający doskonałe zaplecze naukowo - badawcze. Rozwój przetwórstwa spożywczego znajduje też korzystne warunki z perspektywy struktury gospodarki całego podregionu, w której dominuje rolnictwo.

KORZYSTNE POŁOŻENIE MIASTA NA GŁÓWNYM SZLAKU TRANSPORTOWYM O ZNACZENIU MIĘDZYNARODOWYM

Łomża jest trzecim pod względem liczby ludności miastem w województwie podlaskim, po Białymstoku i Suwałkach. Łomża położona jest na głównym szlaku transportowym o znaczeniu międzynarodowym (140 km od Warszawy i 75 km od Białegostoku, 138 km od przejścia granicznego w Kuźnicy i 146 km od przejścia granicznego w Ogrodnikach), przy głównym szlaku komunikacyjnym Wschód – Zachód i planowanym przebiegu Paneuropejskiego Korytarza Transportowego (Via Baltica). Rozpoczęcie inwestycji planowane jest na drugą połowę roku 2016. Inwestycja pozwoli na szybszą komunikację i transport towarów, zwłaszcza z Warszawą i Zachodnią Polską, co wraz z otwarciem dostępu do nowych terenów inwestycyjnych, powinno przyciągnąć nowych inwestorów zwiększając potencjał gospodarczy miasta i regionu.

STOSUNKOWO WYSOKA AKTYWNOŚĆ PRZEDSIĘBIORCZA, W TYM SZCZEGÓLNIIE WYSOKA LICZBA ŚREDNICH PRZEDSIĘBIORSTW

Małe i średnie przedsiębiorstwa stanowią o sile gospodarki. W tej kategorii mieszczą się firmy na tyle duże, że posiadają niezbędny kapitał do rozwoju. Z drugiej jednak strony są na tyle małe, że ich elastyczność pozwala im szybko reagować na zmiany zachodzące na rynku. W strukturze polskiej gospodarki MŚP stanowią aż około 99% wszystkich przedsiębiorstw⁸.

⁸ Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce w latach 2012–2013, Warszawa 2014

Z danych zawartych w tabeli 8. wynika, że w Łomży w porównaniu do innych miast wybranych do analizy jest więcej średnich firm, które w dużej mierze są motorem napędowym gospodarki, przy podobnej ilości firm małych. Dane te wskazują na pewien potencjał do rozwoju gospodarki dzięki aktywności średnich przedsiębiorstw.

Tabela 8. Podmioty gospodarki narodowej według klas wielkości na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym w roku 2013.

Podmioty gospodarki narodowej według klas wielkości na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym							
Wyszczególnienie	Polska	Ostrołęka	Biała Podlaska	Przemyśl	Białystok	Suwałki	Łomża
Ogółem	1666,6	1699,6	1483,7	1526,8	1723,8	1520,9	1503,6
Mikro (do 9 osób)	1593,1	1637,5	1411,7	1451,5	1656,7	1464,5	1440,7
Małe (od 10 do 49 osób)	59,5	44,5	56,5	56,0	50,1	41,8	45,6
Średnie (od 50 do 249 osób)	12,1	15,6	14,2	16,3	14,3	13,6	16,6
Duże (powyżej 250 osób)	1,8	2,0	1,3	3,0	2,8	1,1	0,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS

WSPÓŁPRACA UCZELNI WYŻSZYCH Z GOSPODARKĄ W ZAKRESIE INNOWACYJNOŚCI, SZCZEGÓLNIE W BRANŻY ROLNO-SPOŻYWCZEJ

Na rozwój gospodarki Łomży mają niewątpliwie wpływ jednostki naukowo-badawcze i ich współpraca z przedsiębiorstwami. Przykładem Uczelni, która aktywnie współpracuje z przedsiębiorstwami w Łomży jest Państwowa Wyższa Szkoła Informatyki i Przedsiębiorczości. Uczelnia poprzez swoją wiedzę, doświadczenie oraz potencjał badawczy wpływa na wzrost konkurencyjności i innowacyjności gospodarki regionu. Z PWSiIP współpracują między innymi: OSM Piątnica, TMT, EDPOL, CYMES, Augustowianka, Bona, Eko-Gril. Firmy te są liderami w branży, nie tylko w regionie czy w Polsce, ale również bardzo często na świecie. Państwowa Wyższa Szkoła Informatyki i Przedsiębiorczości jest w trakcie przygotowania dokumentów będących podstawą projektu stworzenia Podlaskiego Centrum Technologii Rolno-Spożywczych, które ma być wiodącym ośrodkiem badawczym dla rozwoju technologii dla sektora rolno-spożywczego, w szczególności odniesieniu do żywności ekologicznej czy funkcjonalnej. Projekt ten jest podstawą do dalszej współpracy przedsiębiorstw z sektorem nauki w zakresie opracowywania innowacji w wiodącej gałęzi przemysłu województwa podlaskiego i Łomży. Innym przykładem relacji nauki z gospodarką jest Wyższa Szkoła Agrobiznesu, która dzięki licznym kierunkom kształcenia związanym z naukami rolnymi doskonale wspiera rozwój sektora rolno-spożywczego.

POSIADANIE STREFY EKONOMICZNEJ ORAZ PARKU PRZEMYSŁOWEGO

Rozwój gospodarczy jest ściśle uzależniony od dostępu przedsiębiorców do uzbrojonych terenów inwestycyjnych. Dodatkową zaletą jest posiadanie tych terenów w ramach specjalnej strefy ekonomicznej, która daje potencjalnym inwestorom możliwość uzyskania ulg podatkowych.

W ostatnich latach na rozwój gospodarki i przedsiębiorczości miast duży wpływ mają parki przemysłowe, które stanowią spójny element szeregu działań podejmowanych najczęściej przez władze samorządowe

mających na celu stworzenie przestrzeni niezbędnej dla wsparcia i rozwoju inicjatyw gospodarczych oraz poprawy atrakcyjności gospodarczej. Parki przemysłowe znajdują się w trzech miastach wybranych do analizy - w Łomży, Białymstoku i Suwałkach. Park przemysłowy jest szansą na rozwój przedsiębiorczości wśród młodych ludzi z ciekawym, innowacyjnym pomysłem na firmę. W przypadku Parku Przemysłowego Łomża jego działalność ukierunkowana będzie przede wszystkim na firmy stosujące zaawansowane technologie w szczególności z branży IT.

NISKIE W STOSUNKU DO ŚREDNICH W POLSCE, ALE I DO BIAŁEGOSTOKU KOSZTY PRACY

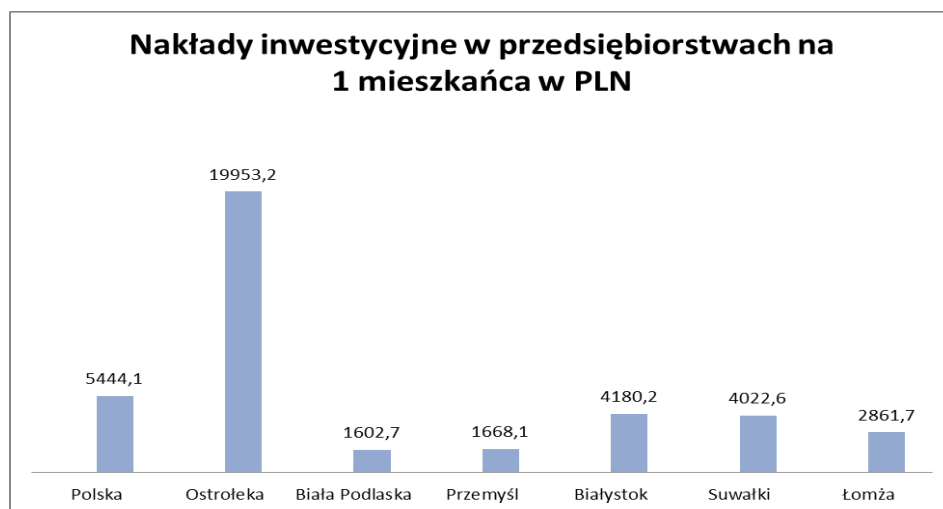
Istotny wpływ na rozwój gospodarczy mają nie tylko koszty zakupu materiałów, energii, czy ziemi, ale również koszty pracy. Wysokość tych kosztów ma często decydujący wpływ na realizację inwestycji w konkretnej lokalizacji. Łomża pod tym względem wypada bardzo korzystnie mając jedno z najniższych kosztów pracy w Polsce. Średnie wynagrodzenie w Łomży w roku 2013 wynosiło 3 120,07 miesięcznie.⁹ W porównaniu do średniego wynagrodzenia w Polsce (3 877,33), Białymstoku (3 627,02) czy w Ostrołęce (3 912,91 ¹⁰ Łomża wypada zdecydowanie najbardziej konkurencyjne, co może przyczyniać się do przyciągania inwestorów.

SŁABE STRONY

NISKIE NAKŁADY INWESTYCYJNE W PRZEDSIĘBIORSTWACH

Ważnym wyznacznikiem rozwoju gospodarczego są nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach. Ich wielkość świadczy o potencjale tych przedsiębiorstw. Z danych zawartych na Wykresie 2.

Wykres 2. Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach na 1 mieszkańca w PLN za rok 2013.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

⁹ Bank Danych Lokalnych GUS

¹⁰ Ibidem

Inwestycje w przeliczeniu na jednego mieszkańca w Łomży, w porównaniu z innymi miastami są relatywnie niskie. Szczególnie duży dystans dzieli Łomżę od Ostrołęki. Wynika to z szeregu uwarunkowań. Duże znaczenie ma tu niewątpliwie większa liczba i rozmiary ostrołęckich przedsiębiorstw, wśród których znajdują się duże firmy, w tym zagraniczne. Niskie nakłady inwestycyjne łomżyńskich firm związane są też z mniejszymi zasobami tych przedsiębiorstw wynikającymi z mniej chłonnego ze względu na niskie dochody rynku.

Chociaż w poprzednich kadencjach władze miasta podejmowały pewne działania o charakterze zachęt inwestycyjnych, to jak widać nie okazały się one wystarczająco przekonujące dla przedsiębiorców.

OGRANICZONE ZASOBY GOTOWYCH TERENÓW INWESTYCYJNYCH

Istotnym warunkiem przyciągania kapitału zewnętrznego jest dostępność i atrakcyjność terenów inwestycyjnych. Łomża w swoich zasobach takich terenów ma relatywnie niewiele, co zostało zaprezentowane w tabeli 9.

Tabela 9. Zasoby terenów inwestycyjnych w strefach ekonomicznych.

Podstrefa	Obszar do zagospodarowania (ha)
Suwałki	24
Łomża	7
Białystok	Brak
Ostrołęka	3,2
Przemyśl	72

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych dostępnych na www.paiz.gov.pl, 22.04.2015 r.

Z danych zawartych w tabeli 9. wynika, że spośród badanych miast najwięcej terenów dostępnych dla inwestorów ma Przemyśl. Białystok nie ma żadnych terenów inwestycyjnych dostępnych w strefie ekonomicznej, a Ostrołęka tylko 3,2 hektara. Łomża pod tym względem też nie wygląda najlepiej (7 hektarów). Na podstawie powyższych danych można stwierdzić, że Łomża mimo że nie posiada zbyt dużo do zaoferowania potencjalnym inwestorem, to i tak wypada lepiej niż Ostrołęka czy Białystok. Jednak z drugiej strony, łomżyńska część Suwalskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej to w sumie 7 hektarów, które przyciągnęły na razie jednego inwestora. Natomiast brak terenów w Białymstoku i Ostrołęce wynika z tego, że wszystkie tereny zostały sprzedane i zrealizowano w nich inwestycje, które dały zatrudnienie i rozwój gospodarczy poszczególnych miast. W chwili obecnej zarówno Ostrołęka jak i Białystok przygotowują się do włączenia kolejnych terenów do stref ekonomicznych. Należy wnioskować, że charakterystyka posiadanych terenów inwestycyjnych w Łomży powinna być poprawiana zarówno pod kątem ich ilości, jak i jakości, a także niezbędna jest silniejsza ich promocja.

NIEKONKURENCYJNE W STOSUNKU DO INNYCH MIAST STAWKI PODATKÓW LOKALNYCH

Podatki to jeden z głównych czynników decydujących o konkurencyjności gospodarki, która przekłada się na rozwój lokalnych przedsiębiorstw. Jest to też dodatkowy czynnik stymulacji gospodarki i zachęt dla inwestorów. Różnice w wysokości stawek wybranych podatków zostały przedstawione w tabeli 10.

Tabela 10. Wysokość wybranych podatków lokalnych w wybranych miastach w roku 2015.

Rodzaj podatku	Białystok	Suwałki	Ostrołęka	Przemysł	Biała Podlaska	Łomża
Podatek od nieruchomości za m2	22,36	22,01	17,00	23,13	20,28	21,87
Podatek od środków transportu:						
samochody ciężarowe od 3,5 t do 5,5 t	520,00	638,00	438,00	680,00	700,00	696,00
samochody ciężarowe od 5,5 t do 9 t	954,00	847,00	530,00	1 110,00	1 100,00	979,00
samochody ciężarowe od 9 t do 12 t	1 084,00	1 178,00	724,00	1 330,00	1 300,00	1 112,00
ciągniki siodłowe	1 496,00	1 552,00	1 428,00	1 420,00	1 300,00	1 673,00
przyczepy i naczepy	326,00	402,00	255,00	1 330,00	650,00	417,00
autobusy do 30 miejsc	986,00	1 054,00	555,00	1 540,00	1 300,00	979,00
autobusy powyżej 30 miejsc	1 908,00	1 914,00	1 225,00	1 980,00	1 950,00	2 094,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych dostępnych w BIP poszczególnych miast.

Podatki lokalne w Łomży są bardzo wysokie, a w dwóch kategoriach (ciągniki siodłowe, autobusy powyżej 30 miejsc) zdecydowanie najwyższe spośród analizowanych miast. Najniższe podatki z analizowanych miast ma Ostrołęka. Praktycznie we wszystkich kategoriach ma zdecydowanie niższe podatki, co przekłada się na atrakcyjność gospodarczą. Biorąc pod uwagę bliską odległość obydwu ośrodków może to wpływać wprost na przechwytywanie przez sąsiada potencjalnych inwestorów zainteresowanych ulokowaniem się w regionie. Wysokie podatki w Łomży powodują, iż część przedsiębiorców rejestruje swoją działalność w innym mieście, dalej prowadząc fizycznie działalność w Łomży (tzw. emigracja podatkowa). Takie rozwiązanie powoduje, że część podatków lokalnych płaconych jest nie w miejscu prowadzenia działalności, a w miejscu zarejestrowania.

BRAK DOBREJ TRADYCJI WSPÓŁPRACY UM Z PRZEDSIĘBIORCAMI

Rozwój gospodarczy miasta zależy nie tylko od posiadania terenów inwestycyjnych czy wysokości podatków lokalnych, ale również od współpracy Urzędu Miejskiego i przedsiębiorców. Według łomżyńskich przedsiębiorców, jak i urzędników brak było do tej pory współpracy w sprawach gospodarczych. Wszystkie decyzje były podejmowane przez Urząd Miasta bez konsultacji z przedsiębiorcami, którzy nie byli informowani o planach, co do polityki podatkowej czy inwestycyjnej. Często zdarzało się, że wydawane decyzje administracyjne, zamiast pomóc, szkodziły. Przykładem mogą być warunki zabudowy, których zapisy nie są możliwe do zrealizowania przez przedsiębiorcę.

BRAK WYKWALIFIKOWANEJ KADRY PRACOWNICZEJ MIMO DUŻEGO BEZROBOCIA

Łomża oferuje szerokie możliwości kształcenia ponadgimnazjalnego i policealnego na ponad trzydziestu kierunkach. Mimo tak bogatej oferty kształcenia, jednym z największym problemów zgłaszanych przez przedsiębiorców jest brak wykształconej kadry pracowniczej. Według raportu Powiatowego Urzędu Pracy w Łomży pt. „Ranking zawodów deficytowych i nadwyżkowych w powiecie łomżyńskim i mieście Łomża w 2014 roku” na łomżyńskim rynku pracy wystąpiło w 2014 r. 21 grup zawodów zrównoważonych, tj. takich, w których wskaźnik intensywności nadwyżki (deficytu) kształtował się w granicach 0,9 – 1,1. Stanowiły one 3,6% ogółu zawodów funkcjonujących w tym okresie na podlaskim rynku pracy. Powyższe dane wskazują

że mimo dużego bezrobocia oraz dużej oferty edukacyjnej, problem z zatrudnieniem wykwalifikowanych pracowników, zwłaszcza produkcyjnych jest realnym wyzwaniem. Powodem tego stanu rzeczy może być postępujące ograniczenie kształcenia w szkołach zawodowych.

NIEDOSTATECZNA PROMOCJA GOSPODARCZA MIASTA

Dane uzyskane w Urzędzie Miejskim w Łomży wskazują na niedostateczną, jak dotychczas promocję miasta w Polsce, a także w Europie. Łomża nie uczestniczy w żadnych targach promujących region. Nie posiada również folderów informacyjnych możliwych do zaprezentowania potencjalnym inwestorom. Dla potencjalnych inwestorów jedyną możliwością uzyskania informacji jest kontakt z Centrum Obsługi Przedsiębiorstw. Brak jest spójnej koncepcji, jaki wizerunek miasta jest pożądanym z punktu widzenia procesów rozwoju. Nie są zdefiniowane grupy docelowe działań promocyjnych. Według przedsiębiorców promocja jest konieczna i powinna być połączona z promocją firm zwłaszcza tych, które należą do głównych gałęzi gospodarczych miasta. Należałoby wypracować wspólną strategię promocji miasta i poszczególnych interesariuszy. Takie działania mogą przynieść wymierne efekty w postaci pozyskania inwestora zewnętrznego, jak też pozyskania kooperantów dla już istniejących firm na rynku.

NIEWYSTARCZAJĄCA AKTYWNOŚĆ I DOSTĘPNOŚĆ USŁUG INSTYTUCJI OTOCZENIA BIZNESU (IOB)

Z informacji uzyskanych od łomżyńskich przedsiębiorców wynika, że przy prowadzeniu działalności gospodarczej, istotna jest dla nich pomoc w zakresie pozyskania finansowania czy organizacji szkoleń. Tej pomocy zazwyczaj udzielają Instytucje Otoczenia Biznesu. W Łomży takich instytucji jest 8, Białymstoku 21, Suwałkach 7, a w Ostrołęce 7. Z założenia wszystkie te organizacje powinny pomagać w rozwiązywaniu problemów powstałych w trakcie prowadzenia działalności gospodarczej (np. doradztwo, organizacja szkoleń, pomoc w pozyskiwaniu finansowania). Tymczasem według łomżyńskich przedsiębiorców, nie mogą oni liczyć na znaczącą pomoc w takim zakresie. Wszystkie problemy muszą rozwiązywać sami, lub przy wsparciu komercyjnych firm konsultingowych, ponosząc przy tym duże koszty. IOB w niewystarczającym stopniu informują potencjalnych klientów o swojej ofercie i możliwości współpracy z przedsiębiorcami.

SZANSE

MOŻLIWOŚĆ POZYSKANIA FINANSOWANIA Z DZIAŁANIA 1.4 RPO WP NA UZBROJENIE TERENÓW INWESTYCYJNYCH

W wymiarze wewnętrznym analizy relatywnie dużo uwagi poświęcono kwestii roli terenów inwestycyjnych jako czynnika mogącego wzmocnić lokalną przedsiębiorczość oraz wpłynąć na przyciągnięcie kapitału zewnętrznego. Wątek ten wystąpił w kontekście silnych stron w kontekście tworzonego parku przemysłowego, jednak wskazano także na słabe elementy jak niewielka powierzchnia dostępnych terenów inwestycyjnych jak i dotychczas niskie nimi zainteresowanie. Z pewnością wzmocnienie infrastruktury biznesowej pozwoli zwiększyć potencjał atutów oraz ograniczyć część słabości. Istotnym elementem jest poprawa dostępności terenów inwestycyjnych poprzez stworzenie nowej infrastruktury na rzecz rozwoju gospodarczego. Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej miasta powinno przyczynić się do wzrostu poziomu

nakładów inwestycyjnych ze strony firm regionalnych, jak i inwestorów zewnętrznych. Dopełnieniem działań mających na celu podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej jest realizacja kompleksowych i skoordynowanych działań obejmujących promocję inwestycyjną regionu, obsługę inwestorów, w tym zagranicznych. Promocja gospodarcza może być oparta na opracowanej wspólnie z partnerami gospodarczymi spójnej polityce inwestycyjnej regionu (długofalowej strategii promocyjnej). Działanie 1.4 RPO WP na uzbrojenie terenów inwestycyjnych daje takie możliwości jak projekty obejmujące uporządkowanie i przygotowanie terenów inwestycyjnych w celu nadania im nowych funkcji gospodarczych, w szczególności prace studyjno-koncepcyjne, badania geotechniczne, uzbrojenie w media, budowa lub modernizacja wewnętrznego układu komunikacyjnego. Dzięki działaniu 1.4 PRO WP jednostki samorządu terytorialnego mają możliwość sfinansowania kompleksowego uzbrojenia terenów inwestycyjnych pod potrzeby potencjalnych inwestorów zarówno wewnętrznych jak i zewnętrznych.

MOŻLIWOŚĆ SFINANSOWANIA DOSTOSOWANIA KOMPETENCJI I KWALIFIKACJI PRACOWNIKÓW Z SEKTORA MŚP (DZIAŁANIE 2.4 RPO WP)

W ramach działania 2.4 „Adaptacja pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian” możliwe będzie sfinansowanie dostosowania kompetencji i kwalifikacji pracowników na rzecz podniesienia konkurencyjności przedsiębiorstw z sektora MŚP. Zgodnie z założeniami przyczyni się do poprawy konkurencyjności przedsiębiorstw, tym samym ustabilizuje istniejące miejsca pracy, a ponadto przyczyni się do zwiększenia zdolności do zatrudnienia. Jednocześnie należy podkreślić, iż świadomość w zakresie potrzeby i celowości podnoszenia kwalifikacji pracowników wśród przedsiębiorców jest niezadawalająca, co przekłada się na brak efektywnych działań w tym zakresie. Dlatego też w ramach działania możliwe będzie również podejmowanie inicjatyw na poziomie lokalnym, mających na celu zwiększanie zdolności adaptacyjnych przedsiębiorców w szczególności w zakresie organizacji pracy, form świadczenia pracy, promocji podnoszenia kwalifikacji zawodowych, godzenia życia zawodowego i prywatnego. Wykorzystanie tej szansy może wzmocnić oddziaływanie silnej strony miasta związanej z wysoką aktywnością przedsiębiorczą mieszkańców. Ponadto może ograniczyć wpływ słabej strony określonej jako brak wykwalifikowanej kadry pracowniczej.

MOŻLIWOŚĆ SFINANSOWANIA INFRASTRUKTURY KOMUNIKACYJNEJ ZE ŚRODKÓW RPO WP (DZIAŁANIE 4.1 I 4.2 RPO WP)

Z uwagi na położenie Łomży inwestycje polegające na łączeniu węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T (drogową i kolejową) mogą przyczynić się do poprawy dostępności zewnętrznej i wewnętrznej. Dzięki rozbudowie sieci transportowej, Łomża ma szansę stać się ważnym szlakiem komunikacyjnym. Planowanym rezultatem działania jest poprawa międzygałęziowej dostępności w transporcie. Interwencja w ramach działania będzie służyć także poprawie dostępności i spójności wewnątrzregionalnej oraz włączeniu regionalnej infrastruktury transportowej obsługującej miasta i ośrodki lokalne do sieci TEN-T. Priorytetowo traktowane będą projekty, które w najwyższym stopniu przyczyniają się do integracji systemu transportowego, poprawiają łączność z siecią TEN-T oraz zwiększają dostępność obszarów przemysłowych i centrów gospodarczych. Jest to szansa szczególnie istotna z punktu widzenia możliwości wykorzystania siły, którą jest nie dające jak na razie dla gospodarki miasta większych korzyści - położenie.

FINANSOWANIE ZE ŚRODKÓW UE ROZWOJU USŁUG PUBLICZNYCH ŚWIADCZONYCH DROGĄ ELEKTRONICZNĄ (DZIAŁANIE 8.1 RPO WP)

Rozwój gospodarki wiąże się również z potrzebą zwiększenia dostępu do urzędu za pomocą nowych technologii. Interwencja w ramach działania 8.1 będzie polegać na wsparciu przedsięwzięć dotyczących informatyzacji systemu wdrażania usług elektronicznych w administracji. W dziedzinie usług świadczonych drogą elektroniczną wyzwaniem jest zwiększenie skali ich stosowania oraz poprawa jakości oferowanych usług, w tym na poziomie administracja – biznes, co pozwoli na szybszą obsługę przedsiębiorców i przyczyni się do skrócenia czasu uzyskania decyzji administracyjnych. Priorytetowo traktowane będą działania w ramach e-usług adresowanych do przedsiębiorstw, których spodziewane korzyści ekonomiczne będą najwyższe. Jak wcześniej wspomniano, w oczach przedsiębiorców do słabych stron w obszarze gospodarczym zalicza się ograniczoną współpracę z urzędem oraz słabą promocję miasta, a także niewystarczające wsparcie ze strony instytucji otoczenia biznesu. Usługi świadczone w formie elektronicznej, w szczególności skierowane do przedsiębiorstw, mogą w znacznym stopniu pomóc w ograniczeniu tych słabości.

ZAGROŻENIA

OGRANICZENIA DLA ROZWOJU GOSPODARKI WYNIKAJĄCE Z UWARUNKOWAŃ PRZYRODNICZYCH

Łomża jest położona na wysokiej skarpie doliny rzeki Narew pomiędzy Wysoczyzną Kolneńską, Równiną Kurpiowską i Kotliną Biebrzańską w obszarze funkcjonalnym „Zielone Płuca Polski”, uznanym za obszar o wysokich walorach ekologicznych zarówno w skali krajowej, jak i europejskiej. U podnóża Miasta szerokimi zakolami wije się rzeka Narew, w bliskiej odległości płyną wody Pisy i Biebrzy. Unikalne wartości przyrodnicze chronione są w rezerwach przyrody. Do obszarów przyrody chronionej należą także położone w sąsiedztwie Miasta: Narwiański Park Narodowy, Kurpiowska Puszcza Zielona, Czerwony Bór i Łomżyński Park Krajobrazowy Doliny Narwi. Powyższe uwarunkowania powodują że znaczna część terenów mogących być potencjalnie wykorzystanych jako tereny inwestycyjne, należy do obszaru Natura 2000, co powoduje ograniczenie dla rozwoju gospodarki opartej na przemyśle produkcyjnym, a także utrudnia prowadzenie inwestycji w obszarze infrastruktury.

NISKA ZAMOŻNOŚĆ MIESZKAŃCÓW

Organizacja Narodów Zjednoczonych opracowała Wskaźnik Zamożności¹¹, który przyjmuje wartość od 0 do 100 (czyim wyższa wartość wskaźnika tym większa zamożność). Wartość wskaźnika została przedstawiona na wykresie 3.

Wykres 1. Wskaźnik zamożności w wybranych miastach w roku 2012.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Krajowego Raportu o Rozwoju Społecznym Polska 2012, Rozwój regionalny i lokalny.

Z danych wynika, że zamożność mieszkańców Miasta Łomża jest na bardzo niskim poziomie (jeden z najgorszych wyników w Polsce). Powoduje to, że siła nabywcza mieszkańców regionu jest bardzo mała, co wpływa również na sytuację gospodarczą regionu.

UTRZYMYWANIE SIĘ ADMINISTRACYJNYCH UTRUDNIENI PROWADZENIA DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ (URZĄD SKARBOWY I ZAKŁAD UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH)

Według przedsiębiorców jednym z głównych problemów przy prowadzeniu działalności gospodarczej są utrudnienia administracyjne. Utrudnienia te wynikają z dwóch powodów. Pierwszy z nich jest pochodną przepisów dotyczących prowadzenia działalności gospodarczej (np. czas i ilość dokumentów potrzebnych do założenia i prowadzenia działalności gospodarczej, przepisy podatkowe). Drugi wynika z samej obsługi przez pracowników urzędów administracji państwowej. Ponieważ w Łomży liczba przedsiębiorstw jest ograniczona, a zarówno ZUS jak i US muszą wykonać określoną liczbę kontroli, to zdarza się, że w niektórych

¹¹ Jest sumą dochodu podatników ogółem przed opodatkowaniem (zeznanie podatkowe: PIT-36, PIT-36L, PIT-37) plus dochód z rolnictwa na bazie hektarów przeliczeniowych (wpływy gmin z podatku rolnego podzielone przez wartość podatku z jednego hektara przeliczeniowego pomnożone przez średni dochód z 1 ha przeliczeniowego z działalności indywidualnych gospodarstw rolniczych, które stanowią podstawę podatku rolniczego dla gruntów rolnych) oraz suma wydatków na pomoc społeczną oraz inne zadania polityki społecznej: suma świadczeń społecznych oraz wydatków na politykę rodzinną w budżetach lokalnych władz samorządowych (gminnych oraz powiatowych) z wyłączeniem świadczeń z tytułu klęsk żywiołowych podzielona przez liczbę mieszkańców powiatu).

firmach kontrola jest kilka razy w roku. Częste kontrole powodują dezorganizację w przedsiębiorstwie. Rejestrując firmę w innym dużym mieście, przedsiębiorca jest bardziej anonimowy i zdarza się, że przez kilka lat nie są u niego prowadzone kontrole.

ROSNĄCA KONKURENCJA ZE STRONY INNYCH OŚRODKÓW

Jak wykazano w analizie porównawczej, miasta o podobnym potencjale geograficznym i demograficznym są w przypadku wielu aspektów gospodarczych bardziej konkurencyjne od Łomży. Dodatkowo stale rośnie potencjał najbliższych geograficznie konkurentów. Stolica województwa będzie w najbliższym okresie najprawdopodobniej dalej się wzmacniać dzięki wykorzystaniu instrumentu Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych na terenie Białostockiego Obszaru Funkcjonalnego. Także mniejsze ośrodki, jak sąsiednie miasta powiatowe, stale podnoszą swój potencjał poprawiając warunki prowadzenia na ich terenie działalności m.in. poprzez przygotowywanie terenów inwestycyjnych oraz innych ułatwień dla inwestorów.

NIEKORZYSTNE ZMIANY W MAKROOTOCZENIU

Na gospodarce lokalnej mogą odbijać się niekorzystnie krajowe i globalne trendy związane ze zjawiskami kryzysowymi na świecie. Chodzi zarówno o procesy gospodarcze, jak i polityczne. Niepewna sytuacja w niektórych krajach strefy Euro (zwłaszcza w Grecji) może doprowadzić do kolejnej fali kryzysu. W ich obliczu mogą wystąpić także trudności finansowe w ramach budżetu UE i kraju skutkujące problemami z uzyskaniem zakładanego poziomu finansowania publicznego planowanych przedsięwzięć. Na kondycję podmiotów gospodarczych wielu branż, w szczególności w Polsce Wschodniej ma też bezpośredni wpływ sytuacja na Wschodzie. Szczególnie newralgiczny jest tu rynek żywności, dotykany konsekwencjami sankcji nakładanych na siebie wzajemnie przez UE i Rosję oraz inne branże nastawione na kooperację i eksport na rynki wschodnie.

MOCNE STRONY

BOGATA OFERTA SZKOLNICTWA PONADGIMNAZJALNEGO

Łomża jako ośrodek subregionalny pełni ponadlokalne funkcje edukacyjne. Miasto posiada wielowiekową tradycję w kształceniu na poziomie średnim, kontynuowaną do chwili obecnej. Oferta szkolnictwa ponadgimnazjalnego w Łomży jest bogata. W mieście funkcjonuje 8 liceów ogólnokształcących (w tym 1 liceum ogólnokształcące dla dorosłych), dla których organem prowadzącym jest miasto Łomża, 11 liceów ogólnokształcących prowadzonych przez inne podmioty, dla których miasto Łomża jest podmiotem dotującym (w tym 7 liceów ogólnokształcących dla dorosłych) oraz Liceum Plastyczne im. Wojciecha Kossaka. Miasto posiada stosunkowo bogatą ofertę kształcenia w szkołach technicznych oraz zasadniczych szkołach zawodowych. Ofertę kształcenia zawodowego proponowaną przez szkoły publiczne uzupełnia oferta szkół niepublicznych. Kierunki kształcenia oferowane w łomżyńskich publicznych szkołach ponadgimnazjalnych to: elektryk, informatyk, teleinformatyk, mechatronik, technik pojazdów samochodowych, technik budownictwa, technik geodeta, technik hotelarstwa, technik żywienia i usług gastronomicznych, technik ekonomista, technik handlowiec, technik logistyk, technik obsługi turystycznej, technik organizacji reklamy, technik architektury krajobrazu, technik technologii żywności, technik agrobiznesu, technik weterynarii, technik przetwórstwa mleczarskiego, technik turystyki wiejskiej, technik technologii drewna, technik ochrony środowiska, mechanik pojazdów samochodowych, elektromechanik pojazdów samochodowych, monter zabudowy i robót wykończeniowych w budownictwie, murarz-tylnik, kucharz, cukiernik, stolarz, cieśla, dekarz.

W mieście rozwinięta jest także podaż kształcenia na poziomie policealnym, funkcjonuje 12 szkół policealnych, dla jednej z nich miasto jest organem prowadzącym, dla pozostałych miasto jest organem dotującym. Szkoły policealne w Łomży oferują kształcenie m.in. w następujących zawodach: technik informatyk, technik administracji, technik bhp, technik pojazdów samochodowych, technik fryzjerstwa, technik usług kosmetycznych, opiekun medyczny, ratownik medyczny, technik farmaceutyczny, technik masażysta, higienistka stomatologiczna.

W Łomży od kilkunastu lat funkcjonują szkoły wyższe, co umożliwia osobom z Łomży i regionu kontynuowanie kształcenia bez ponoszenia wysokich kosztów związanych z dojazdami i utrzymaniem w dużych ośrodkach akademickich. Obecnie funkcjonuje w mieście jedna publiczna szkoła wyższa – Państwowa Wyższa Szkoła Informatyki i Przedsiębiorczości w Łomży oraz 4 uczelnie niepubliczne: Wyższa Szkoła Agrobiznesu w Łomży, Uczelnia im. Bogdana Jańskiego, Wyższa Szkoła Zawodowa Ochrony Zdrowia TWP w Łomży oraz Wyższe Seminarium Duchowne. W roku akademickim 2013/2014 studiowały w Łomży ogółem 4354 osoby.¹² Największą uczelnią w Łomży jest Państwowa Wyższa Szkoła Informatyki i Przedsiębiorczości dysponująca nowoczesną infrastrukturą dydaktyczną i naukowo-badawczą, w szczególności w zakresie przetwórstwa żywności, automatyki i robotyki, informatyki, kierunków

¹² Na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

medycznych, co wpisuje się w specjalizację subregionu łomżyńskiego określoną w Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020. Uczelnia realizuje nie tylko działalność dydaktyczną, ale także działalność naukową, czego wyrazem jest uzyskanie kategorii B przyznawanej jednostkom naukowym, które poddały się procesowi oceny aktywności naukowej.

Kierunki kształcenia proponowane w łomżyńskich uczelniach dostosowane są do profilu gospodarki regionu. Funkcjonujące uczelnie proponują szeroką gamę studiów podyplomowych, co stanowi szansę dla osób, które chcą uzupełnić, zaktualizować lub nabyć nowe kwalifikacje. Kształcenie ustawiczne realizowane w formie studiów podyplomowych, kursów, szkoleń, wpisujące się w politykę UE, z pewnością w najbliższym okresie stanowić będzie istotną sferę działalności edukacyjnej w mieście. Funkcjonowanie uczelni wyższych jest czynnikiem kreującym rozwój Łomży, tworzącym perspektywę zahamowania odpływu z miasta osób młodych, przyciągającym do miasta młodzież i wykwalifikowaną kadrę z innych miejscowości. Tworzenie środowiska naukowego w mieście przyczynia się do podnoszenia jakości kapitału ludzkiego, kreowania kapitału społecznego.

AKTYWNE ORGANIZACJE POZARZĄDOWE (STOWARZYSZENIA I FUNDACJE) SPOŁECZNO-KULTURALNE I SPORTOWE ANIMUJĄCE PRZEDSIĘWZIĘCIA KULTURALNE I SPORTOWE W MIEŚCIE

W Łomży funkcjonuje wiele stowarzyszeń i fundacji animujących przedsięwzięcia społeczne, kulturalne i sportowe w mieście. Według danych Urzędu Miejskiego w Łomży funkcjonuje 15 stowarzyszeń społeczno-kulturalnych oraz 42 kluby/stowarzyszenia sportowe. Organizacje te tworzą wysokiej jakości tkankę sprzyjającą rozwojowi społecznemu. Należy je traktować jako duży potencjał nowych działań na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego, także finansowanych ze środków UE. W tym kontekście ważne jest większe zaangażowanie wszystkich organizacji pozarządowych w działania na rzecz realizacji Programu Rozwoju Łomży.

NOWOCZESNA BAZA SPORTOWO-REKREACYJNA ZABEZPIECZAJĄCA POTRZEBY MIESZKAŃCÓW

Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji w Łomży (powołany w 2009 r.) jest jednostką budżetową Miasta Łomża realizującą zadania w zakresie kultury fizycznej i turystyki, w tym utrzymywanie terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych. Majątek Ośrodka stanowi własność komunalną Miasta Łomży i może być wykorzystywany jedynie do realizacji celów związanych z działalnością statutową. Na działalność Ośrodka są przyznawane środki finansowe z budżetu Miasta. Działalność świadczona przez MOSiR na rzecz mieszkańców Łomży i miejskich instytucji w dużej części jest nieodpłatna lub odpłatność ta jest symboliczna. Baza, którą dysponuje MOSiR w Łomży jest nowoczesna, zbudowana w znacznej mierze przy wykorzystaniu środków UE.

Obiekty MOSiR udostępniane mieszkańcom nieodpłatnie:

- 1) Kompleks boisk Orlik 2012 przy ul. Katyńskiej,
- 2) Tereny z urządzeniami do ćwiczeń siłowych oraz boisko do piłki plażowej przy ul. Katyńskiej,
- 3) Skate Park przy ul. Konstytucji 3 Maja,
- 4) Miasteczko Ruchu Drogowego przy ul. Mazowieckiej,
- 5) Sala historii Sportu Łomżyńskiego,
- 6) Scena mobilna.

Obiekty MOSiR udostępniane mieszkańcom częściowo odpłatnie:

- 1) Stadion Miejski przy ul. Zjazd,
- 2) Treningowe boisko piłkarskie ze sztuczną nawierzchnią,
- 3) Pływalnia Miejska nr 1 przy ul. Niemcewicza,
- 4) Pływalnia Miejska nr 2 przy ul. Kardynała Wyszyńskiego,
- 5) Hostel przy ul. Zjazd, z siedzibą MOSiR-u i Salą Historii Sportu Łomżyńskiego,
- 6) Biały Orlik (lodowisko sezonowe) przy ul. Katyńskiej,
- 7) Tereny Sportowo-Rekreacyjne nad Narwią – Port Łomża (bulwary nad Narwią).

Dobra baza materialna obiektów MOSiR zabezpiecza bieżące potrzeby mieszkańców. Bazę sportową w mieście uzupełniają obiekty szkół i spółdzielni mieszkaniowych: sale gimnastyczne, boiska. W ocenie osób zarządzających MOSiR oczekiwane przez mieszkańców potrzeby w zakresie infrastruktury sportowej są następujące: dokończenie II etapu Bulwarów /do mostu w Piątnicy obok Stadionu Miejskiego (jest już opracowana dokumentacja tej inwestycji); budowa ogólnodostępnej hali sportowej przy ul. Katyńskiej; rozbudowa ścieżek rowerowych; tor gokartowy; kryte korty tenisowe.

W 2014 r. MOSiR zorganizował m.in. następujące imprezy: Noworoczny Charytatywny Turniej Siatkówki, podwodne przedszkole, Maraton Fitnsess, rozgrywki brydża sportowego, Walentynki na pływalni, Ferie z MOSiR „Biały Orlik”, Rozgrywki Miejskiej Ligii Piłki Nożnej, Topienie Marzanny, 24-godzinny Maraton Pływania, XVIII edycja Czwartków Lekkoatletycznych, warsztaty nurkowania, Majówka z MOSiR, Mecz Oldboye ŁKS Łomża a Samorząd Miasta Łomża, Impreza sportowo-rekreacyjna z okazji 10-lecia wstąpienia Polski do UE, III Edycja Polska Biega, Olimpiada Osób Niepełnosprawnych Caritas, Dzień Dziecka na Bulwarach, Nurkowa Niedziela, Festyn Wielokulturowy, Zawody narwiańskich łodzi pływających, Turniej siatkówki plażowej i beach soccera.

DUŻY POTENCJAŁ TWÓRCZY INSTYTUCJI KULTURY

Potencjał instytucji kultury w Łomży jest większy niż w pozostałych miastach przyjętych do porównań. Miasto wyróżnia się na tle pozostałych miast posiadaniem Filharmonii Kameralnej im. W. Lutosławskiego oraz Teatru Lalki i Aktora. Łomża ma najbardziej rozbudowaną strukturę organizacyjną instytucji kultury. Ma ona charakter zbliżony do struktur występujących w dużych miastach – poszczególne placówki funkcjonują samodzielnie. Jest to efekt tradycji występującej w Łomży od lat 70-tych, gdy podjęto wysiłki stworzenia w mieście silnego ośrodka kultury. Z tego okresu pochodzą inicjatywy związane z tworzeniem środowiska i instytucji działających na rzecz rozwoju kultury. Efekty tych działań są widoczne do dzisiaj. Instytucje te oferują bogatą gamę przedsięwzięć kulturalnych, niektóre z nich mają ponadlokalny zasięg m.in.: Międzynarodowy Festiwal Teatralny „Walizka” – TLiA, Międzynarodowy Festiwal Muzyczne Dni Drozdowo-Łomża, Festiwal Sacrum et Musica, Ogólnopolskie Dni Kultury Kurpiowskiej w Nowogrodzie, Gościniec Łomżyński, Ogólnopolski Festiwal Anglojęzycznych Piosenek Filmowych SOUNDTRACK, Ogólnopolski Turniej Tańca Młodzieżowego „Wirująca Strefa”, Ogólnopolski Turniej Tańca Towarzyskiego – Klub AKAT.

SŁABE STRONY

NISKIE ZAANGAŻOWANIE MIESZKAŃCÓW W KSZTAŁCENIE USTAWICZNE NA TERENIE ŁOMŻY

Kształcenie ustawiczne w Łomży w formie studiów podyplomowych oferują: Wyższa Szkoła Agrobiznesu (9 kierunków), Uczelnia Jańskiego (17 kierunków) i Państwowa Wyższa Szkoła Informatyki i Przedsiębiorczości (8 kierunków). Spośród 8 kierunków studiów podyplomowych oferowanych przez PWSliP w akademickim 2014/2015 uruchomiono jeden kierunek – Doradztwo zawodowe i edukacyjne z elementami coachingu. Brak oficjalnych statystyk o uczestnikach studiów podyplomowych w uczelniach niepublicznych funkcjonujących w Łomży nie pozwala na wnioskowanie, czy jest duże zainteresowanie tego typu kształceniem w mieście. Z informacji Biura Karier PWSliP wynika, że kandydaci na studia podyplomowe zadają pytania, czy są to studia współfinansowane ze środków UE. Można więc wnioskować, że dla niektórych osób istotną barierą są koszty związane z podjęciem studiów.

Dużą aktywność w podnoszeniu kwalifikacji zawodowych można zaobserwować w grupie zawodowej pracowników oświaty. Doskonalenie zawodowe nauczycieli w Łomży realizują dwie instytucje: Ośrodek Doskonalenia Zawodowego (funkcjonujący około 20 lat) i Samorządowy Ośrodek Doradztwa Metodycznego i Doskonalenia Nauczycieli (funkcjonujący kilka lat).

Bariery jakie utrudniają pracownikom podejmowanie działalności edukacyjnej czy szkoleniowej zostały wskazane w raporcie „Kapitał ludzki i społeczny w procesie kształcenia ustawicznego w świetle badań”¹³. Są to przede wszystkim bariery o charakterze finansowym, następnie te związane z brakiem czasu będącego konsekwencją przeciążenia obowiązkami zawodowymi czy rodzinnymi, ale również słaba znajomość lokalnego rynku pracy.

BRAKI W ZAKRESIE INFRASTRUKTURY KULTURY

Z przeprowadzonej analizy wynika, że największe braki w sferze infrastruktury instytucji kultury w porównaniu z innymi miastami są następujące: małe, нефункционалне кино (liczba miejsc na widowni 195, liczba ludności na 1 miejsce w kinie 321 – dane sytuują Łomżę na ostatniej pozycji spośród miast przyjętych do porównań), niespełniająca wymogów sala Filharmonii (wymaga remontu), brak sali widowiskowej mieszczącej duże grupy widzów, brak amfiteatru.

STOSUNKOWO NISKIE ZAANGAŻOWANIE MIESZKAŃCÓW W DZIAŁALNOŚĆ KULTURALNĄ, SPORTOWĄ I REKREACYJNĄ

Bogata oferta imprez kulturalnych, sportowych i rekreacyjnych nie spotyka się z dużą aktywnością i uczestnictwem mieszkańców – opinia wyrażana na spotkaniu grupy roboczej. Oficjalne statystyki obrazujące liczbę odwiedzających muzea, galerie, uczestniczących w imprezach kulturalnych w miastach objętych porównaniami uwzględniają zarówno mieszkańców miast, jak i turystów, a więc ilość

¹³ Popławski T., Truszkowska J. (red.), Kapitał ludzki i społeczny w procesie kształcenia ustawicznego w świetle badań, Wyd. WSZiP im. B. Jańskiego w Łomży, Łomża 2010.

uczestników przedsięwzięć kulturalnych to także rezultat atrakcyjności turystycznej i kulturalnej miasta (tabela 11).

Tabela 11. Wybrane dane o instytucjach kultury w miastach grupy kontrolnej w 2013 r.

Wyszczególnienie	Łomża	Suwałki	Ostrołęka	Biała Podlaska	Przemyśl
Zwiedzający muzea	28797	16229	8134	21682	38646
Zwiedzający galerie i salony sztuki	13550	10850	20000	3380	6600

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS.

Według informacji uzyskanych z Urzędu Miejskiego w Łomży liczba odbiorców wydarzeń kulturalnych i sportowych w mieście w 2014 r. była następująca:

- Teatr Lalki i Aktora: 222 spektakle - 18.170 widzów;
- Muzeum Północno-Mazowieckie: liczba zwiedzających: Muzeum w Łomży 22.131, Galeria Sztuki Współczesnej 3.785, Skansen Kurpiowski w Nowogrodzie 20.328. Łącznie 46.244 osób;
- Filharmonia Kameralna im. W. Lutosławskiego: 206 koncertów - 9.618 melomanów;
- MDK-DŚT: 92 imprezy - 37.173 odbiorców (przy czym sam Gościniec Łomżyński gromadzi ok. 10.000 osób).

łącznie Łomża – 90.834 (bez Skansenu).

Organizatorem imprez jest też Miejska Biblioteka Publiczna, organizacje pozarządowe i instytucje oświatowe, wspierane przez Miasto.

Wg danych MOSiR i Urzędu Miejskiego za rok 2014 liczba uczestników imprez sportowych różnego rodzaju wynosiła ok. 12.000.

SZANSE

MOŻLIWOŚĆ FINANSOWANIA WZMOCNIENIA ATRAKCYJNOŚCI I PODNIESIENIE JAKOŚCI OFERTY EDUKACYJNEJ W ZAKRESIE KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO, UKIERUNKOWANEJ NA ROZWÓJ KOMPETENCJI KLUCZOWYCH (PODDZIAŁANIE 3.1.2 RPO WP)

Celem poddziałania jest przygotowanie uczniów do zatrudnienia, w tym wyposażenie ich w kompetencje kluczowe niezbędne na rynku pracy, które stanowią fundament dla dalszego podnoszenia kwalifikacji i umiejętności. Interwencja ma także stworzyć warunki do nauczania opartego na metodzie eksperymentu oraz do zwiększenia wykorzystania technologii informacyjno - komunikacyjnych. Działania powinny także przygotować szkoły i placówki systemu oświaty do prowadzenia procesu indywidualizacji pracy z uczniem ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym z niepełnosprawnością oraz wspierać ucznia młodszego. Jednocześnie powinno zostać zapewnione wsparcie umożliwiające podniesienie kompetencji i kwalifikacji kadry pedagogicznej. Wszystkie te działania powinny spowodować dostosowanie placówek oświatowych

i przyszłych pracowników do wymogów pracodawców i rynku pracy. Jest to kolejna szansa, która współgra z silnymi stronami miasta, jak wysoki poziom szkolnictwa oraz może pomóc wyeliminować zgłaszane przez pracodawców jako słaba strona systemu edukacyjnego - niedopasowanie kompetencji absolwentów do ich potrzeb.

FINANSOWANIE ROZWOJU KSZTAŁCENIE ZAWODOWEGO MŁODZIEŻY NA RZECZ KONKURENCYJNOŚCI PODLASKIEJ GOSPODARKI (DZIAŁANIE 3.3 RPO WP)

Podniesienie kompetencji uczniów szkół zawodowych zwiększających ich szanse na regionalnym rynku pracy to kolejne działanie mające na celu dostosowanie przyszłych pracowników do wymogów rynku pracy i możliwe do współfinansowania ze środków unijnych. Zakłada się realizację kompleksowych programów rozwojowych poprzedzonych diagnozą potrzeb konkretnej szkoły/placówki kształcenia zawodowego (w tym uwzględniając sytuację na regionalnym i lokalnych rynkach pracy) wraz z opracowaniem i wdrożeniem Programu wsparcia. Obecne szybkie zmiany na rynku pracy wymagają poszerzenia współpracy szkół ze środowiskiem pracodawców. Finansowane będą projekty ukierunkowane na współpracę szkół i placówek z ich otoczeniem społeczno-gospodarczym mającą na celu lepsze dostosowanie oferty kształcenia do rzeczywistych potrzeb regionalnego i lokalnych rynków pracy. Będą istniały możliwości wsparcia tych działań związanych z tworzeniem w szkołach i placówkach kształcenia zawodowego warunków zbliżonych do rzeczywistego środowiska pracy zawodowej poprzez ich wyposażenie/doposażenie w nowoczesny sprzęt i materiały dydaktyczne.

WSPARCIE KSZTAŁCENIA USTAWICZNEGO

Zdiagnozowane w Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego niedostosowanie kompetencji mieszkańców do potrzeb pracodawców znajduje odzwierciedlenie w przyjęciu działania 3.2. RPO WP. Zakłada ono interwencje, które mają doprowadzić do dostosowania oferty kształcenia ustawicznego do zmieniającego się rynku pracy, rozwoju kompetencji cyfrowych oraz upowszechnienia idei kształcenia przez całe życie. Działanie będzie obejmować zarówno szkolenia i kursy skierowane do osób dorosłych, jak i studia podyplomowe oraz poradnictwo edukacyjno-zawodowe skierowane do osób dorosłych.

FINANSOWANIE ROZWOJU INFRASTRUKTURY SZKOLNICTWA ZAWODOWEGO I USTAWICZNEGO

Stworzeniu odpowiednich warunków kształcenia zawodowego i ustawicznego służy poddziałanie 8.2.1 RPO WP, w ramach którego powinny być realizowane projekty komplementarne z działaniem 3.3. Inwestycje w infrastrukturę kształcenia zawodowego, kształcenia ustawicznego, państwowych wyższych szkół zawodowych oraz infrastrukturę służącą do szkoleń zawodowych, mające na celu dostosowanie oferty do potrzeb regionalnego i lokalnych rynków pracy, przystosowanie oferty do kierunków rozwojowych województwa (zgodnie ze strategią inteligentnych specjalizacji) oraz stworzenie warunków zbliżonych do rzeczywistego środowiska pracy zawodowej. Działanie to stanowi znaczącą szansę dla Łomży jako liczącego się ośrodka kształcenia zawodowego. Warto szczególnie zwrócić uwagę na możliwość rozbudowy, przebudowy, remont centrów kształcenia zawodowego i praktycznego oraz ich wyposażenia. Działanie to daje szerokie możliwości szkołom zawodowym w zakresie rozbudowy, przebudowy oraz funkcjonalnego dostosowania bazy lokalowej, bazy techniczno-dydaktycznej szkół i placówek kształcenia zawodowego.

ZAGROŻENIA

POGARSZAJĄCA SIĘ SYTUACJA DEMOGRAFICZNA W MIEŚCIE SKUTKUJĄCA ZMNIEJSZAJĄCĄ SIĘ LICZBĄ OSÓB KSZTAŁCĄCYCH, A W REZULTACIE ZMNIEJSZENIEM ZATRUDNIENIA W INSTYTUCJACH OŚWIATOWYCH

Liczba uczniów szkół podstawowych w przedziale wiekowym 7-12 lat do roku 2017 będzie wzrastała z 3289 osób w roku 2014 do 3505 w roku 2017. Od 2018 roku pojawi się tendencja spadkowa liczby dzieci w wieku 7-12 lat. Prognozy wskazują, że w 2020 roku w Łomży będzie mieszkało 3459 dzieci w wieku 7-12 lat, a w 2030 roku tylko 2878 dzieci. Dużą dynamikę zmian można dostrzec w populacji młodzieży w wieku 13-15 lat (szkoła gimnazjalna) w Łomży w latach 2014-2030. Do roku 2016 widoczny jest spadek populacji w przedziale wiekowym 13-15 lat o około 200 uczniów. W kolejnych latach nastąpi wzrost liczby młodzieży w tej grupie wiekowej w Łomży, co stanowi odzwierciedlenie wzrostu liczby urodzeń z okresu przed 2016 r. Według prognoz największa liczba młodzieży w wieku 13-15 lat będzie zamieszkiwała w Łomży w 2023 roku.

Zjawiska demograficzne w największym stopniu oddziaływać będą w latach 2014 – 2030 na szkoły ponadgimnazjalne. Stała tendencja spadkowa liczby młodzieży w wieku 16-18 lat będzie występować w Łomży aż do roku 2019. Prognozowana liczba uczniów spadnie w tym czasie aż o 660 osób, co stanowi liczbę uczniów zbliżoną do rozmiarów jednej dużej szkoły. Liczba uczniów w szkołach ponadgimnazjalnych w 2014 r. wynosiła 4506 i była niższa w stosunku do roku 2010 o 1432 uczniów (w szkołach ponadgimnazjalnych Łomży kształcą się wielu uczniów z sąsiednich gmin). Zmniejszającej się liczbie uczniów towarzyszy nieproporcjonalny, powolny, spadek liczby zatrudnionych nauczycieli i oddziałów szkolnych (tabela 12).

Tabela 12. Uczniowie i nauczyciele w publicznych placówkach edukacyjnych w Łomży w latach 2010 i 2014

Wyszczególnienie	Liczba uczniów	Zatrudnienie nauczycieli (etaty)
Przedszkola publiczne..... a=2010	1287	125,2
.....b=2014	1380	144,57
Szkoły podstawowe.....a=2010	3771	306,96
.....b=2014	3921	315,7
Gimnazja.....a=2010	1487	139,95
.....b=2014	1229	123,05
Szkoły ponadgimnazjalne.....a=2010	5938	473,74
..... b=2014	4506	436,24

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Edukacji Urzędu Miejskiego w Łomży

KRYZYS FINANSÓW PUBLICZNYCH

Trudna sytuacja finansów publicznych, w tym budżetu miasta ogranicza możliwości rozwoju usług społecznych. W odniesieniu do wszystkich z nich, ze szczególnym uwzględnieniem edukacji, występuje tendencja do przenoszenia zadań i związanych z nimi obciążeń finansowych z budżetu centralnego na budżet lokalny. W związku z ogólnie trudną sytuacją budżetu Łomży jest to istotne zagrożenie utrudniające

realizację celów w omawianym zakresie kultury, edukacji i sportu. Problemem jest nie tylko samodzielne finansowanie zadań, ale nawet zgromadzenie wymaganego wkładu własnego potrzebnego do pozyskania środków zewnętrznych. Ponadto trudna sytuacja finansowa odbija się także na zarobkach pracowników poszczególnych instytucji, co ma niekorzystny wpływ na ich motywację.

NISKIE DOCHODY LUDNOŚCI

Wspomniane ograniczenia finansowe sprawiają, że miasto i poszczególne jednostki świadczące usługi społeczne nie są w stanie z własnych środków rozwijać szerokiej oferty tych usług. Pewnym rozwiązaniem mogłoby być oferowanie usług częściowo lub nawet w całości odpłatnych. Odpłatność za usługi pozwala często efektywniej wykorzystać posiadane zasoby. Instrument ten nie może jednak zostać w pełni wykorzystany w warunkach relatywnie niskiego poziomu dochodów mieszkańców Łomży. Wprowadzenie lub zwiększenie opłaty, nawet związane z podniesieniem ich jakości, wpłynęłoby najprawdopodobniej na obniżenie popytu na usługi. Korzystanie z usług społecznych wymaga czasami ponoszenia także pewnych kosztów dodatkowych nie będących opłatą za usługę. Chodzi na przykład o koszty dojazdu, zakupu materiałów (np. dydaktycznych), sprzętu sportowego itp. Niskie dochody utrudniają poniesienie tych kosztów przez potencjalnych obiorców.

MOCNE STRONY

UNIKALNE I ATRAKCYJNE POŁOŻENIE

Szczególnie cenne jest położenie miasta przy jednym z transeuropejskich szlaków komunikacyjnych – drodze S61, tzw. Via Baltica. Zwiększa to dostępność komunikacyjną i atrakcyjność inwestycyjną miasta. Jednocześnie Łomża jest położona na skrzyżowaniu istotnego szlaku krajowego prowadzącego z południa Polski na Mazury. Wśród ocen atrakcyjności inwestycyjnej województwa podlaskiego na tle innych regionów jako jedna z podstawowych wad regionu wymieniana jest słaba dostępność komunikacyjna¹⁴. Dlatego też korzystne położenie wyróżnia Łomżę spośród innych miast regionu. Suwałki, położone również przy S61 są jednocześnie znacznie bardziej oddalone zarówno od stolicy kraju, jak i stolicy regionu. Natomiast pozostałe miasta nie będą posiadały w kolejnych latach tak korzystnego skomunikowania z sąsiednimi krajami, a jedynie Białystok i Zambrów będą połączone ze stolicą drogą ekspresową. Odpowiednie wykorzystanie przebiegu międzynarodowej trasy ekspresowej (po zakończeniu jej budowy) może stanowić argument za lokowaniem nowych inwestycji, szczególnie wymagających wysokiej dostępności komunikacyjnej oraz działalności logistycznej i magazynowej związanej z obsługą rynków krajów nadbałtyckich i rynków wschodnich. Obecnie atut ten wciąż wykorzystywany jest w zbyt małym stopniu, lecz planowana budowa trasy S61 pozwoli na poprawę tej sytuacji.

Ponadto, należy podkreślić, że położenie Łomży jest unikalne ze względów krajobrazowych, historycznych i przyrodniczych. Łomża jest położona na wysokiej skarpie doliny rzeki Narew a jej historyczna panorama jest jednym z elementów przestrzennych identyfikujących tożsamość miasta. Miasto leży pomiędzy Wysoczyzną Kolneńską, Równiną Kurpiowską i Kotliną Biebrzańską. Obszar ten jest bardzo atrakcyjny pod względem krajobrazowym. W okolicach Łomży znajdują się również cenne przyrodniczo obszary przyrody chronionej, do których należą: Narwiański Park Narodowy, Kurpiowska Puszcza Zielona, Czerwony Bór i Łomżyński Park Krajobrazowy Doliny Narwi. Jednocześnie historyczna zabudowa miasta stanowi atrakcyjny obszar turystyczny, unikalny w skali regionu. Przytoczone powyżej walory stanowią atut miasta i powinny zostać wykorzystane do rozwoju turystyki, co dodatkowo zostanie ułatwione dzięki dogodnemu dojazdowi z Warszawy (po oddaniu do użytku drogi ekspresowej S61) oraz ruchu ze strony osób jadących na Mazury lub z nich wracających, co jednak wymaga zaoferowania odpowiednio atrakcyjnej i znacznie rozwiniętej w stosunku do stanu obecnego oferty turystycznej.

CZYTELNY UKŁAD STREF FUNKCJONALNYCH MIASTA WRAZ Z PRAWIDŁOWO UKSZTAŁTOWANYM UKŁADEM DROGOWYM I REZERWAMI TERENÓW DO ZURBANIZOWANIA I INWESTYCJI

Czytelny układ stref funkcjonalnych miasta sprzyja jego harmonijnemu rozwojowi, jeśli nie będzie on zaburzany niekontrolowanym rozlewaniem się zabudowy. Miasto posiada rezerwy terenów do

¹⁴ Patrz np.: *Atrakcyjność inwestycyjna województw i podregionów Polski 2013*, red. M. Nowicki, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2013, s. 47.

zurbanizowania i potencjalnych terenów inwestycyjnych. Stanowi to czynnik sprzyjający przyszłemu rozwojowi w obrębie granic miasta (w szczególności lokalizacji inwestycji) i pozwalający przeciwdziałać postępującej suburbanizacji (rezerwy terenów pod budownictwo mieszkaniowe). Jednocześnie intensywność zabudowy pozwala na dobre wykorzystanie infrastruktury technicznej. Układ infrastruktury społecznej jest dopasowany do miejsc zamieszkania. Zwarta zabudowa wielorodzinna jest obecnie powiązana z obiektami infrastruktury społecznej.

W Łomży dobrze rozwinięty jest układ drogowy. Ma on charakter promienisto-obwodowy dzięki czemu jest dobrze dopasowany do potrzeb ruchu lokalnego. Podejmowane dotąd działania w zakresie budowy ulic miejskich (np. ulice Pileckiego, Akademicka, Meblowa i inne w rejonie ul. Akademickiej) oraz poprawy stanu nawierzchni poprawiły jakość układu drogowego oraz dostępność zarówno terenów zurbanizowanych, jak i terenów inwestycyjnych. Stan tej infrastruktury sukcesywnie jest poprawiany, dzięki czemu w mieście wyraźnie poprawił się bezpieczeństwo na drogach i Łomża korzystnie wypada na tle porównywanych miast (tabela 13). W Łomży tendencja w tym zakresie jest wyraźnie spadkowa zarówno pod względem liczby zdarzeń, jak i liczby ofiar, mimo wciąż przejeżdżającego przez miasto ruchu tranzytowego.

Tabela 13. Wypadki i ich ofiary w 2013 r.

	Wypadki (w szt.)	Ofiary śmiertelne	Ranni
Łomża	34	1	37
Ostrołęka	38	3	43
Biała Podlaska	30	1	35
Przemyśl	21	0	24
Białystok	170	10	214
Suwałki			

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS, 15.03.2015 r.

Również komunikacja miejska w Łomży jest dobrze rozwinięta. Aktualizowany układ połączeń wraz z unowocześnionym zapleczem technicznym i nowym taborem zwiększyły atrakcyjność komunikacji miejskiej. Ponadto, stosunkowo dobrze rozwinięty jest układ połączeń autobusowych w komunikacji lokalnej i międzymiastowej. Pozwala to na stosunkowo łatwe dotarcie zarówno do pracy, jak i ogólnie do miasta bez potrzeby korzystania z samochodu.

WALORY HISTORYCZNE I ŚRODOWISKOWE MIASTA

Wyraźnie jest wykształcone historyczne centrum miasta (późnośredniowieczny układ urbanistyczny wpisany do rejestru zabytków). W obszarze tym skupiona jest zabytkowa zabudowa, której część zajmowana przez instytucje publiczne jest dobrze zachowana i utrzymywana. Centrum zostało poddane częściowej rewitalizacji, dzięki czemu wzrosła jego atrakcyjność turystyczna. Ponadto, zrealizowano pierwszy (a kolejne są przygotowywane do realizacji) etap zagospodarowania terenów nad Narwią, co znacząco poprawia walory tego terenu dla mieszkańców (funkcja rekreacyjna) i turystów (funkcja turystyczna).

W mieście zachowany jest układ obszarów zielonych, stanowiący system przewietrzania miasta i zarazem tereny rekreacyjne. Zapewnia on miastu odpowiednie warunki do zachowania jakości środowiska naturalnego w mieście, w szczególności w aspekcie jakości powietrza. Ponadto wyróżniają się historyczne parki, które wymagają odnowy. Z kolei, dobrze zagospodarowane parki osiedlowe są wyposażone w obiekty

małej architektury i urządzenia sportowe. Tereny zielone wraz ze ścieżkami rowerowymi oraz bulwarami nad Narwią stanowią atrakcyjną infrastrukturę rekreacyjną dla mieszkańców miasta.

BARDZO DOBRA DOSTĘPNOŚĆ I DOBRA JAKOŚĆ INFRASTRUKTURY WODNO-KANALIZACYJNEJ, ENERGETYCZNEJ, CIEPŁOWNICZEJ, GAZOWNICZEJ I TELEKOMUNIKACYJNEJ

W zakresie infrastruktury technicznej miasto cechuje się dobrym jej ogólnym stanem oraz bardzo dobrą dostępnością. Układ infrastruktury wodociągowej i kanalizacyjnej pozwala praktycznie w całości obsłużyć odbiorców na terenie miasta (tabela 14). Stan tej infrastruktury można ocenić jako bardzo dobry. Łomża posiada własne ujęcia wody. Zostały one gruntownie zmodernizowane i posiadają rezerwy pozwalające na ewentualne podwojenie dostaw. Stwarza to dobre warunki do lokowania tu inwestycji wymagających zaopatrzenia w wodę, w tym w szczególności przemysłu rolno-spożywczego. Łomża posiada również własną oczyszczalnię ścieków, która jest użytkowana wspólnie z sąsiednimi gminami. W chwili obecnej są przygotowywane inwestycje związane z jej rozbudową i modernizacją.

Tabela 14. Procent osób podłączonych do wodociągu i kanalizacji na koniec 2013 r.

	Procent osób podłączonych do wodociągu	Procent osób podłączonych do kanalizacji
Łomża	97,1/99,5*	93,7/98,0*
Ostrołęka	94,2	91,0
Biała Podlaska	86,0	85,4
Przemyśl	94,6	88,8
Białystok	97,3	95,9
Bielsk Podlaski	96,0	80,0
Suwałki	96,1	94,4

* Dane Miejskiego Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Łomży

Źródło: Dane GUS na podstawie Banku Danych Lokalnych, <http://stat.gov.pl/bdl>, 15.03.2015 r.

Infrastruktura ciepłownicza stanowi również silną stronę Łomży. Jej rozmieszczenie pozwala na podłączenie i obsługę potencjalnych nowych odbiorców a wysoki procent zmodernizowanej infrastruktury (ok. 70%) pozwala wysoko ocenić jej stan. Ciepłownia miejska jest również w dobrym stanie i posiada rezerwę mocy cieplnej (stosunek mocy zamówionej do mocy zainstalowanej na koniec 2014 r. wynosił 63%) i możliwości rozwoju (rezerwy terenu) poprzez rozbudowę źródła o układ kogeneracyjny - w celu produkcji energii elektrycznej oraz energii cieplnej na potrzeby przygotowania ciepłej wody użytkowej w okresie letnim dla odbiorców miasta.

Zarówno infrastruktura energetyczna, jak i gazowa są dostępne i dobrze rozwinięte. Umożliwiają one zaopatrzenie potencjalnych inwestorów, w szczególności na terenach przewidzianych jako inwestycyjne. Ponadto, miasto Łomża znajduje się na przebiegu mostu energetycznego Polska-Litwa i ma być w nim zlokalizowana jedna ze stacji tego mostu, co dodatkowo zabezpiecza stabilność dostaw energii do miasta. Infrastruktura energetyczna jest jednocześnie stale modernizowana.

Łomża posiada również zmodernizowaną infrastrukturę w zakresie gospodarki odpadami. Wspólny z okolicznymi gminami system został zmodernizowany dzięki wykorzystaniu dotacji unijnej. System ten zapewnia również odpowiednie rezerwy powierzchni pod dalszy rozwój.

DOSTĘPNA DLA PRZEDSIĘBIORCÓW I POTENCJALNYCH INWESTORÓW INFRASTRUKTURA OKOŁOBIZNESOWA W POSTACI PODSTREFY SSSE, PARKU PRZEMYSŁOWEGO I ZAPLECZA NAUKOWO-BADAWCZEGO ŁOMŻYŃSKICH UCZELNI

Miasto posiada infrastrukturę wspierającą przedsiębiorców i inwestorów. Jednym z jej elementów jest podstrefa Suwalskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej. W chwili obecnej dysponuje ona sześcioma działkami o powierzchni ponad 7 hektarów. Tereny te są przygotowane pod działalność gospodarczą, a nieruchomości objęto decyzjami Prezydenta Łomży o warunkach zabudowy dla inwestycji polegających na budowie budynków produkcyjno-usługowych, magazynowo-składowych i biurowo-administracyjnych. W chwili obecnej większość tych terenów jest wciąż dostępna dla inwestorów.

Ponadto, w Łomży funkcjonuje Park Przemysłowy Łomża. Park posiada nieruchomości w rejonie ulicy Sikorskiego. Oferta Parku obejmuje przede wszystkim działania z zakresu Inkubatora przedsiębiorczości tj.: doradztwo finansowe, prawne i inwestycyjne, preferencyjne stawki wynajmu powierzchni, możliwość korzystania z komfortowych biur, sal konferencyjnych, sal do spotkań biznesowych oraz pracowni informatyczno-multimedialnych. Dalszy rozwój Parku będzie szedł w stronę budowy Centrum Produkcyjno-Logistycznego a następnie pozyskania terenów inwestycyjnych.

Istotnym elementem wsparcia inwestorów jest zaplecze badawcze, zlokalizowane przede wszystkim w łomżyńskich szkołach wyższych. Szczególnie wyróżnia się zaplecze laboratoryjne na potrzeby przemysłu rolno-spożywczego zlokalizowane w Państwowej Wyższej Szkole Informatyki i Przedsiębiorczości, stworzone kosztem ponad 53 mln zł. Potencjał ten ma szczególne znaczenie z punktu widzenia rozwoju przemysłu rolno-spożywczego (tzw. *smart-specialization* regionu). Ponadto, Uczelnia ta posiada kategorię naukową B, co świadczy o posiadaniu potencjału kadrowego do prowadzenia badań.

STOSUNKOWO WYSOKI POZIOM WYDATKÓW INWESTYCYJNYCH

Należy podkreślić wysoki udział wydatków inwestycyjnych w budżecie miasta na tle porównywanych miast (tabela 15). Udział ten w poszczególnych latach wahał się w zależności od dostępności środków unijnych na dofinansowanie inwestycji miejskich. W 2011 r. osiągnął nawet 32%, co pokazuje, że miasto jest w stanie podejmować szeroko zakrojone działania inwestycyjne.

Tabela 15. Wydatki inwestycyjne w 2013 r. w porównywanych miastach

	Wydatki inwestycyjne jako % wydatków ogółem	Wydatki inwestycyjne w zł/na mieszkańca
Łomża	17,6%	779,43
Biała Podlaska	4,9%	183,81
Ostrołęka	12,6%	636,16
Przemysł	15,7%	834,91
Bielsk Podlaski	10,9%	260,48
Białystok	21,5%	1048,67
Suwałki	15,7%	677,44

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS, 15.03.2015 r.

SŁABE STRONY

NIEKORZYSTNE ZJAWISKA ZWIĄZANE Z ROZWOJEM PRZESTRZENNYM MIASTA

Łomża, mimo pozytywnych cech w obszarze zagospodarowania przestrzennego, posiada również kilka wad w tym zakresie. Słabą stroną miasta, szczególnie akcentowaną przez przedsiębiorców, jest tylko częściowe pokrycie miasta miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (w chwili obecnej obowiązuje 26 MPZP obejmujących ok. 40% powierzchni miasta). Skutkuje to wzrostem cen nieruchomości posiadających takie plany i w związku z tym wybieraniem przez inwestorów terenów nieposiadających obowiązujących MPZP. Wskutek tego część inwestycji jest lokowana na terenach nie posiadających obowiązujących MPZP, niezgodnie z polityką zagospodarowania przestrzennego miasta. W połączeniu z problemami z wdrażaniem MPZP (problemy ze scaleniami, opóźnienia w budowie niezbędnej infrastruktury), rozdrobnieniem działek (wąskie i długie) oraz skomplikowaną strukturą własności (wielu właścicieli niewielkich działek, ich niejednorodność), nieuregulowanym stanem prawnym (np. niedokończone sprawy spadkowe) oraz dużą podażą gruntów rolnych w granicach miasta powodują niekorzystne zjawiska takie jak rozlewanie się zabudowy, często przypadkowego lokowania inwestycji.

SPADEK RANGI HISTORYCZNEGO CENTRUM MIASTA I ZŁY STAN CZĘŚCI OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH

Stan zachowania części zabytków jest niezadowolający. W szczególności dotyczy to budynków nie będących w gestii miasta i komunalnych budynków mieszkalnych. Zaniebane są w szczególności zespoły zabudowy mieszkaniowej (kamienic) przy ul. 3-go Maja, Sienkiewicza, Dwornej, Polowej, Wojska Polskiego. Skutkuje to pogorszeniem wizerunku miasta i jakości przestrzeni publicznych. Utrudnia to wykorzystanie potencjału turystycznego zabytków. Ponadto, zmiany związane z przenoszeniem się funkcji handlowych do innych części miasta sprawiają, że spada ranga starówki jako centrum miasta. Tereny śródmiejskie tracą atrakcyjność jako miejsce do mieszkania i handlu, w związku z czym wyludniają się. Nie wykształciły się również w pełni nowe funkcje centrum (np. rekreacyjne, kulturalne).

Również w zakresie zabytkowych terenów zielonych konieczne jest podjęcie działań na rzecz ich sukcesywnej renowacji. Park J. Wagi, jeden z najstarszych parków miejskich w Polsce, ma zaniebdany układ komunikacyjny i zieleni, przypadkowe (niehistoryczne) nasadzenia, przez co nie tylko zatracił kształt historycznego ogrodu, lecz również przestał być atrakcyjnym miejscem wypoczynku.

ZŁY STAN INFRASTRUKTURY KOLEJOWEJ ORAZ BRAK KOLEJOWYCH POŁĄCZEŃ PASAŻERSKICH

Istotnym aspektem infrastrukturalnym wpływającym na rozwój miasta jest problem połączeń kolejowych i stanu infrastruktury kolejowej. Do Łomży od wielu lat nie jeżdżą pociągi pasażerskie. Brakuje pasażerskiego połączenia kolejowego, zwłaszcza w relacji z Warszawą i Białymstokiem. W opracowaniu Biura Analiz Sejmowych Łomża jest wymieniana jako czwarte największe miasto w Polsce pozbawione kolejowych połączeń pasażerskich¹⁵. Jednocześnie ruch towarowy ma stosunkowo małe natężenie, co wynika m.in.

¹⁵ K. Trammer, Dostępność komunikacyjna i mobilność w polskich regionach, „Infos”, 2012, nr 6, s. 1.

z niskiej jakości infrastruktury i braku możliwości dojazdu do dalszych stacji, a jednocześnie zwrótnie powoduje nieopłacalność znaczących inwestycji w infrastrukturę. Wskutek tego materiały masowe są częściowo transportowane drogami, dodatkowo je obciążając i pogarszając ich stan. Infrastruktura kolejowa i kolejowe połączenia pasażerskie w znacznej mierze są poza kompetencjami władz miasta. Jednocześnie są one istotne z punktu widzenia rozwoju miasta i pozostają w centrum zainteresowania władz. Szansą na poprawę sytuacji stanowią zaplanowane w Kontrakcie wojewódzkim i dofinansowane z RPO WP inwestycje w odcinki tras kolejowych na trasie nr 36 Łapy – Śniadowo – granica województwa oraz nr 49 odc. Śniadowo – Łomża. Te działania mają w województwie podlaskim umożliwić powstanie sprawnej sieci połączeń kolejowych między głównymi miastami. Dzięki poprawie warunków na tej trasie planowane jest uruchomienie połączenia pasażerskiego Białystok – Łomża.

TRUDNOŚCI W DOSTOSOWANIU DO WYMOGÓW EKOLOGICZNYCH ŹRÓDEŁ CIEPŁA (CIEPŁOWNIA I ŹRÓDŁA ROZPROSZONE)

Poważnym problemem jest konieczność spełnienia wymogów ekologicznych zarówno przez ciepłownię, jak również rozproszone źródła ciepła zwłaszcza w domach jednorodzinnych. Dostosowanie instalacji energetycznego spalania jaką jest ciepłownia miejska do wymogów Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady Nr UE/75/2010 w sprawie emisji z instalacji przemysłowych (IED) i Prawodawstwa Polskiego w tym między innymi Prawa ochrony Środowiska, - Rozporządzenia o standardach emisyjnych dotyczących emisji zanieczyszczeń zarówno przez MPEC Sp. z o.o., jest niemożliwe. Problem dostosowania źródeł ciepła do wymogów ekologicznych, dotyczy również i mieszkańców domów jednorodzinnych. MPEC Sp. z o.o. ma również trudności z realizacją planów budowy układu kogeneracyjnego (produkcji energii elektrycznej i ciepłej na potrzeby przygotowania c.w.u. poza sezonem grzewczym) m.in. wskutek braku możliwości podłączenia gazu. Problemy ekologiczne stwarza również zagospodarowanie odpadów poprodukcyjnych wskutek braku własnego składowiska odpadów. W tym zakresie niezbędne jest pozyskanie środków zewnętrznych wspierających inwestycje proekologiczne, gdyż ich samodzielne wykonanie zarówno przez ciepłownię, jak i mieszkańców domów jednorodzinnych może okazać się niemożliwe.

WYCZERPYWANIE SIĘ REZERW MOCY PRZEROBOWEJ OCZYSZCZALNI ŚCIEKÓW

Miasto posiada własną oczyszczalnię ścieków, która systematycznie była modernizowana i dostosowywana do wymogów ekologicznych. Praktycznie całość mieszkańców miasta jest lub może zostać podłączona do systemu kanalizacji. W związku z podłączeniem do niej systemów kanalizacji z sąsiednich gmin zwiększyła się efektywność jej eksploatacji oraz poprawił stan środowiska w sąsiedztwie Łomży. Jednak spowodowało to, że obecnie wyczerpują się rezerwy jej możliwości przerobowych. Obecnie jednak planowana jest rozbudowa oczyszczalni, co pozwoli zwiększyć możliwość obciążenia oczyszczalni z 95 tys. RLM do 191 tys. RLM. Praktycznie pozwoli to na przyjęcie w ładunku dodatkowo ok 50 tys. RLM z terenu aglomeracji łomżyńskiej. Prace te są już prowadzone (uzyskiwanie pozwolenia na budowę) a planowany termin ich ukończenia to koniec 2018 r.

PROBLEMY W ZAKRESIE ZANIECZYSZCZENIA ŚRODOWISKA W MIEŚCIE

Mimo położenia w czystym i przyrodniczo atrakcyjnym obszarze kraju oraz w pobliżu terenów chronionych Miasto Łomża ma problemy ze stanem środowiska w kilku aspektach. Po pierwsze wynika to

z przechodzenia przez miasto ruchu tranzytowego o dużym natężeniu. Fakt ten skutkuje przede wszystkim uciążliwościami związanymi z hałasem. Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w 2014 r. nie badał jednak jego natężenia. Rozwiązanie problemu będzie związane z budową obwodnicy miasta. Drugie zagrożenie – zanieczyszczenia pyłowe powietrza – wynika przede wszystkim z tzw. niskiej emisji (najczęściej domów jednorodzinnych opalanych piecami węglowymi i spalania niedozwolonych substancji). Znacznie mniejsze zagrożenie stanowią zaś zanieczyszczenia pochodzące od przemysłu (ze względu na niewielką liczbę źródeł przemysłowych). Również MPEC nie przekracza dopuszczalnych obecnie poziomów zanieczyszczeń. Jednak ogólny poziom zanieczyszczeń pyłowych (przekroczenia w zakresie zanieczyszczeń pyłem PM_{2,5}) powoduje, że Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska zakwalifikował jakość powietrza jako niską, wymagającą intensywnego monitorowania oraz podjęcia działań na rzecz ograniczenia emisji. W zakresie gospodarki wodnej WIOŚ ocenia, że prawidłowo funkcjonuje system odprowadzania i oczyszczania ścieków, choć mimo wszystko ścieki obciążają rzeki. Stan wód w Narwi, Łomżyńce i Strudze Lepackiej WIOŚ ocenia jako ogólnie zły. Konieczne jest podjęcie działań w celu poprawy tego stanu, zwłaszcza ze względu na sąsiedztwo obszarów chronionych.

NIEDOSTATKI JAKOŚCIOWE INFRASTRUKTURY DROGOWEJ I ROWEROWEJ

Słabą stroną infrastruktury drogowej miasta jest zły stan dróg krajowych (S61 i S63) przebiegających przez miasto. Konieczne są tu znaczne inwestycje, tak aby nie doprowadzić do ich całkowitej degradacji przed wybudowaniem obwodnicy miasta. Problemem miasta jest również brak obwodnicy i przechodzenie ruchu tranzytowego przez miasto. W szczególności obciążone są droga krajowa Nr 61 i droga wojewódzka Nr 677. Ruch ten powoduje uciążliwości dla mieszkańców (w postaci hałasu, zanieczyszczeń, znaczne natężenie ruchu, pogorszenie bezpieczeństwa na drogach) oraz trudności dla władz miasta (koszty utrzymania i remontów niszczonych dróg). Ponadto, drogi lokalne będą wymagały remontów, gdyż ich stan należy ocenić jedynie jako dostateczny.

W zakresie infrastruktury drogowej konieczne jest również połączenie dróg rowerowych, tak aby tworzyły spójną i dostępną sieć. Mieszkańcy miasta często zwracają uwagę na brak połączeń pomiędzy fragmentami ścieżek oraz zgłaszają potrzebę ich rozwoju w kierunku atrakcyjnych przyrodniczo i rekreacyjnie terenów podmiejskich.

NIEDOSTATECZNY ROZWÓJ INFRASTRUKTURY TURYSTYCZNEJ I REKREACYJNEJ

Miasto Łomża posiada wiele terenów zielonych oraz terenów rekreacyjnych. Część z nich, zwłaszcza umiejscowiona na terenach osiedli mieszkaniowych, dobrze spełnia funkcje rekreacyjne. Powstała dotąd infrastruktura w zbyt małym stopniu umożliwia jednak wykorzystanie potencjału turystycznego miasta. Konieczne wydaje się dokończenie planowanych inwestycji wzdłuż Narwi (przede wszystkim bulwarów) oraz rozwój wokół nich infrastruktury turystycznej, tak aby możliwy był wzrost liczby turystów odwiedzających miasto i korzystających z noclegów. Rozwój bazy noclegowej wokół atrakcyjnej infrastruktury turystycznej w połączeniu z atrakcyjnym położeniem i walorami historycznymi, przyrodniczymi i kulturowymi miasta pozwoliłoby na stworzenie dodatkowych miejsc pracy oraz pełniejsze wykorzystanie potencjału miasta. Od 2007 r. w Łomży funkcjonuje jeden hotel a liczba miejsc noclegowych w nim utrzymuje się na poziomie 131. Liczba turystów korzystających z noclegów po wzroście z 10,5 tys. w 2007 r. do 18,3 tys. w 2013 r. w kolejnym roku spadła do 17,3 tys. Liczba noclegów udzielonych turystom zagranicznym wykazywała wahania i w ostatnich latach utrzymywała się na poziomie ok. 7 tys. Jak pokazuje analiza struktury turystów zagranicznych 65% z nich pochodziło z Krajów Nadbałtyckich, szczególnie Estonii. Wskazuje to na potencjał

wzrostu, szczególnie w świetle planowanej budowy trasy S61. Wykorzystanie tego potencjału wymaga jednak rozwoju infrastruktury turystycznej, tak aby miasto było postrzegane jako atrakcyjne turystycznie oraz aby przyciągało więcej turystów krajowych.

ZŁY STAN KOMUNALNEGO ZASOBU MIESZKANIOWEGO I JEGO OGRANICZONA WIELKOŚĆ

Niezadowolający jest stan komunalnego zasobu mieszkaniowego oraz brakuje programów jego rozwoju. Według danych GUS liczba mieszkań komunalnych spadła w latach 2009-2013 z 1148 do 1062 mieszkań. W tym zakresie konieczne wydaje się być podjęcie systematycznych działań na rzecz odnawiania i powiększania tego zasobu, gdyż potrzeby socjalne w tym zakresie nie są zaspokojone. W latach 2009-2013 komunalne zasoby mieszkaniowe nie były powiększane, mimo wciąż zgłaszanych potrzeb społecznych. Planowane na 2015 r. rozpoczęcie budowy bloku komunalnego przy ul. Koszarowej będzie niewystarczające, gdyż liczba oczekujących na przydział lokalu komunalnego liczy ponad 750 osób/rodzin. Miasto nie ma również wystarczających środków własnych na rozwój budownictwa komunalnego. W Łomży nie funkcjonuje również Towarzystwo Budownictwa Społecznego, które ułatwiłoby rozwiązywanie problemów części rodzin.

SZANSE

REALIZACJA BUDOWY TRASY EKSPRESOWEJ S61 W RAMACH PROGRAMU BUDOWY DRÓG KRAJOWYCH, W TYM OBWODNICY ŁOMŻY

Czynnikiem silnie związanym z położeniem przy drodze krajowej S61 jest zaplanowana realizacja przez GDDKiA jej modernizacji do standardu drogi ekspresowej w ramach *Programu Budowy Dróg Krajowych*. Dzięki realizacji tej inwestycji Łomża uzyska połączenie trasą ekspresową ze stolicą z jednej strony i granicą państwa w Budzisku z drugiej. Realizacja tej inwestycji została przewidziana w *Programie* do realizacji do 2020 roku. Stopień zaawansowania przygotowań do realizacji tej inwestycji wskazuje, że powstanie trasy S61 jest realne i stanowi szansę dla Łomży. Dzięki tej inwestycji wyraźnie zwiększy się dostępność transportowa miasta, istotna z punktu widzenia lokowanych w Łomży inwestycji (zarówno firm wewnętrznych i zewnętrznych). Z punktu widzenia mieszkańców miasta wyraźnie skróci się natomiast czas podróży do Warszawy.

Integralną częścią realizacji tej inwestycji jest budowa obwodnicy Łomży. Inwestycja ta pozwoli na wyprowadzenie ruchu tranzytowego z miasta i tym samym poprawi jakość życia mieszkańców miasta. Zwiększy to również bezpieczeństwo ruchu oraz pozwoli ograniczyć poziom zanieczyszczenia środowiska i hałasu generowanego przez transport. Ponadto, odpowiednie połączenie miasta z obwodnicą umożliwi przygotowanie nowych, atrakcyjnych terenów inwestycyjnych.

MOŻLIWOŚĆ POZYSKANIA ŚRODKÓW NA WSPARCIE INWESTYCJI INFRASTRUKTURALNYCH I PROEKOLOGICZNYCH

Wśród uwarunkowań zewnętrznych należy również wskazać dostępność i strukturę funduszy unijnych, które będą możliwe do pozyskania w obecnej perspektywie finansowej. Przede wszystkim należy podkreślić, że wskutek zmiany priorytetów i kierunków wsparcia wyraźnie mniej środków zostanie przeznaczonych na

realizację typowo infrastrukturalnych inwestycji komunalnych, takich jak remonty dróg. Ponadto, Unia Europejska w znacznie większym stopniu będzie wspierać działania zmierzające do rozwoju przedsiębiorczości i działania na rzecz poprawy ochrony środowiska. Stanowi to szansę na rozwiązanie problemów w tych obszarach.

W Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Podlaskiego 2014-2020 zapisane są następujące działania, z których może skorzystać miasto Łomża, jako jednostka samorządu terytorialnego w zakresie infrastruktury i ochrony środowiska:

- Działanie 4.1 Mobilność regionalna – w ramach tego działania przewidziana jest realizacja następujących projektów: Budowa/przebudowa dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych, umożliwiających połączenie z siecią TEN-T, systemem dróg krajowych, przejściami granicznymi, portami lotniczymi, terminalami towarowymi bądź centrami lub platformami logistycznymi lub zapewnią właściwy dostęp do terenów inwestycyjnych, bądź uzupełnią luki w połączeniach transgranicznych. Ponadto, możliwe są inwestycje w zakresie poprawy bezpieczeństwa i przepustowości ruchu na budowanych/przebudowywanych drogach (m.in.: wdrażanie inteligentnych systemów transportowych (ITS)).
- Działanie 5.1 Energetyka oparta na odnawialnych źródłach energii – w ramach tego działania przewidziana jest realizacja następujących projektów: Inwestycje z zakresu budowy nowych lub zwiększenia mocy jednostek wytwarzania energii elektrycznej i ciepła z OZE (biomasy, biogazu, energii wiatru, słońca, wody oraz Ziemi) wraz z podłączeniem do sieci dystrybucyjnej/ przesyłowej. W szczegółowych warunkach zawarto informację, że priorytetowo traktowane będzie wdrażanie nowatorskich rozwiązań (np. technologicznych, organizacyjnych) z zastosowaniem OZE realizowanych przez samorządy i lokalne społeczności.
- Działanie 5.3 Efektywność energetyczna w sektorze mieszkaniowym i budynkach użyteczności publicznej a w jego ramach Poddziałanie 5.3.1 Poprawiona efektywność energetyczna w sektorze publicznym – w ramach tego działania przewidziana jest realizacja następujących projektów: Głęboka, kompleksowa modernizacja energetyczna budynków użyteczności publicznej oraz komunalnych budynków mieszkalnych na terenie województwa podlaskiego; Inwestycje w kotły spalające biomasę lub paliwa gazowe, w szczególnie uzasadnionych przypadkach, gdy osiągnięte zostanie znaczne zwiększenie efektywności energetycznej oraz gdy istnieją szczególnie pilne potrzeby (nie jest uzasadnione ekonomicznie podłączenie do sieci ciepłowniczej); Budowa instalacji OZE lub chłodzących w modernizowanych energetycznie budynkach; Audyty energetyczne dla sektora publicznego; Działania upowszechniające efektywność energetyczną oraz jej wkład w zielony rozwój i przeciwdziałanie zmianom klimatu, które będą realizowane w koordynacji z programami krajowymi; Poddziałanie 5.3.2 Poprawiona efektywność energetyczna w sektorze mieszkaniowym – w ramach tego działania przewidziana jest realizacja podobnych projektów jak w działaniu 5.3.1. w odniesieniu do sektora mieszkaniowego, jako jednego z największych konsumentów energii.
- Działanie 5.4 – Strategie niskoemisyjne – w ramach tego działania przewidziana jest realizacja następujących projektów: Inwestycje w zakresie ciepłownictwa i chłodnictwa budowy lub przebudowy sieci ciepłowniczej i chłodniczej spełniającej po realizacji projektu wymogi „efektywnego systemu ciepłowniczego i chłodniczego” w celu przyłączenia nowych obiektów do sieci wraz z budową nowych niskoemisyjnych, bądź modernizacją istniejących niskosprawnych źródeł ciepła (z wyłączeniem źródeł ciepła opalanych węglem) oraz modernizacji sieci ciepłowniczej/chłodniczej w celu redukcji strat energii w procesie dystrybucji ciepła; Modernizacja indywidualnych źródeł ciepła; Montaż/instalacja

efektywnego energetycznie oświetlenia w gminach lub obiektach użyteczności publicznej oraz systemy sterowania oświetleniem (ulicznym); Projekty demonstracyjne w zakresie budownictwa pasywnego/zeroemisyjnego, którym towarzyszą działania informacyjno - promocyjne na rzecz upowszechnienia gospodarki niskoemisyjnej; Zrównoważona mobilność miejska w tym: zakup, modernizacja niskoemisyjnego taboru na potrzeby transportu publicznego preferencje dla zakupu pojazdów bezpiecznych dla środowiska o alternatywnych systemach napędowych; budowa, przebudowa, rozbudowa liniowej i punktowej infrastruktury transportu publicznego i niezmotywowanego; modernizacja lub budowa buspasów;

- Działanie 6.1 – Efektywny system gospodarowania odpadami – w ramach tego działania przewidziana jest realizacja następujących projektów: selektywnej zbiórki odpadów komunalnych w gospodarstwach domowych w tym surowców odnawialnych, instalacje do odzysku i recyklingu odpadów, zapobieganiu powstawaniu odpadów w tym ponownego wykorzystania i naprawy, instalacje do utylizacji/unieszkodliwiania pozostałych odpadów (reszkowych), selektywnego odbioru odpadów biodegradowalnych w tym punktów zbiórki oraz transportu, infrastruktura do recyklingu bioodpadów tj. kompostowanie w tym kompostownie przydomowe lub instalacje metanowe, instalacje do odzysku energii lub do przetwarzania mechaniczno-biologicznego tylko jako część szerszego systemu gospodarki odpadami komunalnymi; inwestycje kompleksowo poprawiające gospodarkę odpadami innymi niż komunalne (m.in. zapobieganie powstawaniu odpadów, wdrażanie nowych technologii odzysku i utylizacji), tworzenie infrastruktury gospodarki odpadami niebezpiecznymi specjalistyczna zbiórka, transport, przechowywanie, przetwarzanie oraz zagospodarowanie odpadów niebezpiecznych (w szczególności unieszkodliwiania azbestu); Działania informacyjno-edukacyjne, upowszechniające.
- Działanie 6.2 – Ochrona wody i gleb – w ramach tego działania przewidziana jest realizacja następujących projektów: Projekty polegające na kompleksowym wsparciu gospodarki wodno-ściekowej, będące kontynuacją dotychczas realizowanych działań: budowa nowych/modernizacja istniejących oczyszczalni, inteligentne systemy zarządzania sieciami wodociągowymi; budowa kanalizacji rozproszonej, lokalnych lub indywidualnych systemów oczyszczania ścieków pod warunkiem, że budowa sieci kanalizacyjnej jest ekonomicznie i ekologicznie nieuzasadniona; Projekty z zakresu zwiększenia dostępności do linii wodociągowych oraz poprawy jakości wody pitnej w ramach kompleksowych projektów gospodarki wodno-ściekowej; Uzupełniając w formie pilotażu projekty dotyczące zagospodarowania deszczówki w tym z wykorzystaniem inżynierii ekologicznej, np. „zielone dachy” jako rodzaj zrównoważonego systemu odwadniania gruntu; Działania informacyjno-edukacyjne, upowszechniające w formie szerszej operacji.
- Działanie 8.1 – Rozwój usług publicznych świadczonych drogą elektroniczną – w ramach tego działania przewidziana jest realizacja następujących projektów: 1) Rozwój usług elektronicznych w administracji na terenie województwa podlaskiego; 2) Rozwój e-zdrowia; 3) Digitalizacja zasobów będących w posiadaniu instytucji publicznych oraz ich ponowne wykorzystanie;
- Działanie 8.3 – Ochrona dziedzictwa kulturowego – w ramach tego działania przewidziana jest realizacja następujących projektów: 1. Przedsięwzięcia w zakresie ochrony zabytków (m.in. prace konserwatorskie, restauratorskie, dotyczące odbudowy, przebudowy przy obiektach zabytkowych; kompleksowe zagospodarowanie terenu wokół obiektów dziedzictwa kulturowego; dostosowanie obiektów zabytkowych i dziedzictwa kulturowego do potrzeb osób niepełnosprawnych; inwestycje dotyczące zabezpieczeń obiektów zabytkowych i dziedzictwa kulturowego na wypadek zagrożeń; 2. Ochrona obiektów dziedzictwa kulturowego (m.in.: konserwacja muzealiów, starodruków, archiwaliów, księgozbiorów oraz innych zabytków ruchomych; zakup trwałego wyposażenia

wpływającego na unowocześnienie obiektów; wyposażenie obiektów w celu ułatwienia dostępu osobom niepełnosprawnym; dostosowanie obiektów zabytkowych do działalności kulturalnej.

- Działanie 8.5 – Rewitalizacja - Rewitalizacja obszarów zmarginalizowanych obejmująca inwestycje infrastrukturalne ukierunkowane na rozwiązywanie zdiagnozowanych problemów społeczno-gospodarczych na obszarze rewitalizowanym, wynikającym z Lokalnych Programów Rewitalizacji lub dokumentów równoważnych w zakresie rewitalizacji: 1. przebudowa i adaptacja zdegradowanych obiektów, terenów i przestrzeni funkcjonalnie związanych z obiektem w tkance urbanistycznej miast w celu przywrócenia lub nadania im nowych funkcji, np. gospodarczych, społecznych, mieszkaniowych, edukacyjnych, kulturalnych; 2. tworzenie systemów poprawy bezpieczeństwa publicznego miast; 3. zagospodarowanie/uporządkowanie zdegradowanych przestrzeni w tkance urbanistycznej miast wraz z przyległym otoczeniem;

Ponadto, wśród szans należy wskazać możliwość aplikowania o środki z PO Infrastruktura i Środowisko. Wśród potencjalnych działań, z których mogą skorzystać samorządy są:

- Priorytet inwestycyjny 4.V. Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu.
- Priorytet inwestycyjny 4.VI. Promowanie wykorzystywania wysokosprawnej kogeneracji ciepła i energii elektrycznej w oparciu o zapotrzebowanie na ciepło użytkowe.
- Priorytet inwestycyjny 6.I Inwestowanie w sektor gospodarki odpadami celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych określonych przez państwa członkowskie.
- Priorytet inwestycyjny 6.IV Podejmowanie przedsięwzięć mających na celu poprawę stanu jakości środowiska miejskiego, rewitalizację miast, rekultywację i dekontaminację terenów przemysłowych (w tym terenów powojaskowych), zmniejszenie zanieczyszczenia powietrza i propagowanie działań służących zmniejszeniu hałasu.
- Priorytet inwestycyjny 7.A. Wspieranie multimodalnego Jednolitego Europejskiego Obszaru Transportu poprzez inwestycje w TEN-T.
- Priorytet inwestycyjny 7.B. Zwiększanie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T, w tym z węzłami multimodalnymi.
- Priorytet inwestycyjny 7.I. Wspieranie multimodalnego Jednolitego Europejskiego Obszaru Transportu poprzez inwestycje w TEN-T.
- Priorytet inwestycyjny 4.V. Promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu.
- PRIORYTET INWESTYCYJNY 6 C) Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Dodatkowo, środki na wsparcie działań ekologicznych oferuje Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej oraz Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (w formie dopłaty, dotacji, pożyczki lub dotacji z pożyczką). Ich oferta obejmuje działania z zakresu gospodarki wodno-ściekowej w aglomeracjach, racjonalnej gospodarki odpadami, poprawy jakości powietrza, zmniejszenia energochłonności budynków publicznych i edukacji ekologicznej.

REALIZACJA PROGRAMU ROZWOJU GMINNEJ I POWIATOWEJ INFRASTRUKTURY DROGOWEJ NA LATA 2016-2020

Kolejną szansą na poprawę stanu infrastruktury miasta Łomża jest wdrażany nowy program wsparcia rozwoju, przebudowy i remontów dróg lokalnych i powiatowych pod nazwą: *Programu Rozwoju Gminnej i Powiatowej Infrastruktury Drogowej na lata 2016-2020*. Powstał on w związku z zakończeniem w 2015 r. realizacji II etapu *Narodowego Programu Przebudowy Dróg Lokalnych*. Planowane jest wsparcie inwestycji gmin i powiatów kwotą łącznie ok. 310 mln zł, w tym w 2016 r. kwotą 59,3 mln zł. Łącznie miasto na prawach powiatu będzie mogło uzyskać dofinansowanie jednej inwestycji w roku, do 50% jej kosztów. Program ten pomaga uzupełniać sieć dróg lokalnych oraz poprawiać ich jakość, co jest w zakresie potrzeb miasta Łomża.

REALIZACJA MODERNIZACJI LINII KOLEJOWYCH W WOJEWÓDZTWIE PODLASKIM

Istotną szansą z punktu widzenia infrastruktury miasta Łomża jest realizacja zapisanego w Kontrakcie Terytorialnym Programu modernizacji linii kolejowych w województwie podlaskim. Działania te będą dofinansowane z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego 2014-2020 (działanie 4.2) i będzie realizowana na podstawie umowy podpisanej z PKP PLK. Z punktu widzenia Łomży szczególne znaczenie ma modernizacja odcinków na trasie nr 36 Łapy – Śniadowo – granica województwa oraz nr 49 odc. Śniadowo – Łomża. Pozwoli to na poprawę jakości transportu towarowego kolejowego oraz na połączenie Łomży z dalszymi stacjami. Ponadto, planowane jest docelowo przywrócenie połączeń pasażerskich na tej linii. Urząd Marszałkowski Województwa Podlaskiego podjął już działania w ramach realizacji tych inwestycji (przygotowywane jest ich Studium Wykonalności). Pozwala to mieć nadzieję, że te kluczowe z punktu widzenia Łomży inwestycje zostaną zrealizowane w obecnym okresie budżetowym Unii Europejskiej.

PLANOWANE ZMIANY W PRAWIE DOTYCZĄCYM ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Przygotowywane przez ustawodawcę zmiany w przepisach ustawy oraz tworzenie kodeksu urbanistyczno – budowlanego ma przede wszystkim zintegrować, uprościć i skrócić procedury budowlane w tym także procesy tworzenia dokumentów planistycznych. Dodatkowe narzędzia do prowadzenia polityki przestrzennej w zakresie krajobrazu oraz zapewnienia większych wpływów do budżetu miasta dadzą wchodzące w życie przepisy ustawy reklamowej. Ponadto trwają prace nad ustawą rewitalizacyjną, mającą uregulować procedury związane z wdrażaniem zadań związanych z uzdrawianiem obszarów zdegradowanych, niezbędnych dla pozyskiwania środków zewnętrznych.

ZAGROŻENIA

POTENCJALNE OPÓŹNIENIA W REALIZACJI BUDOWY TRASY S61

Zagrożenie to wynika z doświadczeń, zarówno w procesie planowania i uruchamiania omawianej inwestycji, jak też całokształtu działań w ramach budowy dróg krajowych. Opóźnienia są szczególnie uciążliwe w Polsce Wschodniej. Wynikają one z m.in.: uwarunkowań środowiskowych, przedłużających się procedur przetargowych, opóźnień w realizacji inwestycji z winy wykonawców, problemów finansowych

budżetu czy często przeprowadzanych zmian w Programie Budowy Dróg Krajowych i Autostrad. Skutkiem takiej sytuacji byłby pogarszający się stan drogi krajowej Nr 61 na terenie miasta oraz utrzymujący się wysoki poziom zanieczyszczeń i hałasu w mieście.

Jednocześnie jednak należy wskazać obawy o to, aby obwodnica miasta stała się szansą a nie czynnikiem wykluczającym, powodującym omijanie miasta przez przejeżdżających i turystów. Konieczne jest więc odpowiednie przygotowanie do faktu wyprowadzenia ruchu tranzytowego z miasta.

UTRZYMUJĄCA SIĘ NISKA JAKOŚĆ DROGOWYCH POŁĄCZEŃ Z INNYMI CZĘŚCIAMI REGIONU I INNYMI REGIONAMI

Jest to czynnik, który znacząco osłabia możliwości wykorzystania silnej strony związanej z dogodnym położeniem. Drogi krajowe (z wyłączeniem S61) i drogi wojewódzkie mają dość nisko standard, stąd wraz z rozwojem sieci dróg ekspresowych mogą stać się barierą rozwoju. Czynnik ten utrudnia również wykorzystanie potencjału turystycznego Łomży. Ponadto, plany modernizacji tych dróg są ograniczone, gdyż w latach 2014-2020 nacisk położony jest na rozwój tras ekspresowych i sieci dróg w ramach korytarzy TEN-T. Unia Europejska kładzie również nacisk na modernizację infrastruktury kolejowej. Jakość dróg lokalnych i wojewódzkich wpływa również na pogorszenie mobilności ludności i jakości komunikacji autobusowej.

OGRANICZONA DOSTĘPNOŚĆ FUNDUSZY UNIJNYCH PRZEZNACZONYCH NA WSPARCIE ROZWOJU INFRASTRUKTURY

Środki, do których dostęp warunkuje przezwyciężenie słabych stron oraz wykorzystanie szans są ograniczone. Wynika to z faktu położenia większego nacisku na rozwój przedsiębiorczości oraz czynniki środowiskowe. W związku z tym ilość środków dostępnych na modernizację (a w szczególności na remonty) dróg będzie mniejsza i będzie wymagać większego zaangażowania środków z budżetu miasta.

Dodatkowo Łomża będzie musiała konkurować o środki unijne zarówno w skali kraju, jak i regionu. Procedury konkursowe w rozdziale środków z Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko wymagają wysokiej jakości przygotowywanych wniosków, dopasowania ich do priorytetów Programu oraz wykonania założonych wskaźników rezultatu i produktu. Konkurencja o te środki jest znaczna, gdyż potrzeby infrastrukturalne w skali całego kraju są duże. Również w realizacji Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego potrzeby samorządów są duże. Pozytywnym elementem jest jedynie wykluczenie Białegostoku jako beneficjenta niektórych działań (w sytuacji gdy podobne działania będą finansowane z ZIT i PO Polska Wschodnia) oraz zaspokojenie wielu potrzeb stolicy regionu w poprzednim okresie programowania.

OGRANICZENIA WYNIKAJĄCE Z ROZWIĄZAŃ PRAWNYCH WARUNKUJĄCYCH KWESTIE ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO.

Czynnikiem zewnętrznym, negatywnie wpływającym na rozwój miasta są ograniczenia wynikające z rozwiązań prawnych warunkujących kwestie zagospodarowania przestrzennego. Przede wszystkim problemem jest nieprecyzyjne uregulowanie kwestii dobrego sąsiedztwa, co utrudnia kształtowanie zabudowy na terenach, które nie posiadają MPZP. Ponadto, trudnością w planowaniu rozwoju miasta jest kwestia odszkodowań za zmianę przeznaczenia terenu (zwłaszcza w przypadku wyłączenia terenów spod zabudowy). Konieczność wypłacania odszkodowań w przypadku zmiany przeznaczenia terenu ogranicza możliwości uchwalania nowych MPZP oraz realizacji polityki zagospodarowania przestrzennego. W związku

z tym wprowadzona ostatnio tzw. ustawa krajobrazowa rozwiązuje jedynie niewielką część problemów związanych z zagospodarowaniem przestrzennym.

ANALIZA SWOT DLA MIASTA ŁOMŻA W POSZCZEGÓLNYCH OBSZARACH

SPOŁECZEŃSTWO	
Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Duży potencjał ludnościowy, z relatywnie korzystną strukturą ekonomiczną ▪ Wysoka jakość potencjału pracy mierzona poziomem wykształcenia mieszkańców ▪ Zaspokojenie potrzeb w zakresie opieki przedszkolnej ▪ Dość dobrze rozwinięty sektor spółdzielni socjalnych ▪ Znaczna aktywność organizacji pozarządowych, które są ważnym elementem kapitału społecznego 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Prognozowany dalszy spadek liczby ludności wskutek niskiego poziomu urodzeń oraz ujemnego salda migracji ▪ Niedopasowanie kompetencji, w tym kwalifikacji, do potrzeb lokalnego rynku pracy. ▪ Bardzo niski stopień wykorzystania potencjału pracy ▪ Szczególnie silne bariery wejścia na rynek pracy ludzi młodych do 30. roku życia ▪ Problemy adaptacyjne osób 50+ ▪ Rosnące ryzyko marginalizacji i wykluczenia społecznego osób, zwłaszcza długotrwale bezrobotnych i biernych zawodowo ▪ Brak dostatecznie ukształtowanej tradycji współpracy pomiędzy władzami i innymi podmiotami lokalnymi, w szczególności podmiotami ekonomii społecznej
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Działania na rzecz dostosowania kompetencji i kwalifikacji do potrzeb lokalnego rynku pracy. ▪ Dostępność środków z funduszy unijnych na wsparcie aktywności zawodowej osób bezrobotnych, poszukujących pracy i nieaktywnych zawodowo. ▪ Fundusze strukturalne na zwiększenie aktywności zawodowej i zatrudnienia wśród osób sprawujących opiekę nad dziećmi do lat 3 ▪ Wsparcie pracodawców w zakresie stosowania rozwiązań na rzecz godzenia życia zawodowego z prywatnym ▪ Wsparcie rozwoju instytucjonalnej opieki nad dzieckiem w wieku przedszkolnym ▪ Dostępność środków na działania służące poprawie integracji społecznej osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym. ▪ Wsparcie rozwoju podmiotów ekonomii społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Migracje wykształconych młodych ludzi (odpływ „potencjału młodości”) ▪ Istniejący w skali kraju system pomocy społecznej ▪ Istniejący w skali kraju system instrumentów rynku pracy gwarantuje jedynie ich krótkookresową efektywność ▪ Niska skala środków finansowych na aktywizację zawodową opiekunów osób zależnych (kobiet), z wykorzystaniem różnych instrumentów ▪ Pogłębianie się procesów starzenia społeczeństwa

GOSPODARKA	
Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> Wysoki poziom rozwoju branży rolno-spożywczej Korzystne położenie miasta na głównym szlaku transportowym o znaczeniu międzynarodowym Stosunkowo wysoka aktywność przedsiębiorcza, w tym szczególnie wysoka liczba średnich przedsiębiorstw Współpraca z uczelniami wyższymi z gospodarką w zakresie innowacyjności, szczególnie w branży rolno-spożywczej Posiadanie strefy ekonomicznej oraz Parku Przemysłowego Niskie w stosunku do średnich w Polsce, ale i do Białegostoku koszty pracy 	<ul style="list-style-type: none"> Niskie nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach Ograniczone zasoby gotowych terenów inwestycyjnych Niekonkurencyjne w stosunku do innych miast stawki podatków lokalnych Brak dobrej tradycji współpracy UM z przedsiębiorcami Brak wykwalifikowanej kadry pracowniczej mimo dużego bezrobocia Niedostateczna promocja gospodarcza miasta Niewystarczająca aktywność i dostępność usług Instytucji Otoczenia Biznesu (IOB)
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> Możliwość pozyskania finansowania z działania 1.4 RPO WP na uzbrojenie terenów inwestycyjnych Możliwość sfinansowania dostosowania kompetencji i kwalifikacji pracowników z sektora MŚP (działanie 2.4 RPO WP) Możliwość sfinansowania infrastruktury komunikacyjnej ze środków RPO WP (działanie 4.1 i 4.2 RPO WP) Finansowanie ze środków UE rozwoju usług publicznych świadczonych drogą elektroniczną (działanie 8.1 RPO WP) 	<ul style="list-style-type: none"> Ograniczenia dla rozwoju gospodarki wynikające z uwarunkowań przyrodniczych Niska zamożność mieszkańców Utrzymywanie się administracyjnych utrudnień prowadzenia działalności gospodarczej (US i ZUS) Rosnąca konkurencja ze strony innych ośrodków Niekorzystne zmiany w makrootoczeniu
EDUKACJA, KULTURA, SPORT	
Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> Bogata oferta szkolnictwa ponadgimnazjalnego Aktywne organizacje pozarządowe (stowarzyszenia i fundacje) społeczno-kulturalne i sportowe animujące przedsięwzięcia kulturalne i sportowe w mieście Nowoczesna baza sportowo-rekreacyjna zabezpieczająca potrzeby mieszkańców Duży potencjał twórczy instytucji kultury 	<ul style="list-style-type: none"> Niskie zaangażowanie mieszkańców w kształcenie ustawiczne na terenie Łomży Braki w zakresie infrastruktury kultury Stosunkowo niskie zaangażowanie mieszkańców w działalność kulturalną, sportową i rekreacyjną
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> Możliwość finansowania wzmocnienia atrakcyjności i podniesienia jakości oferty edukacyjnej w zakresie kształcenia ogólnego, ukierunkowanej na rozwój kompetencji kluczowych (poddziałanie 3.1.2 RPO WP) Finansowanie rozwoju kształcenia zawodowego młodzieży na rzecz konkurencyjności podlaskiej gospodarki (działanie 3.3 RPO WP) Wsparcie kształcenia ustawicznego Finansowanie rozwoju infrastruktury szkolnictwa zawodowego i ustawicznego 	<ul style="list-style-type: none"> Pogarszająca się sytuacja demograficzna w mieście skutkująca zmniejszającą się liczbą osób kształcących, a w rezultacie zmniejszeniem zatrudnienia w instytucjach oświatowych Kryzys finansów publicznych Niskie dochody ludności

INFRASTRUKTURA I ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE	
Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> Unikalne i atrakcyjne położenie Czytelny układ stref funkcjonalnych miasta wraz z prawidłowo ukształtowanym układem drogowym i rezerwami terenów do zurbanizowania i inwestycji Walory historyczne i środowiskowe miasta Bardzo dobra dostępność i dobra jakość infrastruktury wodno-kanalizacyjnej, energetycznej, ciepłowniczej, gazowniczej i telekomunikacyjnej Dostępna dla przedsiębiorców i potencjalnych inwestorów infrastruktura okołobiznesowa w postaci podstrefy SSSE, Parku Przemysłowego i zaplecza naukowo-badawczego łomżyńskich uczelni Stosunkowo wysoki poziom wydatków inwestycyjnych 	<ul style="list-style-type: none"> Niekorzystne zjawiska związane z rozwojem przestrzennym miasta Spadek rangi historycznego centrum miasta i zły stan części obiektów zabytkowych Zły stan infrastruktury kolejowej oraz brak kolejowych połączeń pasażerskich Trudności w dostosowaniu do wymogów ekologicznych źródeł ciepła (ciepłowni i źródeł rozproszone) Wyczerpywanie się rezerw mocy przerobowej oczyszczalni ścieków. Problemy w zakresie zanieczyszczenia środowiska w mieście Niedostatki jakościowe infrastruktury drogowej i rowerowej Niedostateczny rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej Zły stan komunalnego zasobu mieszkaniowego i jego ograniczona wielkość
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> Realizacja budowy trasy ekspresowej S61 w ramach Programu Budowy Dróg Krajowych, w tym obwodnicy Łomży Możliwość pozyskania środków na wsparcie inwestycji infrastrukturalnych i proekologicznych Realizacja Programu Rozwoju Gminnej i Powiatowej Infrastruktury Drogowej na lata 2016-2020 Realizacja modernizacji linii kolejowych w województwie podlaskim Planowane zmiany w prawie dotyczącym zagospodarowania przestrzennego 	<ul style="list-style-type: none"> Potencjalne opóźnienia w realizacji budowy trasy S61 Utrzymująca się niska jakość drogowych połączeń z innymi częściami regionu i innymi regionami Ograniczona dostępność funduszy unijnych przeznaczonych na wsparcie rozwoju infrastruktury Ograniczenia wynikające z rozwiązań prawnych warunkujących kwestie zagospodarowania przestrzennego

MISJA

ŁOMŻA - MIASTO, w którym ŻYJĘ I PRACUJĘ

Swój rozwój społeczno - gospodarczy Łomża opierana na najważniejszym współcześnie czynnikiem jakim są dobrze wykształceni mieszkańcy. Mieszkańcy Łomży silnie emocjonalnie związani z miastem chcą tu mieszkać i widzieć Łomżę także jako atrakcyjne miejsce do życia dla kolejnych pokoleń. Najważniejszym warunkiem, jest skupienie się na tworzeniu atrakcyjnych miejsc pracy i wzroście aktywności zawodowej. Więcej pracy to nie tylko lepsza sytuacja dochodowa mieszkańców, rozwiązanie problemów społecznych ale przede wszystkim niezbędny warunek stworzenia perspektyw rozwoju dla młodzieży a w konsekwencji długofalowego rozwoju całego miasta. Misja Łomży zakłada, że mieszkańców, działające organizacje oraz władze samorządowe połączą wspólne działania na rzecz tworzenia coraz lepszych warunków do pracy a dzięki temu i dobrego życia w Łomży.

WIZJA

Wizję Łomży w 2020 roku można zawrzeć w 3 sformułowaniach:

- Łomża miastem innowacyjnej przedsiębiorczości,
- Łomża miastem ludzi uczących się,
- Łomża miastem ludzi pracujących.

Bogate zasoby pracy stają się podstawą rozwoju innowacyjnej przedsiębiorczości, która będzie w stanie zaoferować atrakcyjne miejsca pracy. Największe szanse na rozwój innowacyjnej przedsiębiorczości istnieją w sektorach, które już obecnie są dynamiczne i stanowią o gospodarczej specjalizacji miasta i jego obszaru funkcjonalnego. Takim sektorem jest przede wszystkim przetwórstwo spożywcze. W sektorach specjalizacji szczególnie szybko będą rozwijały się działające tam przedsiębiorstwa oraz powstawały nowe, w tym tworzone przez zewnętrznych inwestorów. Wokół takich sektorów tworzone będą warunki instytucjonalne związane z ich wyspecjalizowanym wsparciem administracyjnym, infrastrukturalnym, naukowym czy edukacyjnym. Wzrost liczby miejsc pracy i pracujących będzie przekładał się na wzrost dochodów i związaną z tym poprawę jakości życia mieszkańców. Wzrost aktywności zawodowej zapewni także złagodzenie licznych występujących problemów społecznych takich jak: bezrobocie, migracje z miasta, ubóstwo. Wzrostowi liczby miejsc pracy oraz poziomu aktywności zawodowej będzie towarzyszyła wysoka aktywność edukacyjna mieszkańców szczególnie w zakresie kształcenia zawodowego przez całe życie. System dostosowywania kompetencji do zmieniających się potrzeb gospodarki będą wyróżniały Łomżę jako atrakcyjne miejsce do rozwoju przedsiębiorczości. W stymulowaniu pozytywnych zmian w zakresie przedsiębiorczości, kształcenia i aktywności zawodowej Łomża wykorzysta swoje tradycyjne atuty jakimi są kultura, edukacja i sport. Baza infrastrukturalna będzie kształtowana na potrzeby rozwoju społeczno-gospodarczego.

CEL STRATEGICZNY 1: INNOWACYJNA PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ

Zgodnie z rolą jaką pełni Łomża jako subregionalny ośrodek wzrostu niezbędna jest koncentracja na pobudzaniu przedsiębiorczości oraz atrakcyjności inwestycyjnej. Należy przy tym podkreślić, iż uwzględniając Misję miasta szczególnego znaczenia nabiera tworzenie konkurencyjnych przedsiębiorstw zapewniających miejsca pracy wymagające posiadania specyficznych, dobrze opłacanych kompetencji. Konkurencyjność ma być osiągnięta przede wszystkim dzięki innowacyjności. W przypadku gospodarki o ograniczonej skali takiej, jak łomżyńska innowacyjność powinna być związana z branżami, w których występują już przewagi względem konkurencyjnych obszarów. W tym kontekście największy potencjał jest związany z produkcją żywności, szczególnie, że została ona uznana za główną rdzeniową inteligentną specjalizację całego województwa. W Łomży i całym łomżyńskim obszarze funkcjonalnym występują elementy, które mogą stworzyć spójny system powiązań m.in. klastrów tworzący warunki do podnoszenia konkurencyjności tego sektora. Decydują o tym konkurencyjne w skali krajowej, a nawet europejskiej firmy sektora spożywczego wraz z ich bazą surowcową oraz rozwijające się zaplecze badawcze. Działania na rzecz innowacyjnej przedsiębiorczości powinny w znacznym stopniu być zatem skierowane na ten sektor. W procesie rozwoju innowacyjnej przedsiębiorczości Łomża może i powinna poszukiwać także nowych specjalizacji najlepiej nawiązujących do inteligentnych specjalizacji regionalnych. Rozwój innowacyjnej przedsiębiorczości szczególnie w obszarach specjalizacji wzmacniany odpowiednimi instytucjami otoczenia zapewni wzrost liczby atrakcyjnych miejsc pracy i dochodów mieszkańców.

CEL OPERACYJNY 1.1.

WSPIERANIE POWSTAWANIA NOWYCH PRZEDSIĘBIORSTW

Cel jest zgodny z priorytetem Strategii Europa 2020 „rozwój inteligentny”, a także powiązany z celem 1.1 Strategii Województwa Podlaskiego „rozwój przedsiębiorczości”. Ma wzmacniać silną stronę Łomży jaką jest „wysoka aktywność przedsiębiorcza”. Ponadto pozwala wykorzystać szanse wynikające z działania 1.4. RPO WP oraz przezwyciężyć słabą stronę „niskie nakłady inwestycyjne” oraz zagrożenie „niska zamożność mieszkańców”.

Cel odpowiada na kluczowe wnioski wynikające z analizy SWOT nie tylko w obszarze gospodarczym. Problemem lokalnych firm są niskie nakłady inwestycyjne. Zarówno w sferze gospodarczej, jak i społecznej dotkliwy jest niski poziom zatrudnienia. Brak miejsc pracy potęguje niekorzystne zjawiska demograficzne, głównie migrację. Nawet istotne zmiany w zakresie uatrakcyjnienia miasta jako miejsca do życia nie będą w stanie zatrzymać mieszkańców, głównie młodych, przed emigracją do innych regionów i zagranicę jeżeli nie będzie towarzyszyło im tworzenie szansy na podjęcie satysfakcjonującej pracy, którą mogą zapewnić tylko przedsiębiorstwa. Wsparcie przedsiębiorczości powinno odbywać się dwutorowo. W związku z ograniczonymi zasobami lokalnej gospodarki należy dążyć do przyciągania inwestorów z zewnątrz oraz dalszego aktywizowania działalności przedsiębiorczej mieszkańców.

Zadania zgłoszone w ramach celu:

- Opracowanie Programu rozwoju przedsiębiorczości,
- Platformy startowe dla nowych pomysłów,
- Wsparcie kapitałowe dla nowych firm, **popularyzacja crowdfunding'u.**
- Centrum obsługi przedsiębiorcy,
- Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości bezrobotnych mieszkańców powiatu łomżyńskiego.

CEL OPERACYJNY 1.2.

ROZWÓJ USŁUG NA RZECZ INNOWACYJNEJ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI (USŁUGI DORADCZE, FINANSOWE, INFORMACYJNE, ADMINISTRACYJNE)

Cel jest zgodny z priorytetem Strategii Europa 2020 „rozwój inteligentny”, a także powiązany z celami Strategii Województwa Podlaskiego 1.1 „rozwój przedsiębiorczości” oraz 1.2. „wzrost innowacyjności podlaskich przedsiębiorstw”. Wzmacnia silne strony miasta jakimi są „wysoka aktywność przedsiębiorcza” oraz „współpraca branży spożywczej z uczelniami”, pozwala wykorzystać szanse wynikające z działań 1.1 i 1.2. RPO WP oraz przezwyciężyć słabą stronę „niewystarczająca aktywność i dostępność Instytucji Otoczenia Biznesu”.

We wsparciu przedsiębiorczości ważne jest, aby powstawanie nowych przedsiębiorstw odbywało się w równowadze z zapewnieniem warunków rozwoju i podnoszenia konkurencyjności już istniejących. Można tu podejmować działania na rzecz tworzenia lepszego dostępu do kapitału, wsparcia w zakresie obsługi administracyjnej, bieżącej współpracy władz miasta z przedsiębiorcami.

Wśród słabych stron w obszarze gospodarka wystąpiły między innymi niewystarczająca aktywność i dostępność instytucji otoczenia biznesu. Z jednej strony tego typu instytucje występują w mieście i realizują swoją statutową działalność, jednak z drugiej strony czynnik ten został wprowadzony do diagnozy przez samych przedsiębiorców. Z ich punktu widzenia wsparcie ze strony instytucji otoczenia biznesu jest niewystarczające. W szczególności chodzi o to, aby działalność tych organizacji została w większym stopniu ukierunkowana na te aspekty przedsiębiorczości, które są spójne ze strategicznymi celami rozwoju regionu. Ich celem powinno być przede wszystkim wsparcie działalności innowacyjnej i związanej z lokalnymi specjalizacjami, co może w szczególnym stopniu przyczynić się do podniesienia konkurencyjności łomżyńskich firm. Nie bez znaczenia jest też możliwość wykorzystania efektu synergii wynikającego z możliwości pozyskania środków zewnętrznych kierowanych w szczególności na działalność innowacyjną. Aby firmy łomżyńskie mogły konkurować o te środki z innymi podmiotami wskazane jest wsparcie ich działań w tym zakresie.

Zadania zgłoszone w ramach celu:

- Branżowe platformy/klastry współpracy przedsiębiorstw,
- Rozwój Łomżyńskiego Fundusz Pożyczkowego,
- Świadczenie usług szkoleniowych i doradczych.

CEL OPERACYJNY 1.3.

STWORZENIE ATRAKCYJNEJ INFRASTRUKTURY NA POTRZEBY INWESTYCJI

Cel jest zgodny z celem 2.2 Strategii Województwa Podlaskiego „poprawa atrakcyjności inwestycyjnej województwa” Wzmacnia silne strony Łomży „wysoka aktywność przedsiębiorcza” a także „posiadanie strefy ekonomicznej oraz parku przemysłowego”. Cel pozwala wykorzystać szanse wynikającą z działania 1.4. RPO WP oraz przezwyciężyć słabe strony gospodarki miasta: „wysokie ograniczone zasoby gotowych terenów inwestycyjnych, słabe przygotowanie i uzbrojenie już istniejących terenów inwestycyjnych” oraz „niedostateczna promocja gospodarcza miasta”.

Chociaż w ostatnim okresie w Łomży nastąpił pewien postęp w zakresie możliwości lokowania inwestycji (strefa ekonomiczna i park przemysłowy), to dostępność i jakość terenów inwestycyjnych są, jak zidentyfikowano w diagnozie, słabą stroną miasta, w szczególności w porównaniu z konkurencyjnymi miastami. Dla przyciągnięcia pożądanych inwestycji konieczne jest systemowe podejście do tworzenia i uzbrajania terenów inwestycyjnych. Już na tym etapie warto wziąć pod uwagę branże, w których inwestycje byłyby szczególnie wskazane. Profil inwestycji może mieć znaczenie dla charakteru przygotowywanych terenów. Dlatego należy w szczególności podejmować działania uatrakcyjniające tereny inwestycyjne dla inwestorów z branż przyjętych jako specjalizacje lokalnej gospodarki. W przypadku kiedy w zasobach miasta wystąpi deficyt obszarów spełniających powyższe kryteria warto podjąć działania na rzecz przygotowania terenów inwestycyjnych w ramach całego łomżyńskiego obszaru funkcjonalnego.

Zadania zgłoszone w ramach celu:

- Tereny inwestycyjne przy ul. Żabiej,
- Tereny inwestycyjne przy ul. Meblowej,
- Rozbudowa Parku Przemysłowego Łomża - Etap II Budowa i wyposażenie Centrum Produkcyjno-Logistycznego,
- Promocja terenów inwestycyjnych w ramach podstrefy Łomża SSSE oraz Parku Przemysłowego Łomża.

CEL OPERACYJNY 1.4.

STWORZENIE WARUNKÓW DO PODNIESIENIA INNOWACYJNOŚCI I KONKURENCYJNOŚCI SEKTORA ROLNO-SPOŻYWCZEGO

Cel jest zgodny z priorytetem Strategii Europa 2020 „rozwój inteligentny”. Bezpośrednio nawiązuje do celu związanego ze wzrostem nakładów na inwestycje w B+R. Powiązany jest także z celami Strategii Województwa Podlaskiego 2.2. „poprawa atrakcyjności inwestycyjnej województwa” oraz 1.2. „wzrost innowacyjności podlaskich przedsiębiorstw”. Wzmacnia silne strony: „wysoki poziom rozwoju branży rolno-spożywczej”, „współpraca przedsiębiorstw branży rolno-spożywczej uczelniami wyższymi w zakresie innowacyjności”. Pozwala wykorzystać szanse wynikające z działania 1.1. RPO WP oraz przezwyciężyć słabe strony „brak wykwalifikowanej kadry pracowniczej mimo dużego bezrobocia oraz „niewystarczająca aktywność i dostępność usług instytucji otoczenia biznesu”. Cel jest ściśle zgodny z inteligentną specjalizacją województwa podlaskiego określoną w „Planie rozwoju przedsiębiorczości w oparciu o inteligentne specjalizacje województwa podlaskiego na lata 2015-2020+ (RIS3)”.

Specjalizacją rokującą największe szanse z punktu widzenia rozwoju gospodarczego miasta jest przede wszystkim sektor rolno-spożywczy. Z przeprowadzonej diagnozy wynika jednoznacznie, że wśród czynników rozwoju zarówno o charakterze wewnętrznym, jak i zewnętrznym kluczowe znaczenie mają te dotyczące omawianego sektora. Planując działania rozwojowe w obszarze gospodarczym należy zadbać o takie ich rozwiązanie, które umożliwi najwyższy poziom synergii. Należy utworzyć Innowacyjne Centrum Technologii Rolno- Spożywczych wykorzystujące potencjał lokalnych firm, dominującą bazę surowcową łomżyńskiego obszaru funkcjonalnego oraz potencjał lokalnych uczelni dla uzyskania efektów synergicznych w obszarze innowacji. Warto zauważyć, że tego typu przedsięwzięcie otwiera także możliwości uzyskania wsparcia zewnętrznego, czego przykłady, jak wykazano w diagnozie, można już wskazać.

Zadania zgłoszone w ramach celu:

- Utworzenie Innowacyjnego Centrum Technologii Rolno-Spożywczych.

CEL OPERACYJNY 1.5.

GOSPODARCZA PROMOCJA MIASTA, PRZYCIĄGANIE INWESTORÓW, SZCZEGÓLNIE DO BRANŻ BĘDĄCYCH SPECJALIZACJĄ ŁOMŻY

Cel jest powiązany z celem Strategii Województwa Podlaskiego. „poprawa atrakcyjności inwestycyjnej województwa”. Wzmacnia silne strony: „wysoki poziom rozwoju branży rolno-spożywczej”, „korzystne położenie miasta na głównym szlaku transportowym o znaczeniu międzynarodowym”, pozwala wykorzystać szanse wynikające z działania 1.4. RPO WP oraz przezwyciężyć słabe strony „niskie nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach”, „niedostateczna promocja gospodarcza miasta” oraz zagrożenie „niska zamożność mieszkańców”. Działania promocyjne powinny być jednym z elementów szerszego Programu marketingowego. Sama promocja rozumiana jako komunikacja marketingowa nie będzie skuteczna, kiedy nie zostanie wkomponowana w szerszy kontekst marketingu-mix. W przypadku marketingu terytorialnego Łomży adresowanego do inwestorów kluczowe jest oddziaływanie także za pomocą pozostałych instrumentów. Chodzi tu między innymi o sam produkt, czyli to co miasto może zaoferować inwestorom. Powinny to być wspomniane wcześniej tereny inwestycyjne – odpowiednio rozległe, położone i wyposażone. Produkt tworzy także wspomniana wcześniej skuteczna i wyspecjalizowana sieć instytucji otoczenia biznesu oraz planowane Centrum Technologii Rolno – Spożywczych. Kolejnym po produkcie instrumentem jest cena. W diagnozie zauważono, że przedsiębiorcy w Łomży ponoszą relatywnie wysokie koszty funkcjonowania w zakresie opłat i podatków lokalnych. W celu uatrakcyjnienia oferty należy dopracować program zachęt związany z możliwością obniżenia tych kosztów. Następnym instrumentem marketingowym to dystrybucja. W przypadku marketingu terytorialnego dystrybucja to nie tyle dostarczenie produktu do klienta, co zapewnienie dostępności miejsca grupom docelowym. W kontekście Łomży chodzi przede wszystkim o poprawienie dostępności komunikacyjnej istotnej z punktu widzenia przedsiębiorstw zarówno lokalnych, jak i potencjalnych inwestorów. Często całość marketingu terytorialnego utożsamiana jest tylko z ostatnim narzędziem marketingu-mix, którym jest promocja. Jednak strategia marketingowa nie może ograniczać się tylko do promocji co, jak się wydaje, miało miejsce dotychczas. Należy zadbać o pozostałe narzędzia, a sama promocja powinna być prowadzona według przemyślanej strategii i kierowana do precyzyjnie zdefiniowanej grupy odbiorców. W kontekście przyjętej misji powinni nimi być potencjalni inwestorzy.

Zadania zgłoszone w ramach celu:

- Aktualizacja, opracowanie, dostosowanie MPZP do potrzeb przedsiębiorców i potencjalnych inwestorów,
- Udział w targach i konferencjach tematycznych.

CEL STRATEGICZNY 2: KSZTAŁCENIE DLA PRACY

Wysoki poziom edukacji jest niewątpliwie mocną stroną Łomży, jednocześnie jednak występuje wyraźne niedopasowanie kompetencji posiadanych przez potencjalnych pracowników w stosunku do potrzeb pracodawców. Takie niedopasowanie z jednej strony stanowi główną barierę rozwoju przedsiębiorstw, z drugiej jest podstawowym źródłem wysokiego bezrobocia i niskiej aktywności zawodowej. Dostosowanie kompetencji i formalnych kwalifikacji mieszkańców do potrzeb dynamicznego rynku pracy stanowi kluczowy cel zarówno w wymiarze gospodarczym jak i społecznym. Istotnym zadaniem jest nie tyle sam rozwój systemu kształcenia, ale zapewnienie, że uzyskane w procesie kształcenia kompetencje pozwolą absolwentom oraz osobom kształcącym się w systemie kształcenia ustawicznego znaleźć satysfakcjonującą pracę i przyczynić się do wzrostu konkurencyjności gospodarki. Kształcenie w kierunkach nie związanych z potrzebami lokalnych pracodawców prowadzi do przyspieszania emigracji młodych osób. Ważne jest, żeby utrzymać wysoki poziom kształcenia, ale w większym stopniu zorientować go na przygotowywaniu kadr dla lokalnej i regionalnej gospodarki. Chodzi o zapewnienie napływu takich pracowników, którzy będą wspierali podnoszenie innowacyjności i konkurencyjność łomżyńskich przedsiębiorstw. Takie kształcenie nie może odbywać się bez współudziału samych pracodawców, musi też być stymulowane przez władze samorządowe. Tylko partnerstwo samorządu, instytucji edukacyjnych oraz pracodawców zapewni możliwość osiągnięcia celu.

CEL OPERACYJNY 2.1.

ZAPEWNIENIE STAŁEGO DOSTOSOWYWANIA SZKOLNICTWA ZAWODOWEGO I KSZTAŁCENIA USTAWICZNEGO DO POTRZEB RYNKU PRACY

Cel jest zgodny z priorytetem Strategii Europa 2020 „rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu”, w szczególności powiązany z celem związanym z obniżeniem udziału młodzieży kończącej wcześniej edukację. Cel jest spójny z ważnym celem 1.3. Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego „rozwój kompetencji do pracy i wsparcie aktywności zawodowej mieszkańców regionu”. Wzmacnia silne strony: „bogata oferta szkolnictwa ponadgimnazjalnego”, „współpraca przedsiębiorstw branży spożywczej z uczelniami wyższymi”. Realizacja celu pozwoli wykorzystać szanse wynikające z działania 2.4. RPO WP oraz przezwyciężyć słabe strony takie jak: „brak wykwalifikowanej kadry pracowniczej mimo dużego bezrobocia”, „niedopasowanie kompetencji, w tym kwalifikacji do potrzeb lokalnego rynku pracy” oraz „niski poziom wykorzystania potencjału pracy”, a także wpłynie na ograniczenie zagrożenia w postaci „migracje wykształconych ludzi „odpływ potencjału młodości”.

Problem niedostosowania systemu kształcenia do rynku pracy dotyczy całego kraju. Jednak na poziomie miasta należy podejmować wszelkie decyzje i działania leżące w gestii samorządu władz, instytucji

edukacyjnych i pracodawców. Pierwszym zadaniem CEL będzie systemowa identyfikacja luk kompetencyjnych występujących u pracodawców na terenie Łomży. Na podstawie tak zidentyfikowanych potrzeb Centrum będzie wspierało szkoły i placówki kształcenia zawodowego w opracowaniu programów rozwoju oraz programów kształcenia. W programach kształcenia niezbędne jest ujmowanie nie tylko informacji o zawodach deficytowych, ale o konkretnych kompetencjach w ramach danych zawodów. Programy rozwoju poszczególnych szkół zawodowych, których organem prowadzącym jest samorząd powinny być zharmonizowane, co może zapewnić wsparcie doradcze na etapie ich tworzenia (realizowane przez jeden podmiot), w tym w zakresie tworzenia nowej oferty edukacyjnej. Zadaniem CEL będzie również zorganizowanie kompleksowego systemu doskonalenia nauczycieli zawodu. Niemożność zmian podstawy programowej w szkolnictwie zawodowym oraz potrzeba szybkiego reagowania na potrzeby kompetencyjne pracodawców wymaga podjęcia działań związanych z realizacją dodatkowych form edukacyjnych w stosunku do uczestników systemu kształcenia zawodowego. Centrum mogłoby organizować i finansować co najmniej dwie formy kształcenia, takie jak staże umiejętnościowe oraz szkolenia umiejętnościowe. W obu przypadkach celem działań edukacyjnych byłoby wykształcenie konkretnych umiejętności oczekiwanych przez pracodawców. Obie formy edukacyjne kończyłyby się potwierdzeniem nabycia umiejętności. Ważnym zadaniem CEL byłoby zapewnienie systemu doradztwa kompetencji na terenie miasta Łomża. Należy wdrożyć nowy model doradztwa zawodowego oparty nie na modelu podażowym (tzw. „doradztwo kariery”), ale na modelu popytowym „doradztwo kompetencji zapotrzebowanych przez pracodawców”. Doradztwo kompetencji obejmowałoby nie tylko przekazania informacji o zapotrzebowaniu na kompetencje, wsparciu uczestnika w wyborze ścieżki kompetencji, ale także wskazanie sposobów i miejsc pozyskania niezbędnych (brakujących) kompetencji.

Zadania zgłoszone w ramach celu:

- Utworzenie Centrum Edukacji w Łomży (CEL).

CEL OPERACYJNY 2.2.

ROZWÓJ KSZTAŁCENIA USTAWICZNEGO Z WYKORZYSTANIEM POTENCJAŁU SZKÓŁ I UCZELNI WYŻSZYCH

Cel jest zgodny z priorytetem Strategii Europa 2020 „rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu”, a także powiązany z celem 1.3.Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego. „rozwój kompetencji do pracy i wsparcie aktywności zawodowej mieszkańców regionu”. Wzmacnia silną stronę „bogata oferta szkolnictwa ponadgimnazjalnego”, a także pozwala wykorzystać szanse wynikające z działania 2.4. oraz 3.2. RPO WP. Realizacja celu będzie oddziaływać na przewyżczenie słabych stron: „brak wykwalifikowanej kadry pracowniczej mimo dużego bezrobocia”, „niedopasowanie kompetencji, w tym kwalifikacji do potrzeb lokalnego rynku pracy” oraz „niski poziom wykorzystania potencjału pracy”, a także zniweluje zagrożenie „migracje wykształconych ludzi, odpływ potencjału młodości”.

Współczesny rynek pracy jest odbiciem zmian zachodzących w gospodarce. Postęp i innowacje, a także zmiany rynkowe sprawiają, że szybko dezaktualizują się kompetencje nabywane w systemie szkolnym. Współczesny pracownik nie jest w stanie dłużej czas skutecznie funkcjonować na swoim stanowisku w oparciu o to, czego nauczył się w szkole. Aby nie zostać wyeliminowanym z rynku powinien stale doskonalić i uzupełniać kompetencje. Partnerami samorządu i instytucji rynku pracy w rozwijaniu kompetencji wymaganych przez pracodawców powinny być szkoły i uczelnie oraz inne instytucje

edukacyjne, które posiadają dostęp do aktualnej wiedzy. W szczególności niezbędne jest wykorzystanie potencjału szkolnictwa zawodowego do podnoszenia poziomu kadr pracujących/poszukujących możliwości zmiany. W sytuacji obniżania się liczby młodzieży, zadaniem szkolnictwa zawodowego jest uczestnictwo w kształceniu ustawicznym. Można zapewnić napływ do szkolnictwa zawodowego osób zainteresowanych kształceniem zawodowym szczególnie w ramach krótszych form kształcenia, jak „kursy umiejętności zawodowych”.

Zadania zgłoszone w ramach celu:

- Podnoszenie kwalifikacji zawodowych bezrobotnych mieszkańców powiatu łomżyńskiego,
- Wspieranie kształcenia ustawicznego pracowników i pracodawców z powiatu łomżyńskiego.
- **Wspieranie rolników prowadzących gospodarstwa ekologiczne, rozwój współpracy z Powiatowym Zespołem Doradztwa Rolniczego w Łomży, rozwój współpracy między rolnikami a placówkami oświatowymi.**

CEL OPERACYJNY 2.3.

OPTIMALIZACJA I PODNOSZENIE JAKOŚCI SZKOLNICTWA PONADGIMNAZJALNEGO

Cel jest zgodny z priorytetem Strategii Europa 2020 „rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu”, a także powiązany z celem 1.3. Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego „rozwój kompetencji do pracy i wsparcie aktywności zawodowej mieszkańców regionu”. Wzmacnia silną stronę „bogata oferta szkolnictwa ponadgimnazjalnego”. Pozwala wykorzystać szanse wynikające z działań 3.1.2; 3.3 oraz 8.2.1. RPO WP oraz przezwyciężyć słabe strony „niedopasowanie kompetencji, w tym kwalifikacji do potrzeb lokalnego rynku pracy”, „brak wykwalifikowanej kadry pracowniczej mimo dużego bezrobocia” i „niski poziom wykorzystania potencjału pracy”, pozwala także osłabić zagrożenie „migracje wykształconych ludzi „odpływ potencjału młodości”.

Atutem Łomży jest niewątpliwie wysoki poziom szkolnictwa ponadgimnazjalnego, w szczególności ogólnokształcącego. Licea doskonale przygotowują kandydatów na studia, o czym świadczą liczne rankingi. Należy jednak podjąć działania, aby czynnik ten wykorzystać w procesach rozwoju miasta. W strukturze edukacji należy położyć większy nacisk na kształcenie mające na celu rozwój kompetencji kluczowych przydatnych na współczesnym rynku pracy, szczególnie regionalnym. Należy także podejmować działania dostosowujące potencjał szkół do sytuacji demograficznej, aby posiadane zasoby były wykorzystywane jak najefektywniej. Niezbędne jest stworzenie systemu zapewnienia jakości w kształceniu ponadgimnazjalnym, szczególnie kształceniu zawodowym. Wysoka potwierdzana przez instytucję zewnętrzną w stosunku do szkół jakość kształcenia może także przyciągać więcej kandydatów do tego typu placówek. Zasadne jest stworzenie systemu akredytacji pozwalającego na przyznawanie certyfikatu wysokiej jakości kształcenia. System ten mógłby opierać się na ogólnej koncepcji weryfikacji jakości kształcenia w szkolnictwie wyższym z dostosowaniem do warunków szkolnictwa zawodowego. W systemie udzielania akredytacji brałoby udział eksperci zewnętrzni ze szczególnym uwzględnieniem pracodawców.

Zadania zgłoszone w ramach celu:

- Centrum Edukacji w Łomży (CEL) – akredytacja jakości kształcenia,
- Nowa kultura uczenia się realizowana w oparciu o wiedzę neurodydaktyczną i współczesne potrzeby szkoły.

CEL OPERACYJNY 2.4.

ROZWÓJ INFRASTRUKTURY SZKOLNICTWA ZAWODOWEGO

Cel jest zgodny z priorytetem Strategii Europa 2020 „rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu”, a także powiązany z celem 1.3. Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego. „rozwój kompetencji do pracy i wsparcie aktywności zawodowej mieszkańców regionu”. Wzmacnia silne strony: „bogata oferta szkolnictwa ponadgimnazjalnego”, „współpraca przedsiębiorstw branży spożywczej z uczelniami wyższymi”. Pozwala wykorzystać szanse wynikające z działania 8.2.1 oraz 3.3. RPO WP oraz przezwyciężyć słabe strony „brak wykwalifikowanej kadry pracowniczej mimo dużego bezrobocia”, „niedopasowanie kompetencji, w tym kwalifikacji do potrzeb lokalnego rynku pracy” oraz „niski poziom wykorzystania potencjału pracy”, a także ograniczyć wpływ zagrożenia „migracje wykształconych, odpływ potencjału młodości”.

Regres szkolnictwa zawodowego jako jeden z problemów systemu kształcenia jest dyskutowany już od dłuższego czasu. W Łomży, podobnie jak w całym kraju, udział tego szkolnictwa w strukturze edukacyjnej jest niewystarczający. Chodzi zarówno o liczbę, jak i strukturę oferowanych zawodów. Nawet, jeżeli oferowane są zawody atrakcyjne, to nie zawsze dostosowane do potrzeb lokalnych pracodawców. Warunkiem koniecznym sprostania przez szkolnictwo zawodowe wyzwaniu związanemu z potrzebą kształcenia adekwatnego do potrzeb pracodawców jest unowocześnienie bazy materialnej szkół zawodowych. W Łomży powinno być rozwijane centrum kształcenia zawodowego i praktycznego. Należy także modernizować bazę szkół zawodowych w zakresie rozbudowy, przebudowy oraz funkcjonalnego dostosowania bazy lokalowej, bazy techniczno-dydaktycznej.

Zadania zgłoszone w ramach celu:

- Rozwój infrastruktury szkół zawodowych.

CEL STRATEGICZNY 3: AKTYWNOŚĆ ZAWODOWA JAKO DROGA DO PRZEWYCIĘŻENIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH

W sferze społecznej największym problemem Łomży jest wysoki poziom bezrobocia i niski poziom aktywności zawodowej. Zjawiska te skutkują kolejnymi problemami, jak ubóstwo, czy wykluczenie społeczne. Pomoc społeczna powinna zwalczać te skutki. Jednak dla trwałego ich wyeliminowania problemów społecznych konieczne jest uporanie się z ich głębszymi przyczynami. Przyczyną bezrobocia jest niewątpliwie niedostateczna podaż miejsc pracy, na którą pozytywnie ma oddziaływać realizacja Celu 1. Nie bez znaczenia są jednak także kwestie społeczne. Zidentyfikowano jednak, że na poziom bezrobocia istotny wpływ ma także niedostosowanie kompetencji mieszkańców do potrzeb pracodawców. Temu wyzwaniu zadedykowano Cel 2. Należy jednak zauważyć, iż problemy społeczne mogą mieć też inne podłoże. Przede wszystkim chodzi o bariery na rynku pracy i bierność zawodową objawiające się szczególnie w odniesieniu do niektórych grup społecznych. Działaniami aktywizującymi i zmniejszającymi bariery powinny zostać objęte w szczególności grupy takie jak osoby do 30. roku życia i osoby po 50. roku życia. Szczególne działania powinny zostać także podjęte na rzecz aktywizacji zawodowej kobiet, ale także osób niepełnosprawnych. Aktywizacja zawodowa tych grup przyczyni się do rozwiązania społecznych problemów ubóstwa

i wykluczenia społecznego. Jednocześnie aktywizacja większej liczby mieszkańców stanie się ważnym czynnikiem zwiększającym podaż pracy i sprzyjającym rozwojowi przedsiębiorczości.

CEL OPERACYJNY 3.1.

WSPARCIE ADAPTACJI ZAWODOWEJ MŁODZIEŻY WCHODZĄCEJ NA RYNEK PRACY

Cel jest zgodny z priorytetem Strategii Europa 2020 „rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu”. Występuje powiązanie z celami KPR dotyczącymi wzrostu zatrudnienia osób młodych oraz z celem 3.2. Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego. „poprawa spójności społecznej”. Wzmacnia szanse wynikające z działania 2.1. RPO WP RPO WP oraz pozwala przezwyciężyć słabe strony „brak wykwalifikowanej kadry pracowniczej mimo dużego bezrobocia”, „niedopasowanie kompetencji, w tym kwalifikacji do potrzeb lokalnego rynku pracy” oraz „ujemne saldo migracji (w tym głównie odpływ „potencjału młodości”, „szczególne bariery wejścia na rynek pracy osób młodych do 30 roku życia”, a także „niski poziom wykorzystania potencjału pracy” oraz duża „grupa biernych zawodowo” i związane z tym „ryzyko marginalizacji i wykluczenia społecznego” oraz „niskie dochody ludności”.

Omówione wyżej działania w zakresie dopasowywania systemu edukacji do rynku pracy będą mogły przynieść skutki, jeżeli będą uzupełnione działaniami mającymi na celu adaptację absolwentów na rynku pracy. Jak wskazano osoby do 30. roku życia mają szczególnie duże bariery we wchodzeniu na rynek pracy. Właściwe rozpoznanie tych barier powinno być podstawą podejmowania kompleksowych działań na rzecz ich przełamywania. Aktywność w tym zakresie powinna być podejmowana w ramach systemu obejmującego szkołę, pracodawców oraz instytucje rynku pracy.

Zadania zgłoszone w ramach celu:

- Łomżyńskie Centrum Aktywności Lokalnej – działania na rzecz młodzieży,
- Edukacja studentów z zakresu ekonomii społecznej,
- Rozwijanie potencjału uczniów/studentów z wykorzystaniem tutoringów.

CEL OPERACYJNY 3.2.

AKTYWIZACJA ZAWODOWA I SPOŁECZNA OPIEKUNÓW OSÓB ZALEŻNYCH, W TYM KOBIET

Cel jest zgodny z priorytetem Strategii Europa 2020 „rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu”, a także powiązany z celem 3.2. Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego. „poprawa spójności społecznej”. Wzmacnia szanse wynikające z działania 2.2 RPO WP oraz pozwala przezwyciężyć słabe strony „niski poziom wykorzystania potencjału pracy”, „duża grupa biernych zawodowo” i związane z tym „ryzyko marginalizacji i wykluczenia społecznego” oraz „niskie dochody ludności”.

Jak wskazano w diagnozie, poważnym problemem łomżyńskiego rynku pracy, a przez to gospodarki oraz sfery społecznej jest bierność zawodowa. W szczególności dotyczy ona kobiet i jest wypadkową wielu uwarunkowań. Wpływają na nią aspekty socjologiczne, ekonomiczne i formalne. Aktywizacja zawodowa kobiet wymaga rozwiązań zarówno po stronie pracodawców, instytucji rynku pracy, jak i samorządów. Oprócz zapewnienia właściwych warunków pracy niezbędne jest tu stworzenie udogodnień pozwalających na godzenie przez kobiety roli zawodowej z rolami społecznymi, przede wszystkim rodzinnymi. Istotne jest

zapewnienie pomocy w opiece nad dziećmi nie generującej kosztów zniechęcających kobiety do podejmowania aktywności zawodowej. W szczególnej sytuacji zawodowej są także osoby opiekujące się osobami niepełnosprawnymi. Także ich aktywizacja zawodowa wymaga podejmowania działań na rzecz godzenia funkcji opiekuńczej z pracą.

Zadania zgłoszone w ramach celu:

- Łomżyńskie Centrum Aktywności Lokalnej – działania na rzecz kobiet.

CEL OPERACYJNY 3.3.

WSPARCIE ADAPTACJI OSÓB Z GRUPY 50+

Cel jest zgodny z priorytetem Strategii Europa 2020 „rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu”, a także powiązany z celem 3.2. Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego. „poprawa spójności społecznej”. Wzmacnia szanse wynikające z działania 2.2 RPO WP oraz pozwala przezwyciężyć słabe strony „problemy adaptacyjne osób 50+”, „niski poziom wykorzystania potencjału pracy”, „duża grupa biernych zawodowo” i związane z tym „ryzyko marginalizacji i wykluczenia społecznego” oraz „niskie dochody ludności”.

Jak stwierdzono w diagnozie w przypadku osób powyżej 50. roku życia występują szczególnie duże bariery adaptacyjne na rynku pracy. Wspomniany wcześniej wysoki wskaźnik bierności zawodowej wynika także z niskiej aktywności tej grupy osób. Biorąc pod uwagę dostępność środków na przezwyciężanie tych barier należy podjąć działania adaptacyjne skierowane zarówno do tych osób, jak też pracodawców oraz instytucji rynku pracy.

Zadania zgłoszone w ramach celu:

- Łomżyńskie Centrum Aktywności Lokalnej – działania na rzecz osób z grupy 50+.

CEL OPERACYJNY 3.4.

INTEGRACJA SPOŁECZNA GRUP ZAGROŻONYCH WYKLUCZENIEM SPOŁECZNYM, W TYM ROZWÓJ SEKTORA EKONOMII SPOŁECZNEJ

Cel jest zgodny z priorytetem Strategii Europa 2020 „rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu”, a także powiązany z celami KPR dotyczącymi wzrostu zatrudnienia osób młodych oraz z celem 3.2. Strategii Województwa Podlaskiego. „poprawa spójności społecznej”. Wzmacnia szanse wynikające z działania 7.1.1 RPO WP oraz pozwala przezwyciężyć słabą stronę jaką jest duża „grupa biernych zawodowo” i związane z tym „ryzyko marginalizacji i wykluczenia społecznego” oraz „niskie dochody ludności”.

W obszarze polityki społecznej zdiagnozowano zagrożenie, którym jest funkcjonujący system pomocy społecznej. Podejmowane działania są doraźnie i nie rozwiązują trwale problemów marginalizacji i wykluczenia społecznego. Kwestie te systemowo może rozwiązać tylko aktywizacja zawodowa grup zagrożonych ubóstwem i marginalizacją. Grupą docelową powinni tu być szczególnie długotrwale bezrobotni oraz bierni zawodowo. Oprócz niezbędnej pomocy materialnej ważne jest też wykształcanie postaw i kompetencji pomagających przełamać te niekorzystne zjawiska. W przypadku grup osób, które nie mogą być w pełni aktywizowane zawodowo, do których może zaliczać się część osób niepełnosprawnych niezbędne jest podejmowanie działań na rzecz ich integracji społecznej. Szczególnie zasadne jest

prowadzenie działań o charakterze środowiskowym z wykorzystaniem form aktywizacji społecznej, skierowane przede wszystkim do dzieci i młodzieży.

Zadania zgłoszone w ramach celu:

- Wspieranie aktywności zawodowej osób bezrobotnych mieszkańców powiatu łomżyńskiego i miasta Łomża,
- Łomżyńskie Centrum Aktywności Lokalnej – działania na rzecz **osób niepełnosprawnych**,
- Zawodowe inspiracje,
- Aktywnie do sukcesu.

CELE HORYZONTALNE

Cele horyzontalne obejmują działania z zakresu rozwoju infrastruktury społecznej i technicznej, przy czym priorytetowe działania w ich ramach powinny dotyczyć tych inicjatyw i inwestycji, którą jednocześnie realizacji celów strategicznych I, II i III wpisują się w realizację misji.

CEL HORYZONTALNY I: KULTURA, EDUKACJA I SPORT JAKO BAZA ROZWOJU SPOŁECZNO- GOSPODARCZEGO

Instytucje infrastruktury oraz świadczone przez nie usługi mają bezpośredni wpływ na jakość życia mieszkańców miasta. Same w sobie też są częścią gospodarki lokalnej. Wśród wymienionych wcześniej celów strategicznych i operacyjnych duże znaczenie mają te związane z podnoszeniem kompetencji mieszkańców oraz aktywizacją społeczną i zawodową różnych i grup. W tym zakresie kluczowy jest udział instytucji edukacyjnych. Należy także zapewnić odpowiedni poziom ich usług m.in. podejmując działania w zakresie modernizacji i rozbudowy bazy materialnej instytucji kulturalnych, sportowych i edukacyjnych.

Zadania zgłoszone w ramach celu:

- Rewitalizacja miasta,
- Budowa amfiteatru miejskiego,
- Rewitalizacja Parku im. Papieża Jana Pawła II Pielgrzyma,
- Rewitalizacja Parku im. Jakuba Wagi,
- Tereny sportowo - rekreacyjne nad Narwią – etap II i III,
- Zagospodarowanie terenów nad rzeką Łomżyczką (ścieżki rowerowe, oświetlenie i zieleni),
- Budowa ścieżek rowerowych,
- Budowa budynku komunalnego,
- Hala Targowa na Starym Rynku,
- Międzynarodowy Festiwal Teatralny Walizka,
- Remont i modernizacja zabytkowego budynku MBP przy ul. Długiej,
- Remont i modernizacja lokalu Oddziału dla Dzieci MBP przy ul. Skłodowskiej,
- Wymiana komputerowego systemu bibliotecznego,
- Modernizacja i rozbudowa budynku Filharmonii Kameralnej im. W. Lutosławskiego,
- Międzynarodowy Festiwal Kameralistyki „Sacrum et Musica”,
- Działalność fonograficzna Filharmonii Kameralnej – nagrania płytowe,
- Termomodernizacja obiektów oświatowych,
- Adaptacja i rozbudowa budynku Szpitala Zakaźnego na Zakład Opiekuńczo-Leczniczy i Pielęgnacyjno-Opiekuńczy,
- Modernizacja boiska szkolnego PG nr 1,
- Popularyzacja wielokulturowej historii miasta Łomża,
- Szkolenia na temat Klauzula społeczna dla jednostek samorządu terytorialnego.

CEL HORYZONTALNY II: INFRASTRUKTURA JAKO BAZA ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO

Kwestie infrastruktury technicznej i zagospodarowania przestrzennego są czynnikiem bezpośrednio wpływającym na możliwość realizacji postawionych celów strategicznych i operacyjnych ze szczególnym uwzględnieniem celów w ramach obszaru gospodarczego. Rozwój istniejących przedsiębiorstw oraz pozyskiwanie nowych inwestorów w dużym stopniu zależy od stworzonych im warunków w zakresie wyposażenia terenu oraz dostępności komunikacyjnej. Należy więc przede wszystkim wspierać inwestycje podnoszące atrakcyjność inwestycyjną miasta. Jednak ważne są także te podnoszące jakość życia mieszkańców.

Zadania zgłoszone w ramach celu:

- Aktualizacja polityki przestrzennej miasta,
- Sporządzanie planów zagospodarowania przestrzennego,
- Przebudowa dróg krajowych w Łomży,
- Realizacja Programu Budowy Ulic w Łomży,
- Realizacja Programu Remontów Ulic w Łomży,
- Budowa i przebudowa ulic podstawowego układu komunikacyjnego,
- Instalacja odsiarczania spalin (IOS) przed emitorem z instalacji energetycznego spalania\,
- Instalacja odazotowania NSCR,
- Budowa i przebudowa infrastruktury ciepłowniczej zasilającej wybrane obszary Miasta w części wynikającej z założeń przewidzianych w Planie Gospodarki Niskoemisyjnej miasta Łomża,
- Zmniejszenie emisji zanieczyszczeń pyłowych poprzez zwiększenie skuteczności odpylania istniejących układów za kotłami wodnymi w Ciepłowni Miejskiej w Łomży,
- Automatyzacja, optymalizacja, wizualizacja, i sterowanie pracą sieci ciepłowniczych, wdrożenie zdalnego odczytu liczników energii cieplnej w MPEC Sp. z o.o. w Łomży,
- Modernizacja istniejącej oczyszczalni ścieków,
- Modernizacja istniejącej sieci wodociągowej i kanalizacyjnej,
- Rozdzielenie sieci ogólnospławnej w centrum miasta,
- Budowa kolektora sanitarnego (dublera) do oczyszczalni ścieków,
- Pilotażowy program w PGE Dystrybucja S.A. Oddział Białystok na terenie Rejonu Energetycznego Łomża – Smart grid (inteligentna sieć) – inteligentne sieci energetyczne w mieście Łomża (SMART ŁOMŻA).

UKŁAD CELÓW W RAMACH PROGRAMU

Cele strategiczne		
I. Innowacyjna przedsiębiorczość	II. Kształcenie dla pracy	III. Aktywność zawodowa jako droga do przezwyciężenia problemów społecznych
Cele operacyjne		
1.1. Wspieranie powstawania nowych przedsiębiorstw	2.1. Zapewnienie stałego dostosowywania szkolnictwa zawodowego i kształcenia ustawicznego do potrzeb rynku pracy	3.1. Wsparcie adaptacji zawodowej młodzieży wchodzącej na rynek pracy
1.2. Rozwój usług na rzecz innowacyjnej przedsiębiorczości (usługi doradcze, finansowe, informacyjne, administracyjne)	2.2. Rozwój kształcenia ustawicznego z wykorzystaniem potencjału szkół i uczelni wyższych	3.2. Aktywizacja zawodowa i społeczna opiekunów osób zależnych, w tym kobiet
1.3. Stworzenie atrakcyjnej infrastruktury na potrzeby inwestycji	2.3. Optymalizacja i podnoszenie jakości szkolnictwa ponadgimnazjalnego	3.3. Wsparcie adaptacji osób z grupy 50+
1.4. Stworzenie warunków do podniesienia innowacyjności i konkurencyjności sektora rolno-spożywczego	2.4. Rozwój infrastruktury szkolnictwa zawodowego	3.4. Integracja społeczna grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym rozwój sektora ekonomii społecznej
1.5. Gospodarcza promocja miasta, przyciąganie inwestorów, szczególnie do branż będących specjalizacją Łomży		
Cele horyzontalne		
Cel horyzontalny I: Kultura, edukacja i sport jako baza rozwoju społeczno-gospodarczego		
Cel horyzontalny II: Infrastruktura jako baza rozwoju społeczno-gospodarczego		

REALIZACJA PROGRAMU. MONITORING I EWALUACJA

Realizacja Programu Rozwoju Miasta Łomża ma angażować w działania na rzecz rozwoju miasta szereg instytucji i środowisk. Naturalnie odpowiedzialność za realizację celów strategicznych spoczywa na władzach miasta, Urzędzie Miejskim i jego jednostkach organizacyjnych. Jednak rola tych instytucji polega przede wszystkim na tworzeniu warunków do działania podmiotów gospodarczych, instytucji świadczących usługi społeczne, organizacji pozarządowych i innych organizacji tworzących system gospodarczy i społeczny miasta.

Już na etapie budowy Programu poszczególne organizacje miały możliwość zgłaszania projektów własnych działań prowadzących do realizacji przyjętych celów pierwszego i drugiego stopnia. Zgłaszający w licznych przypadkach określili też swoje organizacje jako podmioty odpowiedzialne za realizację poszczególnych działań. W innych przypadkach realizacja będzie wymagała współpracy na różnych płaszczyznach np. władz miasta, urzędu lub jego jednostek z organizacjami pozarządowymi, przedsiębiorcami, innymi jednostkami samorządu terytorialnego. Miasto liczy także na współpracę przy realizacji Programu z samorządem województwa.

Lista przyjętych zadań nie jest zamknięta. Każdy podmiot będzie miał możliwość zgłaszania propozycji projektów, których realizacja przysłuży się osiągnięciu założonych celów. Nadzorujący realizację Programu Konwent będzie co najmniej raz w roku dokonywał aktualizacji listy zadań.

Budowa Programu była procesem uspołecznionym. Podobny charakter powinien mieć także proces jego wdrażania. Zakłada się uspołecznienie Programu poprzez, informowanie mieszkańców o podejmowanych działaniach. Przede wszystkim jednak ma ono polegać na umożliwieniu faktycznego współudziału poprzez wykorzystanie narzędzi partycypacji społecznej takich jak budżet obywatelski oraz inicjatywa obywatelska.

Kluczowym aspektem z punktu widzenia możliwości realizacji Programu jest kwestia finansowania poszczególnych działań. Część priorytetowych zadań, szczególnie w obszarze infrastruktury technicznej i społecznej będzie finansowana głównie z budżetu miasta. Jednak instrument ten jest z natury mocno ograniczony. Dlatego jednostki miasta będą wykazywać aktywność w zakresie pozyskiwania źródeł zewnętrznych, szczególnie wskazanych w części diagnostycznej Programu funduszy unijnych. Tam, gdzie będzie to możliwe miasto będzie uczestniczyć w partnerstwach przy realizacji projektów w ramach zaakceptowanych w Programie działań. W przypadku kiedy miasto nie może samo uczestniczyć jako beneficjent podejmowane będą działania wspierające aktywność podmiotów w pozyskiwaniu środków zewnętrznych, głównie o charakterze doradczym i organizacyjnym.

W kontekście organizacyjnym nadzór nad realizacją Programu będzie pełnił Konwent. Pracom Konwentu będzie przewodniczył Prezydent Miasta Łomża. Oprócz Prezydenta w skład konwentu wejdą:

- Wiceprezydenci Łomży,
- Przedstawiciele Radnych Rady Miejskiej w Łomży,
- Naczelnicy wybranych Wydziałów Urzędu Miejskiego w Łomży,
- Przedstawiciele przedsiębiorców,
- Przedstawiciele organizacji pozarządowych,
- Przedstawiciele łomżyńskich uczelni,
- Przedstawiciele gmin wchodzących w skład łomżyńskiego Obszaru Funkcjonalnego,
- Eksperti.

Zadania Konwentu:

- **opiniowanie zgłaszanych zadań i aktualizacja listy zadań,**
- coroczna ocena skuteczności systemu realizacji Programu,
- ocena realizacji celów i zadań, w tym postępu w osiąganiu celów strategicznych,
- przyjmowanie okresowych raportów z realizacji Programu,
- ocena innych dokumentów strategicznych i realizacyjnych tworzonych w mieście pod kątem zgodności z Programem.

Spotkania Konwentu będą odbywać się co najmniej raz w roku.

Koordinację realizacji i monitoring Programu będzie prowadził Wydział Rozwoju i Funduszy Zewnętrznych Urzędu Miejskiego w Łomży. Związane z tym zadania Wydziału to:

- współpraca z Konwentem,
- przedłożenie raz w roku zbiorczego Raportu z realizacji Programu.

Nadzór nad monitoringiem Programu będzie prowadził Konwent. Od strony organizacyjnej proces monitoringu i ewaluacji będzie prowadzony przez Wydział Rozwoju i Funduszy Zewnętrznych Urzędu Miejskiego w Łomży. Monitoring będzie prowadzony w oparciu o raporty z realizacji Programu. Raporty będą przygotowywane co roku w II kwartale roku następnego w stosunku do roku monitorowania. Monitorowane będą wskaźniki kontekstowe oraz wskaźniki obrazujące rezultaty poszczególnych działań. Raporty będą przyjmowane przez Konwent i przedkładane Radzie Miejskiej.

W roku 2021 zostanie przygotowany raport ewaluacyjny podsumowujący realizację celów strategicznych i poszczególnych działań za cały okres realizacji Programu.

Proponowane wskaźniki kontekstowe:

Cel	Wskaźniki
Innowacyjna przedsiębiorczość	<ul style="list-style-type: none"> ▪ liczba przedsiębiorstw ▪ nakłady inwestycyjne ▪ + liczba realizowanych i zrealizowanych zadań
Kształcenie dla pracy	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Poziom bezrobocia ▪ + liczba realizowanych i zrealizowanych zadań
Aktywność zawodowa jako droga do przezwyciężenia problemów społecznych	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Poziom aktywności zawodowej ▪ Udział osób korzystających z pomocy społecznej ▪ + liczba realizowanych i zrealizowanych zadań
Cel horyzontalny I: Kultura, edukacja i sport jako baza rozwoju społeczno-gospodarczego	<ul style="list-style-type: none"> ▪ liczba realizowanych i zrealizowanych zadań
Cel horyzontalny II: Infrastruktura jako baza rozwoju społeczno-gospodarczego	<ul style="list-style-type: none"> ▪ liczba realizowanych i zrealizowanych zadań

W dniu 25 lutego 2015 r. Uchwałą Nr 21/VI/15 Rady Miejskiej Łomży przystąpiono do opracowania Programu Rozwoju Miasta Łomża.

Uchwała ustanowiła jednocześnie tryb opracowania Programu – ustalono, że prace mają zostać wykonane w formule partnersko–ekspertckiej oraz, że przeprowadzone zostaną konsultacje społeczne dokumentu.

Zarządzeniem Nr 93/15 Prezydenta Miasta Łomża z dnia 27 marca 2015 r. został powołany Zespół ds. opracowania Programu.

W skład Zespołu weszli:

I. Konwent

Mariusz Chrzanowski - Prezydent Miasta

Agnieszka Muzyk - Zastępca Prezydenta

Andrzej Garlicki - Zastępca Prezydenta

Prof. Bogusław Pławgo - Ekspert Wiodący (kierowanie pracą panelu ekspertów, redakcja merytoryczna dokumentu)

Zadania: zatwierdzanie kluczowych etapów, zatwierdzenie dokumentu.

II. Panel Ekspertów

1. Dr Paweł Piątkowski – Ekspert w ramach obszaru problemowego infrastruktura i zagospodarowanie przestrzenne

2. Dr Adam Miara – Ekspert w ramach obszaru problemowego gospodarka

3. Dr Krystyna Leszczewska – Ekspert w ramach obszaru problemowego edukacja kultura sport

4. Dr Cecylia Sadowska-Snarska – Ekspert w ramach obszaru problemowego polityka społeczna

Zadaniem zespołu było sformułowanie misji i wizji, opracowanie analizy SWOT w oparciu o ekspertyzy i diagnozy wypracowane przez zespoły problemowe, określenie celów strategicznych, zatwierdzenie celów.

III. Zespół Koordynacyjny

Dr Dariusz Perło – Ekspert ds. Koordynacji

Tamara Małachowska – Sekretarz Miasta

Joanna Pliszewska – WRF

Zadaniem zespołu była koordynacja prac, obsługa techniczna prac i konsultacji społecznych, redakcja dokumentu, zapewnienie komunikacji między Urzędem Miasta a Ekspertami.

IV. Zespoły Problemowe (grupy robocze)

INFRASTRUKTURA I ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE

Marek Jankowski – WAB - Lider Zespołu

Andrzej Karwowski – WGK

Marek Raszczyk – WIN

Henryka Pezowicz – WGN

Krzysztof Twardowski – WAB

Maria Plona – ROS

Janusz Nowakowski – Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacji

Zdzisław Pisowodzki – Miejskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej

Artur Klimaszewski – Miejskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej

Krzysztof Duda – Miejskie Przedsiębiorstwo Wodociągów i Kanalizacji

Marek Olbryś – Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej

Przedstawiciele: Miejskiej Komisji Urbanistyczno-Architektonicznej, Podlaskiego Biura Planowania Przestrzennego, Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków oraz PGE Dystrybucja SA Oddział Białystok Rejon Łomża

GOSPODARKA

Anna Kadłubowska – WRF - Lider Zespołu

Andrzej Karwowski – WGK

Marek Raszczyk – WIN

Małgorzata Puchała – COI

Mariola Jabłonowska – WKP

Andrzej Kielczewski – Park Przemysłowy Łomża

Ryszard Fiedorowicz – Miejskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej

Janusz Nowakowski – Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacji

Przedstawiciele: Łomżyńskiej Izby Przemysłowo – Handlowej, Cechu Rzemieślników i Innych Przedsiębiorców, Agencji Rozwoju Regionalnego, przedsiębiorców oraz Łomżyńskiej Rady Działalności Pożytku Publicznego

EDUKACJA KULTURA SPORT

Andrzej Piechociński – WOS - Lider Zespołu

Ewa Grygo – WKP

Józef Babel – WKP

Wojciech Kowalik – Łomżyńskie Centrum Rozwoju Edukacji

Jacek Kocoń – Zespół Szkół Mechanicznych i Ogólnokształcących

Paweł Drożyner – Zespół Szkół Ekonomicznych i Ogólnokształcących

Agnieszka Bućkowska – Przedszkole Publiczne Nr 8

Leszek Sobociński – Szkoła Podstawowa Nr 10

Teresa Kurpiewska – Publiczne Gimnazjum Nr 1

Jarosław Antoniuk – Teatr Lalki i Aktora

Roman Borawski – Miejski Dom Kultury - Dom Środowisk Twórczych

Janusz Jaśkowski – Miejska Biblioteka Publiczna

Jerzy Jastrzębski – Muzeum Północno-Mazowieckiego

Jan Miłosz Zarzycki – Filharmonia Kameralna im. Witolda Lutosławskiego

Krystyna Łukasiuk – Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji

Przedstawiciele: łomżyńskich klubów sportowych, stowarzyszeń i organizacji

POLITYKA SPOŁECZNA

Janina Picewicz-Znosko – WSZ - Lider Zespołu

Anna Sobocińska – WKP

Wiesław Jagielak – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej

Anna Fabin - MOPS – Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej

Katarzyna Nita – Ośrodek Interwencji Kryzysowej

Bożena Jabłońska – Centrum Pieczy Zastępczej

Dariusz Budrowski – Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej

Elżbieta Olejniczak – Bazydło – Powiatowy Urząd Pracy

Przedstawiciele stowarzyszeń i organizacji społecznych

Zadaniem zespołów problemowych było opracowanie pod kierunkiem Ekspertów diagnozy w ramach powierzonego obszaru, opracowanie propozycji celów i zadań wraz ze wskaźnikami i procedurami monitorowania.

Prace zespołów zainaugurowała konferencja, która odbyła się 5 marca 2015 z udziałem członków wszystkich zespołów oraz przedstawicieli organizacji i instytucji, podczas której przedstawiono procedurę tworzenia Programu oraz podjęto dyskusję nad głównymi wyzwaniami rozwojowymi. W miesiącach kwiecień-czerwiec 2015 r. odbyło się osiem spotkań zespołów problemowych, w ramach których opracowano założenia diagnozy. W tym okresie odbywały się także cykliczne spotkania panelu ekspertów. Każdy z zespołów problemowych przeprowadził w ramach swoich prac jedno spotkanie otwarte o charakterze konsultacji społecznych. Podczas spotkań wszyscy zainteresowani mieli możliwość wniesienia uwag do diagnozy. Etap diagnostyczny zakończyło spotkanie panelowe z udziałem członków zespołów, podczas którego panel ekspertów zaprezentował całość diagnozy i jej podsumowanie w postaci analizy SWOT. Omówiono także propozycję misji, celów strategicznych oraz celów szczegółowych. Następnie odbyły się spotkania zespołów problemowych, w ramach których dokonano weryfikacji proponowanych celów. Prowadzono także otwarty nabór propozycji zadań służących realizacji postawionych celów w formie tzw. KART DZIAŁAŃ.

W okresie od 15 września do 2 października 2015 r. odbyły się konsultacje społeczne Programu. Propozycje i uwagi można było składać za pomocą formularza zamieszczonego w Internecie oraz w siedzibie Urzędu Miejskiego. W ramach konsultacji 29 października 2015 r. odbyło się także otwarte spotkanie z mieszkańcami Miasta.